

ANITKABİR

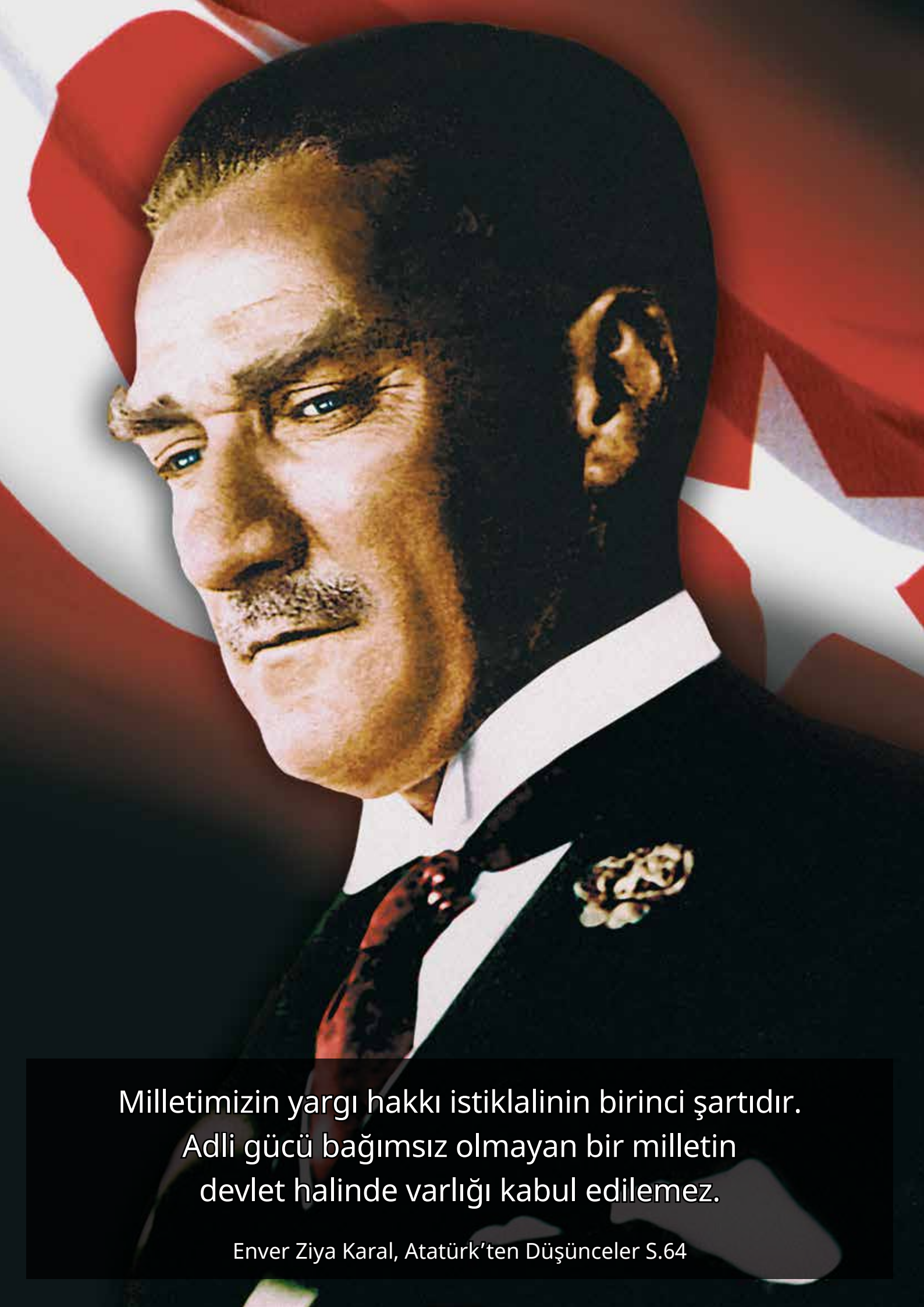
YIL 24 • Sayı: 95

EKİM 2024 DERGİSİ

*Eğitim bir milleti ya hür,
müstakil, şanlı yüksek bir toplum halinde
yaşatır veya bir milleti esaret ve
sefalete terk eder.*

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Milletimizin yargı hakkı istiklalinin birinci şartıdır.
Adli gücü bağımsız olmayan bir milletin
devlet halinde varlığı kabul edilemez.

Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler S.64

ANITKABİR DERGİSİ

YIL: 24 - SAYI: 95 - EKİM 2024

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir Türkçe yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi
(E) Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN

Yayın Kurulu

(E) Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN
Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Doç Dr. Mehmet Balyemez
Doç Dr. Kenan ÖZKAN
Doç Dr. Halil ÖZCAN
Dr. Emine KISIKLI
Dr. Mehmet Sedat ERKAN
Dr. İbrahim YORGUN
Ahmet Haluk EKTİRİCİ
Aziz Kamil GÜLER
Hakan Osman SERT
Güneş MÜFTÜOĞLU
A. Ece Ercan NAMLI
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan

A. Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri

Turgut Reis Caddesi Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tel: 0 312 213 16 58 - Faks: 0 312 222 72 06
E-posta: dernek@anitkabir.com.tr

Anıtkabir Komutanlığı

0 312 231 18 61 - 0 312 231 52 80

Elektronik Ortam Adresi

<https://www.anitkabir.com.tr/dergi>

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir. Gönderilen yazılar, basılsın ya da basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği ya da Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz. Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 400 TL.

Yayın Türü: Süreli-Yayın

Basım Tarihi / Yeri: EKİM 2024 / ANKARA

Yapım

Pelin Ofset Ltd. Şti.

İvedik OSB 1514 Cadde No: 28

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 395 25 80

www.pelinofset.com.tr

info@pelinofset.com.tr

İÇİNDEKİLER

- 2 Sunuş
- 3 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler
- 18 Prof.Dr. Oğuz AYTEPE
100. Yılında Atatürk Orman Çiftliği'nin Kuruluşu ve Atatürk'ün Tarım Politikası
- 22 Doç Dr. Mehmet Balyemez
Kıbrıs Türklerinin Türkiye İle Birleşme Kararını Aldıkları İlk Toplantı
- 28 Dr. Emine Kısıklı
İlk Ankara Otomatik Telefon Rehberi
- 34 Orhan Köksal
Cumhuriyet'in Bağış Uçakları Ceyhan Tayyaresi
- 37 Tolgahan Vurgun
Atatürk'ün Türk Halk Müziğine İlgisi Ve Bedia Akartürk
- 42 Hikmet Bayur
Atatürk'ten Anılar
- 50 Atatürk ve Çocuk
- 52 Objektife Takılanlar
- 56 Atatürk'ün Yanındakiler
- 58 Mutluluklarını Atatürk'le Paylaşanlar
- 60 Anıtkabir Dergisinde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 400 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.

Tel: 0 (312) 213 16 58

E-posta: dernek@anitkabir.com.tr - bilgi@anitkabir.com.tr

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Değerli Okurlar,

Dergimizin bu sayısı, Temmuz- Ağustos - Eylül aylarını kapsamaktadır. Milli Mücadele Tarihimiz incelendiğinde bu aylarda öne çıkan olaylar olarak; 23 Temmuz - 7 Ağustos 1919'da Erzurum Kongresi, 4 - 11 Eylül 1919'da Sivas Kongresi toplanmıştır. 23 Ağustos 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi başlamış ve 13 Eylül 1921'de zaferle sonuçlanmıştır. 26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz başlamış ve 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Savaşı kazanılmıştır. 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşu gerçekleşmiştir. 24 Temmuz 1923'te zaferimizin belgesi, Cumhuriyetimizin tapusu Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

Milli Mücadele; fedakârlık ve kahramanlıklarla kazanılan büyük taarruzla taçlanmış ve her yıl 30 Ağustos'ta coşkuyla kutlanan eşsiz bir bayrama dönüşmüştür. Halkımız Ata'sına olan sevgisini Anıtkabir'i ziyaret ederek göstermektedir. Bu yıl da Anıtkabir 30 Ağustos'ta sevgi hürmet ve minnetle dolup taşmıştır. Her yaştan ziyaretçi, aynı gurur ve saygıyla, bu memleketi esaretten kurtaran şanlı ecdadının mirasına sahip çıkacağına dair söz ve daha çok çalışacağına dair taahhüt içeren bir duruşla Atatürk'ü anmıştır.

Önümüzdeki günlerde; 29 Ekim Cumhuriyet Bayramımızı kutlayacak, Atamız ve O'nun "en büyük eserim" dediği Türkiye Cumhuriyeti'yle bir kez daha gurur duyacağız. 10 Kasım'da ise Atamızı aramızdan ayrılışının 86'ıncı yılında, büyük bir özlemle anacağız.

Dergimizin bu sayısında; Prof. Dr. Oğuz Aytepe'nin, 100. Yılında Atatürk Orman Çiftliğinin Kuruluşu ve Atatürk'ün Tarım Politikası yazısını, Doç Dr. Mehmet BALLYEMEZ'in, Kıbrıs Türklerinin Türkiye ile Birleşme Kararı Aldıkları İlk Toplantı konulu yazısını, Dr. Emine KISIKLI'nın, İlk Ankara Otomatik Telefon rehberi başlıklı yazısını, Orhan KÖKSAL'ın Cumhuriyetin Bağış Uçakları Ceyhan Tayyaresi konulu yazısını, Tolgahan VURGUN'un Atatürk'ün Türk Halk Müziğine İlgisi ve Bedia AKARTÜRK başlıklı yazısını, Hikmet BAYUR'un Atatürk'ten Anılar yazısını sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Bir sonraki sayımızda, sağlıklı günlerde ve yeni yılda görüşmek ümidiyle saygılar sunuyorum.

Şadi ÖNER

(E) Tuğgeneral

Anıtkabir Derneği Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

01.07.2024: BANGLADEŞ MÜŞTEREK SEÇİM KURULU BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

01 July 2024
As a delegation of Inter Services Selection Board of Bangladesh Armed Forces feel very much pleased and proud to visit this shrine and holy place. I am sure that this visit will enhance the mutual trust, respect and bondages of two brotherly Armed Forces Long live Türkiye - Bangladesh friendship.

Erdoğan Çetinel
Abu Mohammad
President
Inter Services Selection Board
Bangladesh

08.07.2024: UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

İnan Akalır 08.07.2024
Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 75. kuruluş yıldönümü münasebetiyle hususunda bulunmaktan büyük onur duyuyoruz.
Halkın barışını sağlamanın, güvenliğinin korunmasını ve hukukun egemenliğini bilmenizi istiyoruz.
Uyuşmazlık Mahkemesi'nin mensupları olarak bizlere kazandırdığınız Cumhuriyetimize için şükranlarımızı sunuyor, manevi hususunda saygıyla eğiliyoruz.

Rıdvan GÜLEÇ
Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı

Anıtkabir’i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

09.07.2024: TÜRK DÜNYASI VE ULUSLARARASI İŞ DÜNYASI YATIRIM BİRLİĞİ KONFEDERASYONU BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

10.07.2024: SAĞLIK BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

18.07.2024: BAHREYN BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

18.07.2024: BOSNA HERSEK BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

Sevgili
Arkadaşlarımıza Saygıyla Selamlar
ve onun öneki çalışmalarını,
adını ve başarılarını umutla
düşünerek Türkiye halkının
ruhunda taşıyan etkileşimi
mirasını tanıyoruz. Bu miras, daha
adil ve modern bir dünya yaratma
çabalarımızda bize ilham
vermekte.
Anıtkabir Başkanı

18.07.2024: GUATEMALA BÜYÜKELÇİSİ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Sevgili Arkadaşlarım,
bu anıtkabirde anılan kişi,
çalışmaları ve başarıları,
çalışmaları, başarıları ve...
Anıtkabir Başkanı
18. 7. 2024

18.07.2024: İRLANDA MECLİS BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

18.07.2024: KUZAY MAKEDONYA GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

To the esteemed memory of Mustafa Kemal Atatürk,
18.07.2024
I am deeply honored to pay my respects at this sacred site dedicated to the Father of the Turkish Republic. Atatürk's legacy as a military leader, statesman, and reformer has left a lasting impact not only on Turkey but also on the broader region and beyond.
Friendships between nations are built on mutual respect and cooperation... Friendships contribute positively to global harmony and mutual understanding.
I hope the friendship between North Macedonia and Turkey as friendly and brotherly countries will be long-lasting.
With my most sincere respect and admiration,
Chief of General Staff of the Army of Republic of North Macedonia
Lieutenant General
Vasko GJURCHINOVSKI

18.07.2024: SIRBİSTAN BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

18.07.2024
BEOGRAD
Danas sam se čudio, jer u čast ovog svetog mesta posetio sam Anıtkabir. Mustafa Kemal Atatürk, otac naše države, bio je veliki vođa i reformator. Njegov doprinos ne samo da je Srbima već i svim ljudima u ovom regionu. Njegovu misao i delovanje treba da se poštuje i cenjuje uvek.
Kao vođa i reformator, Mustafa Kemal Atatürk je bio veliki vođa i reformator. Njegov doprinos ne samo da je Srbima već i svim ljudima u ovom regionu. Njegovu misao i delovanje treba da se poštuje i cenjuje uvek.
S poštovanjem,
K. M. Jovanović
Ambasador Srbije
Anıtkabir Ziyaretine Heyeti

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

20.07.2024: KKTC BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

22.07.2024: BANGLADEŞ HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

09.08.2024: TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

(Handwritten text in Turkish, likely a speech or letter, signed by the Chairman of the Turkish Bar Association.)

23.08.2024: TBBM BAŞKANLIĞININ MİSAFİRİ KORE CUMHURİYETİ ULUSAL MECLİS BAŞKAN YARDIMCISI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

(Handwritten text in Korean, likely a speech or letter, dated 2024.8.23, signed by the Vice Chairman of the National Assembly of the Republic of Korea.)

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

26.08.2024: TÜRKİYE İŞ BANKASI YÖNETİM KURULU BAŞKANI VE ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

ANKARA, 26 Ağustos 2024
Büyük İktisadi ve Mali Müşavirleri Kurulunun
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın davet üzerine
Türkiye İş Bankası'nın Yönetim Kurulu Başkanı ve üyeleri
Anıtkabir'i ziyaret etmişlerdir.
Bu ziyaretin bir yıl önceki ziyaretten farklı olarak
bu yıl ilk defa, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından
düzenlenen "Anıtkabir Ziyaretleri" kapsamında olduğu
bilinmektedir.
İkinci kez Anıtkabir'i ziyaret eden bu heyet, Anıtkabir'i
zilemek üzere "Anıtkabir Ziyaretleri" kapsamında
düzenlenen etkinliklere katılmışlardır.
Ziyaretin bir yıl önceki ziyaretten farklı olarak
bu yıl ilk defa, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından
düzenlenen "Anıtkabir Ziyaretleri" kapsamında olduğu
bilinmektedir.
Ziyaretin bir yıl önceki ziyaretten farklı olarak
bu yıl ilk defa, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından
düzenlenen "Anıtkabir Ziyaretleri" kapsamında olduğu
bilinmektedir.

28.08.2024: MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞININ MİSAFİRİ NİJER CUMHURİYETİ KARA KUVVETLERİ KOMUTANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Ankara le 28 aout 2024
C'est un immense honneur et une vraie plaisir
que de venir de mon pays pour visiter, rendre
hommage et saluer la mémoire d'un grand et digne
chef de pays, pion de la nation et de l'indépendance
du pays. En souvenir de la République du
Niger. En souvenir et d'adorer l'indépendance, son
exemple est une inspiration et nous serons de
bonne volonté pour la suite à venir.
Vive la coopération entre la Turquie et le Niger.
Vive nos deux amies pour la défense de nos
peuples respectifs.
Col ABU ZAYARA
ABDOUHAMANE
Chef d'État Major de l'Armée
de Terra / Adjoint.
Z.

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

02.09.2024: DANİMARKA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

02.09.24
As the newly appointed
Danish Ambassador to
Turkey, it is my honor to
pay my respects to the
founder of this great country,
Mustafa Kemal Atatürk. I
look forward to working to
develop our long standing rela-
tional relations.
My heartfelt appreciation and
respect for Atatürk and his
legacy.
De Pift

02.09.2024: GANA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

I wish on behalf of the President
government and people of Ghana
to wish the President, government
and good people of Turkey
prosperity, growth and stability,
to enhance the global influence
of Turkey to the fullest potential
Belal
2/9/24

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

C'est un très grand honneur de présenter
mes respects au fondateur de la
Türkiye moderne, Mustafa Kemal Atatürk.
Son héritage et son influence ont
marqué non seulement la Türkiye
mais aussi le monde entier. Sa vision
- Paix dans le pays, paix dans le monde -
continue de nous inspirer encore
aujourd'hui. Je me suis privilégié
d'essayer pour renforcer les relations
entre nos deux pays.

Ambassade de Suisse à Ankara

02.09.2024: İSVİÇRE BÜYÜKELÇİSİ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
I am deeply honored to have the
opportunity as the first military Ambassador of the
Republic of Türkiye to lay wreath at the mausoleum
of the late Mustafa Kemal Atatürk, on behalf
of the Government and the people of the Maldives;
I wish to pay tribute to the visionary leadership
of Ambassador Türkiye into a progressive nation
with unwavering dedication to progress, unity, and
honouring all lives to be inspired and advised
with utmost respect.

U. You (Gökt) Abdul Kader Abdul Lathif
Ambassador of Maldives to Türkiye
20/09/2024

02.09.2024: MALDİVLER BÜYÜKELÇİSİ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

03.09.2024: ALMANYA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

03.09.2024: LETONYA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

16.09.2024: BOLU MUHARİP GAZİLER DERNEĞİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

16-09-2024
Aziz Atatürk Sizlere ne kadar
Teşekkür edecek Anđır
İşkelerimize ve Devrimlerinize
Bağı Kalacağımıza Söş verdiğiniziz
Gazi Mustafa Kemal Atatürkün
sizin ve silah arkadaşlarınızın
Bıraktığı Emaneti Bizler Teslim
Alarak Fedecek Nesillere Aktarmaya
Devom Edeceğiz
Bolu Muharip Gaziler Derneği
Adına Hozurunuzde ŞükranTarmaci
Sünamiz Şük Rubunuz şad olsun

Sami Dişcer
BOLU muharip Gaziler Derneği
Başkanı

19.09.2024: ANKARA VALİSİ VASİP ŞAHİN VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

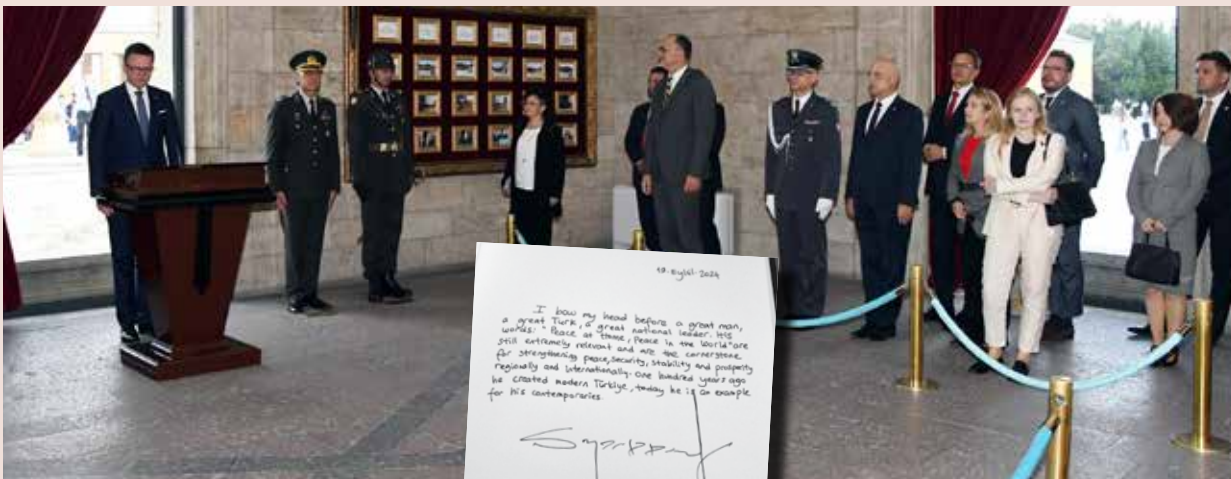

19 Eylül 2024
Anıtkabir'i ziyaret eden heyetimizden bir üyesi, Ankara Valisi Vasip Şahin, Anıtkabir'i ziyaret ederken, Atatürk'ün büyük liderliği ve devrimci hareketleri hakkında konuşmuş ve şükranlarını dile getirmiştir.

19 Eylül 2024
Anıtkabir'i ziyaret eden heyetimizden bir üyesi, Ankara Valisi Vasip Şahin, Anıtkabir'i ziyaret ederken, Atatürk'ün büyük liderliği ve devrimci hareketleri hakkında konuşmuş ve şükranlarını dile getirmiştir.

Vasip Şahin
Ankara Valisi

19.09.2024: TBMM MECLİS BAŞKANININ MİSAFİRİ POLONYA MECLİS BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

19 Eylül 2024
I bow my head before a great man, with the words: "Race of those, those in the world are for strengthening peace, security, stability and prosperity, regionally and internationally, one hundred years ago he created modern Türkiye, today he is an example for his contemporaries."

Szymon Hołownia
MARSHAL OF THE SEJM
OF THE REPUBLIC OF POLAND
SEYMON HOŁOWNIA

100. YILINDA ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ VE ATATÜRK'ÜN TARIM POLİTİKASI

Prof. Dr. Oğuz AYTEPE*

Osmanlı Devletinin Türkiye Cumhuriyeti'ne bıraktığı miras hiç iç açıcı değildi. Kapitülasyonlar, Düyunu Umumiye, Reji İdaresi sömürü çarlarının en önemli araçları idi. Türkiye'de sanayi hiç yoktu. Ufak atölyeler ve imalathaneler yalnız bir el sanatları etkinliği durumunda idiler. Ülkenin temel ihtiyaçlarının hepsi dışardan alınıyordu. Kapitülasyonlar Türk sanayisini öldürmüştü.

Kurtuluş Savaşı bittiği zaman, Türk ulusu yorgun ve yoksul durumda idi. Vatan bir uçtan diğer uca harap olmuştu. Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı birbiri ardından on yıl sürmüştü. Bu uzun ve büyük savaşlar ülkenin zaten çok sınırlı olan kaynaklarını tüm olarak kurutmuş, tarım durma noktasına gelirken İmparatorluğun felaketi de başlamıştı.

1923 yılından itibaren bütçelerin denk, paranın değerli tutulmasına çaba harcanıyordu. Fakat gelir imkânları (olanakları) çok sınırlı idi. Bütçe gelirinin yüzde kırkını, köylüden alınan âşar oluşturuyordu. Geriye kalan gelir dolaylı yollardan alınan vergilerden geliyordu. Servet ve gelir vergileri yoktu. Halk parasızdı. Yatırım yapabilecek büyük zengin yoktu. Orta sınıf halk çok yoksullaşmıştı. Sermaye birikimi olmadığı için yatırım yapılamıyordu.¹

Ülkede tarım alanında da büyük bir çöküntü vardı. Zaten ilkel olan tarımımız, köylü nüfusunun savaşlarda erimesi nedeniyle iyice perişan durumda idi. Nüfusumuz o zamanlar az olmasına rağmen (karşın) buğday bile dışarıdan alınıyordu. Sebze ve meyvecilik çok geri idi. Ulaşım zorlukları nedeni ile bazı bölgelerde bol olarak elde edilen ürünler, diğer yerlere götürülemiyor; böylece yurdun bir yanında ürünler çürümeye bırakılırken, öte yandan bu ürünler bulunamıyordu. Milyonlarca dönümlük toprak bomboştu ve işlenmiyordu. İşlenen topraklarda ise tarım en ilkel yöntemlerle yapılıyordu. Yapma gübre, sulama gibi imkânlar (olanaklar) yok denecek kadar sınırlı idi.

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü E. Öğretim Üyesi.

1 Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974, s.167.

Tarım ve ulaşım alanında yetenekli uzmanlar yoktu. İstanbul'da bir küçük Mühendislik Okulu ile Halkalı'da ufak bir Yüksek Tarım Veteriner Okulu dışında, yurdun iktisadi kalkınmasını yürütecek uzman yetiştiren yer bulunmuyordu. Bu nedenle iktisadi kalkınma yürümüyordu.

Son bir atılışla ulusal egemenliğe ve kesin bağımsızlığına kavuşan ulusu kalkındırmak en önemli sorun idi.² İktisadın temeli olan tarımı düzenlemek için her şeyden önce köylünün durumunu iyileştirmek gerekiyordu. Köylünün gelirinin yüzde on ikisi olan âşar vergisinin kaldırılması ilk adım olabilirdi. Âşar mültezimler eliyle toplanırdı. Âşarın toplanması pek çok yolsuzluklara neden oluyor, köylü eziliyordu. Cumhuriyet hükümeti cesur bir kararla 17 Şubat 1925'te âşar vergisini kaldırdı. Devlet gelirinin yüzde kırkıdan vazgeçerek büyük bir fedakârlık yapmıştı. Böylece köylü büyük bir nefes aldı.

Âşarın kaldırılmasından sonra, Devlet üretime türlü yollarla yardım etti. Çiftçiye kredi veren Ziraat Bankası geliştirildi. Sermaye arttırıldı. Böylece tarımsal krediler arttı. Tarım alanında uzman yetiştirmek için çeşitli yerlere okullar açıldı. Ankara'da 1928 yılında bir Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. Köylüye fidan, tohum yardımı ve ıslah çalışmaları yapıldı. Karadeniz yöresinde çay, Güneyde turunçgiller tarımının başlaması ve gelişmesi, bu örgütün yaptığı değerli hizmetlerdendir. Çiftçilerin iktisaden yükselmesi, ürettiği malların korunması ve değerinden satılması için Kooperatifleşme geliştirildi. Köylünün ürününün aracısız satılması denendi. Tarımsal hastalıklarla mücadele başladı. Vergi muafiyetleri sağlandı ve örnek çiftlikler kurulmaya başladı. Bazı bölgelerde topraksız köylülere toprak dağıtılması hakkında kanun çıkarıldı. Ancak bunun uygulanması tam anlamıyla yürütülemedi ve toprak reformu bugüne değin çözülemedi.

Yaşanan nüfus kaybının etkisini en aza indirmenin yolu makineleşmekten geçmekte olduğundan Hükümet bu konuda da teşviklere 1923 itibarıyla başlamıştır. Her ne kadar tarımda makineleşme kısıtlı bir çerçevede kalsa da dönem itibarıyla bu teşebbüsler takdire şayandır.

Atatürk Orman Çiftliği'nin Kuruluşu

Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan ettikten sonra en çok üzerinde durduğu ve gelişmesi için çabaladığı konu "Muasır medeniyet" (Çağdaş uygarlık) hedefidir (amacıdır). Muasır medeniyet kendi

2 Ahmet Mumcu, **a.g.e.**, s.168.

100. YILINDA ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ VE ATATÜRK'ÜN TARIM POLİTİKASI

başına yetebilmek, üretebilmek olup bu ancak sanayinin gelişmesiyle mümkündür (olanaklıdır). Sanayi ve tarımın dönüşümünde en önemli kavram olan üretim kavramının yarattığı düşünsel zemin Osmanlı'nın son dönemlerini ve Cumhuriyet'in ilk döneminin iktisadi politikalarını etkilemiş olup Atatürk'ün Orman Çiftliği kararı bu üretim felsefesinin bir ürünüdür.

Yakın tarihimizde örnek çiftlikler konusu ilk olarak Osmanlı'nın son zamanlarında İttihatçılar tarafından gündeme getirilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında İttihatçı Cemal Paşa, yabancı uzmanların yardımıyla Osmanlı'nın Arap topraklarında örnek çiftlikler yapmıştır. Taanayel (Lübnan'ın rahle yöresinde bulunmaktadır) bu çiftliklerden biridir.³

Çağını anlamış bir lider olan Atatürk, 1703'te Rus modernleşmesinin (uygarlaşmasının) mimarı I. Peter'in (Petro) Moskova'ya rağmen (karşın) Petesburg'u yoktan var edip başkent yapmak istemesi gibi, İstanbul'a rağmen Ankara'yı başkent yaparak Avrupa'ya açılan bir pencere oluşturmak, hem fiziksel hem de simgesel anlamda Avrupa ile evvelce olmadığından daha yakın ilişkiler kurmak istiyordu.⁴ Ankara'nın başkent olmasıyla, ağaç ve yeşillığe olan hasretini (özlemini), insan kudretinin (gücünün) başarısı ile yenmek istemiş ve Orman Çiftliği arazisini bu maksat (amaç) için almıştı.

Tıpkı I. Peter gibi, "Atatürk ve arkadaşlarının Ankara'yı başkent yapma kararlarının ardında, her alanda çağdaşlaşma yatmaktaydı"⁵

Atatürk, Osmanlı'nın ekonomik sıkıntılar nedeniyle çöküşüne şahitlik (tanıklık) etmiş olup bağımsızlığın temelinde ekonomik gücün yattığını çok iyi bilmektedir. Orman Çiftliği kararı bu tecrübenin (deneyimin) sonucu olarak ortaya çıkmış ve Türkiye'nin kuruluş sürecindeki güçlü bir iktisadi politika arayışının mekânı olmuştur.

Atatürk daha Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye'nin ağaçlandırılması konusunda bilinçli, planlı ve programlı çalışmalar başlatmıştır. 1 Mart 1922'de, "Memleketin genel ve servet sağlığı açısından ormanlarımızı da çağdaş tedbirlerle iyi halde bulundurmak, genişletmek ve azami fayda sağlamak esas ilkelerimizden biridir" demiştir.⁶

3 Falih Rıfki Atay, *Zeytinadağı*, İstanbul, 2004, s.86.

4 Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2001, s.237.

5 Ruşen Keleş, "Atatürk Orman Çiftliği", *Ankara Dergisi*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını, (Mayıs 1993), Cilt. I, Sayı, 1, s.71.

6 *Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931, s.303-304.

Bu doğrultuda yine, ormanları korumak ve ağaç yetiştirmek amacıyla bir "Ağaç Koruma Cemiyeti" kurmuştur.⁷

Atatürk, 3 Mart 1922'de TBMM'nin açılış konuşmasında köylü ve tarım sorunlarına değinmiş ve "Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve servete hak kazanmış ve lâıyk olan köylüdür" demiştir.⁸

1923 yılı başında çıktığı yurt içi gezisinde Atatürk yaptığı konuşmalarda yeni Türkiye'nin, fetihler, toprak kazanımları peşinde koşan değil, ekonomik gücü olan bir devlet olması gerektiğini belirtmiş; "Yeni Türkiye devleti, temellerini süngü ile değil, süngünün de dayandığı ekonomiyle kuracaktır. Yeni Türkiye cihangir olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye devleti ekonomik bir devlet olacaktır" demiştir.⁹

Atatürk'ün Orman Çiftliği kararı, 17 Şubat-4 Mart 1923'de İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'ne dayanmaktadır. Kongrenin en önemli hedeflerinden biri "Milli İktisat" politikasını tespit etmekte (saptamaktı). Kongreye bütün illerden tüccar, sanayici, esnaf, çiftçi ve işçi temsilcileri katılmış ve her grup kendi istek ve sorunlarını ifade edebilme imkânı bulmuştu. Kongre sonunda kabul edilen Misak-ı İktisadi, ekonomik hayatta milli bilinci oluşturmayı hedef almıştı (amaç edinmişti)¹⁰

Cumhuriyeti kuranların ekonomi ile ilgili en önemli sorunu, ekonomiyi işletmek ve toplumun uğradığı tahribatı (yıkıntıları) onarmaktı. Yeni başlayan bu inşa (yaratma, ortaya çıkarma) sürecinde dayanılacak en önemli unsur (öge) tarım kesimiydi. Tarım kesimindeki ihtiyaç fazlası çoğaltılarak sermaye birikimi için sanayi ve ticari kesime aktarmak öncelikli yoldu. Çünkü bu dönemde ihracat maddelerinin tümü tarım ürünleriydi.

Kongreye katılan tarım grubunun isteklerinin başında ise köylülere ve çiftçilere teorik ve uygulamalı tarımın öğretilceği çiftliklerin açılması gerekliliği belirtilmişti.¹¹

7 Sinan Meydan, *Akl-ı Kemal, Atatürk'ün Akıllı Projeleri*, 1. Cilt, İstanbul, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi, ve Ticaret A.Ş., 2015, s.308.

8 Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara, Has-Soy Matbaası, 1990, s.296.

9 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*, 3. Kitap (Birinci Bölüm), Ankara, Bilgi Yayınevi, 1995, s.254.

10 Yaşar Aksoy, *Atatürk'ün Ekonomi Devrimi (Kalpaklı Kalkınma)*, Ankara, Ümit Yayınları, 1998, s.47.

11 Mustafa Kılınc, "Basında Atatürk Orman Çiftliği (1925-1938)",

100. YILINDA ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ VE ATATÜRK'ÜN TARIM POLİTİKASI

Kongre'de ormanlarımızın korunması, geliştirilmesi ve halkın ihtiyacına sunulması konusunda çok önemli kararlar alınmıştır. Atatürk toplanan İzmir İktisat Kongresi'ndeki bu kararlarla Türkiye'nin ağacı bol, ormanlık yeşil bir cennete dönüşürülmesi yolunda ilk önemli adımı da atmıştır.¹²

Atatürk açtığı çetin mücadeleye yardım amacıyla (amacıyla) Hindistan'dan şahsına (kendisine) gönderilen 500-600 bin liranın 500 bin lirasını Batı Cephesi Komutanlığı emrine vermişti. Paranın bir kısmı (bölümü)savaş alanında aç ve açıkta kalan halk için harcanmıştı. Zaferden sonra verdiği 500 bin liranın 380 küsur bin lirası İcra Vekilleri Heyeti [Bakanlar Kurulu] kararıyla kendisine iade edilmişti (geri verilmişti). O Cumhuriyet hükümetine karşı mütehakkim (egemen) bir tavır (davranış) takınan Osmanlı Bankası yerine milli bir bankanın kurulmasını istiyordu. Bu nedenle elindeki paranın 250 bin lirası ile ülkemize büyük hizmet yapacak olan İş Bankası kurulmuş ve yönetimine Celal Bayar getirilmişti.

Atatürk elinde kalan yardım parası ile ziraat alanında çalışmayı uygun görmüştü. Kendisi çocukluğundan beri kır ve çiftlik hayatından çok hoşlanırdı. Bu alan aynı zamanda ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşayıp, çalıştığı ve ekonominin genel olarak dayandığı alan idi.¹³

Atatürk çok kararlıdır: O, Ankara'nın ağaçlandırılarak Türkiye Cumhuriyeti'ne yakışır bir "yeşil cennet" haline getirilebileceğine inanmıştı. Bu inancı doğrultusunda Ankara'da bir Orman Çiftliği kurmuştur.

11 Mayıs 1924'te Ankara Belediye Başkanı Asaf (İlber) Bey'i Orman Çiftliği kurulması için düşünülen arazi üzerindeki çadırli karargâha çağırarak: "Burada bir çiftlik kurmak istiyorum. Bu çiftliğin faydası, memlekette çağdaş ziraat usulünü yerleştirmek için bir örnek teşkil etmesi olacaktır. Modern bir çiftliğe gerekli bütün tertibat ve araçlara sahip olunmalıdır" direktifini vermiş¹⁴ ve 100 yıl önce Orman Çiftliği kuruluş hazırlıklarını başlatmıştır.

Atatürk 1925 yılı ilkbaharında Türkiye'nin tanınmış ziraatçılarından bir grup oluşturulmasını ve onlara Ankara'da bir çiftlik kurmak istediğini ve o çiftlik için arazi bulmalarını istemiştir.

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, (Kasım 2019), Cilt, XXXV, Sayı, 100, s.2.

12 Sinan Meydan, **a.g.e.**, s.309.

13 Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,1973, s.649.

14 Utkan Kocatürk, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s.351.

O heyetteki ziraatçı Atatürk'e çiftlik için ; "... Çiftlik yeri ararken Ankara çevre sinden, kıraç bir bozkırın ortasında bir orta çağ şehri... Ağaç yok, su yok, hiçbir şey yok... Burası tabiatın cömert davranmadığı bakımsız, hastalıklı, sarı ve insanı bakarken bedbin eden bir halde idi. İçinden şimendifer geçen arazinin bataklık yerlerinde şehrin hayatını zehirleyen, etrafta yaşayanları kendisi gibi renksiz ve hastalıklı yapan sazlıklar, birer sıtma kaynağı halinde idi..." diyerek görüşlerini anlatmış. Atatürk ise, "İşte istediğiniz yer böyle olmalıdır. Ankara'nın kenarında hem bataklık, hem çorak, hem de fena bir yer. Bunu ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir."¹⁵ diyerek ne kadar iddialı olduğunu ortaya koymuştur.

Çiftlik idare merkezi ile parkların ve sebze bahçelerinin de üzerinde bulunduğu 20.000 dönüm arazi, Merhum Abidin Paşa'nın eşi Faika Hanım'dan alındı. Alındığında Orman Çiftliği adını taşıyan ama orman namına ova kısmında tek bir ahlat ağacı, dere kenarında da çalı halinde söğütlerden başka bir varlığı olmayan arazinin adı hiç değiştirilmeden Gazi Orman Çiftliği olarak korundu. Ankara merkezine yakın olması ve sahanın geniş olması sebebiyle örnek çiftliğin bu alanda kurulmasına karar verildi. Çiftliğin temeli 5 Mayıs 1925 yılında bir Hıdırellez günü atıldı.¹⁶

Atatürk, çiftlik işinin başına müdür olarak, evvelce Bursa Ziraat Okulu'nda öğretmenlik ve Ankara Ziraat Okulu'nda müdürlük yapmış, değerli bir ziraatçı olan Tahsin (Coşkun) Bey'i getirdi.¹⁷

Kısa bir süre sonra Türkiye'nin her yanında; Ankara'da geniş bir alanda Orman Çiftliği, Silifke yakınlarında Tekir ve Şövalye Çiftlikleri, Tarsus'ta Piloğlu Çiftlikleri Dört Yol'da Karabasamak Çiftliği ile bir portakal bahçesini, Yalova'da Baltacı ve Millet Çiftliklerini parça parça sahiplerinden veya metruk mallar idaresinden alarak işe koyuldu. Çiftlikler için ödenen para 100-120 bin lirayı geçmiyordu. Gaye; iklim ve mahsul itibarıyla birbirinden farklı bulunan bu bölgelerde serbest çalışan örnek çiftlikleri vücuda getirmek ve bir yandan çeşitli tecrübeler yaparken bir yandan da civar köylere örnek ve rehber olmaktı.¹⁸

15 İzzet Öztoprak, **Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi**, Ankara, 2006, s.31,32.

16 Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Ankara, 2008, s.559.

17 Bkz, Fazıl Dalay, "Atatürk , Ankara Orman Çiftliği'ni Nasıl ve Niçin Kurdu?", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, (Mart 1988), Cilt,4, Sayı, 11, s.503-504.

18 Hasan Rıza Soyak, **a. g. e.**, s.650.

100. YILINDA ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ VE ATATÜRK'ÜN TARIM POLİTİKASI

Orman Çiftliği adına uygun olarak, bir yandan çiftlik diğer yandan orman olarak tasarlandı. Orman Çiftliği'nin ağaçlandırma safhasında Atatürk'ün direktifi vardır. Ankara'nın çorak sırtlarının Orman Çiftliği adı altında ağaçlandırma işiyle bizzat kendisi ilgilenirken memleket ormancılığıni uzman kimselere bırakmayı uygun görmüştü.¹⁹

Atatürk ve arkadaşları işe Gençlik Parkı, Eski Hipodrom ve Orman Çiftliği gibi yeşil alanların oluşturulmasıyla başladılar. Genç Cumhuriyet, bozkırın ortasında bir "cennet" yetiştirerek iradesini, kararlılığını tüm dünyaya göstermek istiyor, tarımsal ve hayvansal üretimi arttıracak örnek bir çiftliği kurarak yapılacak atılımları müjdeliyordu. Bu iş, Devlet Başkanı'nın özel mülkü üzerinden sağlanmaya çalışılmış ve kendi kişisel serveti bu amaç için sarf edilmişti.

Atatürk'ün kurduğu Orman Çiftliğinde; arıcılığa önem verilerek, arı beslenmiş ve bal üretilmiştir. Bira fabrikası kurularak bira üretilmiştir. Çiftlikte yetiştirilen meyveli ve meyvesiz çeşitli fidanlarla bölgeye elverişli, ıslah edilmiş hububat tohumları çiftçiye dağıtılmıştır. Verimli süt veren inekler ve koyun cinsleri, çok yumurta veren tavuklar üretilerek damızlık olarak çiftçiye verilmiştir.

Atatürk 1930 senesinde (yılında) çiftlikte bir pulluk imalathanesi kurdurarak pulluk ve bazı ziraat aletlerinin yapımını başlatmış ve çiftçiye ucuz pulluk temin etmiştir.

Yazın Ankara'nın sıcak havasından bunalarak çiftliğe piknik yapmaya gelen halkın serinlemesi ve plaj ihtiyacını (gereksinimini) karşılanması için Marmara ve Karadeniz isimlerinde iki havuz yaptırmış ve halkın yemek yemesini temin için gazino ve lokantalar açtırmıştır.

Çiftlikte üretilen bütün zirai ürünler Ankara'da açılan mağazalarda satışa sunulmuş, bu suretle halka ucuz ve temiz gıda sağlanmıştır.

Ankara halkının mesire yeri ihtiyacını karşılayan çiftlikte çocukların eğlenmesi ve hayvanları tanıması için de bir hayvanat bahçesi kurulmuştur.

Yüksek Ziraat Fakültesi'nde okumak için gelen ve ileride ülkenin çeşitli ziraat işlerinde çalışacak lise mezunu gençler, çiftlik uygulaması ve stajlarını Orman Çiftliğinde yapmışlardır.

En son iktisadi işletme usullerine (yöntemlerine) dayanarak kurulan çiftlikte yapılan ziraat

sistemi Orta Anadolu Çiftçisi için ziraai (tarımsal) metot (yöntem) örneği olmuştur.

Atatürk, ziraat ve çiftlik işlerinden anlayan ziraat elemanlarını toplayarak, programlı ve bilgili bir şekilde çalışarak ve çok emek ve para sarf ederek (ödeyerek) kısa bir zamanda tasavvur ettiği (tasarladığı) Orman Çiftliğini kurmayı başarmıştır.

O, her başlattığı inkılâp işlerinde nasıl metanetle, azimle çizdiği hedefine (amacına) ulaşmışsa tabiatla (doğayla) da çarpışarak ve mücadele ederek ziraat işlerinde de tabiatı kendi arzusuna uydurmayı bilmiş ve birçok kişinin hiçbir şey olmaz dedikleri bu yerde kurduğu modern çiftlikte ziraatın hemen bütün şubelerini denemiş ve muvaffak (başarılı) olarak, müspet (olumlu) sonuçlar almış ve bu surette Türk çiftçisine örnek ve rehber olmuştur.

Atatürk bozkırların yeşile dönüştürülmesi yoluyla "Cumhuriyeti kuran iradenin gücünü" göstermek istemiştir. Atatürk Orman Çiftliği, Türkiye Cumhuriyeti için çağdaşlaşmanın, tekniğe yönelişin, sosyal anlayışın ve sonuçta da bir mucize yaratmanın simgesi olmuştur.

Atatürk 11.05.1937'de özel mülkiyetindeki çiftlikler ve Atatürk Orman Çiftliğini, Türk milleti adına Hazine'ye bağışladı. Bağışlanan 150.000 hektar arazinin 102.000 hektarını Atatürk Orman Çiftliği oluşturmaktaydı. Atatürk Orman Çiftliği, 13.01.1938'de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na devredilerek Atatürk'ün bağışladığı tüm çiftliklerin kurum bünyesine geçmesi sağlanmıştır. Atatürk Orman Çiftliği gelirine büyük katkısı olan ve Atatürk tarafından kurulan Bira Fabrikası da 06.07.1937'de Tekel Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Kültür Bakanlığı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 02.06.1992'de Atatürk Orman Çiftliği'ni, Atatürk'ün vasiyetine ve gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatılması, içerdiği tarihi, kültürel ve diğer özellikleri nedeniyle "Sit Alanı" ilan etmiş, Sit Alanı'nın gelişmesine ve yaşatılmasına katkıda bulunması düşünülen alanların da "Koruma Alanı" olarak belirlenmesine karar vermiştir.²⁰

Ancak Sit Alanı ve Koruma Alanı kurallarına uyulmamış; Atatürk Orman Çiftliği'nin mal varlığının, kamuya geçmesiyle, 1937'den günümüze talan edilmesine hızla küçülme süreci başlamıştır.

20 Yüksel Öztan, "AOC'nin Ankara Kenti ve Yeşil Alan Sistemi İçin İşlevi", *Dünü Bugünü ve Geleceği ile AOC*, (Sempozyum), Ankara Ziraat Mühendisleri Odası, 8 Haziran 1993, s.38.

19 Afet İnan, *Atatürk'ten Hatıralar ve Belgeler*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959, s.26-27.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

Doç. Dr. Mehmet Balyemez¹

Kıbrıs; Anadolu, Orta Doğu batısındaki ülkeler ve Mısır ile tek tanrılı dinlerin kutsal şehri Kudüs'e olan yakınlığından dolayı her dönem stratejik olarak değerlendirilmiştir. Kıbrıs'ın stratejik önemi Ada'nın çok sayıda egemen güç/devlet tarafından ele geçirilmesine yol açmıştır.

Osmanlı Devleti, Akdeniz'de hakimiyet sağladığı 16. yüzyılda Kıbrıs'ı fethetmiş ve 307 yıl boyunca Ada'nın tek hakimi olmuştur. Bu durum 19. yüzyılda değişmiştir. Fransız Devrimi ile Avrupa'da başlayan sanayileşme sürecinin olumsuz etkileri bu yüzyıldan itibaren (başlayarak) imparatorluk formatındaki devletlerde de görülmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti bir yandan Fransız Devrimi'nin etkisinde kalan halkların isyanları ile karşı karşıya kalırken diğer yandan da sahip olduğu yeraltı ve üstü kaynakları/ zenginliklerinden dolayı erken sanayileşen Avrupalı devletlerin ilgisini üzerine çekmiştir. Bu durum Kıbrıs'ın geleceğini doğrudan etkilemiştir. Yunanlar bağımsızlık amacıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Mora'da isyan başlatmışlar, Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi de bu isyanı desteklemek için hazırlık yapmışlardır. İngiltere ise bu dönemden itibaren Orta Doğu'da bulunan zengin petrol rezervleri ile Akdeniz ve Kızıldeniz'i birbirine bağlayan Süveyş Kanalı'nın emniyetini sağlamak için Kıbrıs'ı elde etmeyi dış politika hedefi olarak belirlemiştir.

İngiltere'nin beklediği fırsat 19. yüzyılın sonlarında gelmiştir. Osmanlı-Rus Savaşında, Rus ordularının hem batıda hem de doğuda elde ettiği başarılar karşısında bölgesel çıkarlarının tehlikeye girdiğini değerlendiren İngiltere, 4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti ile Kıbrıs Konvansiyonu'nu imzalamıştır. Her iki devletin gizli olarak imzaladığı antlaşma ile Kıbrıs'ın yönetimi "geçici" olmak şartıyla (koşuluyla) İngiltere'ye bırakılmıştır.²

1 Doç. Dr. Mehmet Balyemez, Başkent Üniversitesi, Kıbrıs Türk Tarihi Araştırmaları Merkezi Müdürü.

2 George Earle Buckle, *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*, The Macmillan Company, 1920, ss.296-298.

Ada'nın yönetimini ele geçiren İngiltere 1878 yılı Eylül ayında Kıbrıs Anayasası'nı yürürlüğe sokmuş ve yeni anayasal düzende yerel toplumlara da yönetimde yer vermiştir. Bu durum Kıbrıs Türklerini doğrudan etkilemiştir. Anayasa ile oluşturulan Yasama Meclisi'ndeki temsil yetler yerel toplumların nüfusu ile orantılı olmuştur. Kıbrıs'taki nüfusun % 80'ini oluşturan Rumlar bu durumdan olumlu etkilenirken, Osmanlı yönetiminde asli unsur olan ve nüfusun %18'ni oluşturan Kıbrıs Türkleri bu gelişmeden olumsuz etkilenmişlerdir.³

Kıbrıs Türkleri, Ada'nın İngiltere'ye terk edildiği 1878 yılından itibaren (başlayarak) bir yandan Enosis⁴ engellemeye çalışırken diğer yandan da Osmanlı döneminde sahip oldukları toplum haklarını tekrar elde edebilenin mücadelesini vermişlerdir. Ancak Kıbrıs Türklerinin bu mücadelesi kendi iç sorunları ile meşgul olan Osmanlı Devleti tarafından desteklenememiştir.

Kıbrıs Türkleri, Anavatan olarak kabul ettikleri Osmanlı Devleti'nin, içinde bulunduğu siyasi, askeri, ekonomik durumun olumsuz etkilerini en yoğun hissettikleri 20.nci yüzyılın başlarından itibaren kendi geleceklerini belirleme amacıyla örgütlü hareket etmeye başlamışlardır. Kıbrıs Türklerinin örgütlenerek daha etkili olmaya başladığı bu dönemde Jön Türk hareketinin etkisinde kalmışlar ve kurdukları örgütler vasıtasıyla etkili olmaya başlamışlardır.⁵

Kıbrıs Türklerinin örgütlenmeler aracılığı ile hak arama mücadelesi 1914 yılında kesintiye uğramıştır. Osmanlı Devleti'nin Almanya safında (yanında) savaşa girmesini bahane eden (gerekçe gösteren) İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu'nu (antlaşmasını) iptal etmiş ve Ada'yı ilhak etmiştir.⁶ Bu durum Kıbrıs Türklerinin gelecekleri ile ilgili kaygılarını daha da arttırmıştır.

Kıbrıs Türklerinin Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile artan gelecek kaygıları Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da başlayan Milli Mücadele ile yeniden umuda dönüşmüştür.

3 *The Colonial Office List For 1895*, Harrison and Sons, London 1895, s. 32.

4 Kıbrıs'ın Yunanistan'a siyasi olarak bağlanmasının kavramsal ifadesi.

5 Mehmet Balyemez, İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960), 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2024, s.13.

6 Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi 1878-1960: Kolonyalizm Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, C.1, Ankara, İmge Kitabevi, 1984, s.66.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

Kıbrıs Türkleri, her türlü olumsuz şartlara (koşullara) rağmen (karşın) Milli Mücadeleyi maddi ve manevi olarak desteklemeye karar vermişler ve Ada'da düzenledikleri piyes, tiyatro vb. kültürel etkinlikler ile piyango çekilişi, bağış gibi organizasyonlarda topladıkları paraları Ankara'ya göndermişler⁷, hatta Kıbrıs Türk gençlerinden bazıları gizli yollardan Anadolu'ya geçerek Kuvayı Milliye güçlerine katılmışlardır.⁸

Milli Mücadele dönemi hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta gelecekle ilgili kaygıları gidermeye başlamıştır. Milli ordunun, işgalci Yunan birliklerini İzmir'den kaçmaya zorlayan zaferi, Kıbrıs'ta da büyük bir sevinç ile karşılanmış ve bu başarı Lefkoşa, Mağusa, Larnaka gibi kaza merkezlerinde gösterilerle kutlanmıştır.⁹

Gazi Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadele'nin askeri safhasının son gelişmesi ise işgal kuvvetlerinin Türkiye'yi terk etmelerini sağlayan Mudanya Mütarekesi olmuştur. Ancak henüz Mudanya Mütarekesi imzalanmadan önce Kıbrıs'ın geleceğini doğrudan ilgilendiren bir gelişme yaşanmıştır. Yunan ordusunun büyük kısmı (bölümü) 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'den kaçarken bir kısmı da kuzeye doğru ilerleyerek Trakya'da toplanmışlar ve Misakı Milli sınırlarının kuzey batı sınırını terk etmek istememişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusunun bu kararı üzerine Marmara ve Trakya'nın da düşman işgalinden kurtarılması için milli orduyu kuzeye yönlendirmiştir. Ancak Yunan Kralı Konstantin milli ordunun yeni bir taarruz harekâtı yapma ihtimalinin (olasılığının) düşük olacağı öngörüsü ile Marmara ve Trakya'yı boşaltmamakta direnmiştir.¹⁰

Milli ordunun kuzeye yapacağı harekâtın yaratacağı sonuçlar İngiltere'deki siyasi iktidarı da tedirgin etmiş ve Trakya'nın savaşı boşaltılması için Yunan Kralı'nı ikna ederek Türklerle antlaş-

ma yapmanın arayışına başlamışlardır.¹¹ Ankara Hükümeti ise antlaşmanın yapılabilmesi için tek şartın Yunan ordusunun Türkiye'yi tamamen boşaltması gerektiğinde ısrarcı olmuştur. Ancak Yunan Kralı da politikasından vazgeçmemiştir.¹²

İngiltere, Yunan Kralı'nın kararlılığı karşısında farklı stratejileri uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda önce Trakya'nın boşaltılması karşılığında maddi (parasal) teklifte (öneride) bulunmuş, ancak öneri Yunanlar tarafından kabul edilmemiştir. Bu gelişmelerin olduğu dönemde ilginç bir iddia (sav) daha ortaya atılmış ve İngiltere'nin Yunanistan'a bazı tavizler (ödün) verebileceği ileri sürülmüştür. Anadolu Ajansı'nın *Daily Herald* Gazetesine dayandırdığı habere göre İngiltere bu gelişmelerin yaşandığı dönemde tarihi bir öneriyi Yunanistan'a iletmıştır. Habere göre İngiltere, Yunan ordusunun Trakya'dan çekilmesi karşılığında 1914 yılında ilhak ettiği Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyi önermiştir. Bu önerinin Kıbrıs Rumları ve Yunanlar tarafından memnuniyetle karşılanacağı, hatta Kıbrıs Türklerinden gelebilecek tepkilerin ise azınlık hukukundan yararlandırılma hakkının verilerek giderilebileceği ileri sürülmüştür.¹³

İngiltere'nin çıkarları için oldukça stratejik bir konumda olan Kıbrıs iki kez Yunanistan'a önerilmiştir. İlki Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, 1915'te, Yunanistan'ın kendi safında olan Bulgaristan'a karşı savaşı karşılığında olmuş, ancak Yunan Kralı Konstantin bu öneriyi reddetmiştir. Yunan ve Kıbrıs Rumlarının tarihi emelleri olan ve bunu elde etmek için uzun yıllar süren bir mücadelenin (savaşımın) sembol (simgesel) kavramı Enosis idealinin gerçekleşmesini sağlayacak, ikinci öneri ise 1922 yılında yapılmıştır. Yüzyıldan fazla bir geçmişi olan Enosis'in gerçekleşmesini sağlayarak Megali İdea'nın bir hedefinin daha gerçekleşmesini mümkün (olanaklı) kılacak bu öneri İngiliz Avam Kamarası tarafından geri çekilmiştir. *Maten* Gazetesinde çıkan bir haberi alıntılaman Anadolu Ajansı'na göre İngiltere Sömürgeler Müsteşarı Wood, Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Yunan Hükümeti'ne yapılan Kıbrıs önerisinin geri çekildiğini açıklamıştır.¹⁴

7 Ayrıntılı bilgi için bakınız Mehmet Balyemez ve Fuat İnce, "Mondros'tan Lozan'a Kadar Olan Dönemde Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, Sayı. 26, ss.855-870

8 Özgür Nasıfoğlu ile Yapılan Sözlü Tarih Görüşmesi, 10 Eylül 2021.

9 Emine Kısıklı, "1928 Harf Devriminin Kıbrıs'taki Yansıması, Kıbrıs Barış Harekâtının 50.Yıldönümü Anısına", *Anıtkabir Dergisi*, Yıl:24, Sayı:94, s.10.

10 "Bir İngiliz Gazetesi Vaziyeti Nasıl Görüyor", *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Temmuz 1922, s.1.

11 "Türkler ile Görüşmek Daha İyi Olur", *Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Temmuz 1922, s.1.

12 "Yunanlılar Müzakerata Girişmek İstiyorlarmış", *Hâkimiyet-i Milliye*, 3 Ağustos 1922, s.1.

13 "Yunanlılara Bir Taviz", *Hâkimiyet-i Milliye*, 19 Temmuz 1922, s.1.

14 "İstanbul ve Yunanistan", *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Temmuz 1922, s.2.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

İngiltere'nin Kıbrıs önerisini geri çekmesinin altında yatan sebebin (nedenin) Lozan Konferansı'na öncesinde; Musul, Kapitülasyonlar, Boğazlar ve Osmanlı Borçları ile Sınırlar gibi çok daha önemli sorunların çözümünde inisiyatifini kaybetmemek ve daha önemli gördüğü çıkarlarını çoğaltmak istemesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bir kez daha önerilmesinin bile gündeme geldiği bu dönemde, Trakya'nın Yunan askerleri tarafından boşaltılmaması halinde bölgeye yönelik askeri harekât yapma kararlılığını 1922 yılı eylül ayında Amerikalı gazeteci Richard Eaton'a söylemiştir. Gazi'nin mesajı çok geçmeden muhatapları tarafından dikkate alınmış ve İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, 14 Eylül 1922 tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği telgrafta Türk ordusunun kararlılığını bildirmiştir.¹⁵

İtilaf Devletleri, Ankara Hükümeti'nin kararlılığı karşısında 19-23 Eylül 1922 tarihlerinde Paris'te toplanmışlar ve izlenecek strateji hakkında görüş alışverişinde bulduktan sonra ateşkes görüşmelerinin Mudanya'da yapılması kararını Ankara Hükümeti'ne iletmışlerdir. Büyük Millet Meclisi Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Meriç Nehri'ne kadar Trakya'nın derhal boşaltılması önerisini kabul eden İtilaf Devletleri; barış görüşmeleri devam ettiği sürece tarafsız kabul edilen bölgelerin işgal edilmemesini ve söz konusu bölgedeki azınlıkların korunmasını şart koşmuşlardır.¹⁶

Gazi Mustafa Kemal Paşa, İtilaf Devletleri ile yapılacak görüşmeler için Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yı görevlendirmiştir.¹⁷ Mudanya müzakereleri 11 Ekim 1922 tarihinde Ankara Hükümeti ile İtilaf Devletleri temsilcileri arasında mutabakat (anlaşma) metninin imzalanması ile tamamlanmıştır.¹⁸ Mudanya Mütarekesi ile

15 Emine Kısıklı, "Türkiye Cumhuriyetinin Yapılandırılması Sürecinde Mustafa Kemal'in Hayatında İzmir", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*, I, (6-8 Eylül 2029), İzmir 2010, s.228.

16 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara, Elips Kitabevi, 2005, ss.442-444.

17 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2004, s.459-460.

18 Mudanya Mütarekesi ayrıntılı bilgi için bkz. *70'nci Yılında Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları Bildiriler*, Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Nu.1,

Milli Mücadele'nin askeri safhası (evre) zaferle sonuçlanmış ve Anadolu düşman işgalinden kurtarılmıştır. Sıra askeri zaferin siyasi başarı ile taçlandırılmasına gelmiştir. Ankara Hükümeti ile İtilaf Devletleri arasındaki nihai (son) görüşmelerin Lozan'da yapılması kararlaştırılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumu daha önceden bahsedildiği (sözedildiği) üzere Milli Mücadele'yi yakından takip etmiş (izlemiş) ve gerek maddi gerekse fiziki desteklerini esirgememiş, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın başarılı olması halinde kendi geleceklerine dair belirsizliğin de sona ereceği beklentisinde olmuşlardır. Ancak Kıbrıs Türk aydınları bu dönemde pasif kalmaktansa dinamik bir anlayışla kendi geleceklerine doğrudan tesir (etki) edecek bir girişim yapmışlardır. Tıpkı 1918 yılı Aralık ayında toplanan Meclis-i Milli'de olduğu gibi! Mudanya Mütarekesi'nin mürekkebi daha kurumadan yapılan bu girişim doğrudan Kıbrıs Türklerinin geleceklerini belirlemeleri adına yapılan özgün bir toplantıdır. Kıbrıs Türk tarihi ile ilgili yayımlarda yer almayan bu girişimle ilgili ilk bilgilere İngiliz arşiv belgelerinden ulaşılmıştır.

İngiliz arşiv belgelerinin aktardığı bilgilere göre Baf'taki Türk kulüplerinin başlattığı bu girişimle ilgili ilk bilgiler dönemin Kıbrıs Türk basınında yer almıştır. Söz Gazetesinin 14 Ekim 1922 tarihindeki sayısında yer alan habere göre; Doğu Sorunu'nun çözüme kavuşturulması aşamasında Kıbrıs Türklerinin bir karara varmaları gerektiğine vurgu yapılmış ve Kıbrıs Türk kulüplerinin bu amaçla Lefkoşa'da bir araya gelme kararı aldıkları, yapılacak toplantıda Kıbrıs'ın geleceğine dair beklentilerin belirlenmesinin ümit edildiği ifade edilmiştir.¹⁹ Aynı toplantı ile ilgili bir başka haber ise Doğru Yol Gazetesinde yayımlanmıştır. "*Ulusal Toplantı*" başlığıyla verilen haberde Lefkoşa'da yapılacak toplantıyla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almıştır. Doğru Yol'daki habere göre; Baf'taki tüm kulüplerin Ada'daki Kıbrıs Türk kulüplerine bir çağrı yaparak 15 Ekim Cumartesi günü Lefkoşa'da yapılacak toplantıda kulüplerin temsilcilerinin de görüşünün alınarak Kıbrıs Türklerinin dini ve milli isteklerinin karara bağlanacağı, alınacak kararların ilgili yerlere gönderi-

Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993.

19 *Foreign and Commonwealth Office* (Bundan sonra FCO olarak belirtilecektir.), 141-2398-9, "Translation", From Sos of 14th of October 1922.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

leceği, ülkesini ve milletini seven herkesin bu davete icap etmesi gerektiği, Kıbrıs'ın yüzyıllar boyunca Osmanlı toprağı olduğu, İngilizlerin 1914 yılındaki ilhak kararının Birinci Dünya Savaşı'nın gerekliliğinden kaynaklandığı ve Kıbrıs Türkleri ile Türkiye arasındaki bağların hiçbir zaman kopmadığı belirtilmiştir. Aynı haberde ilave olarak; nihai kararın Osmanlı Devleti'ne ait olmasına rağmen (karşın) Kıbrıs Türklerinin de kendi geleceklerine dair (ilişkin) iradelerinin ortaya konulmasının önemli olduğu, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşme isteğinin yasal olmadığı, ancak Yunanistan'ın her fırsatta Enosis isteğini gündeme getirirken Kıbrıs Türklerinin Anavatan Türkiye ile ilgili beklentilerini gündeme getirmemelerinin ihmalkârlık olacağı da ifade edilmiştir.²⁰

Baf Türk Kulübü, bu kapsamda Ada genelinde faaliyet yürüten diğer kulüplere gönderdiği yazıda, 15 Ekim Cumartesi günü yapılacak toplantının önemini hatırlatmış ve azami katılım olmasının istendiği belirtilmiştir.²¹

Ulusal Toplantı 15 Ekim Cumartesi günü Lefkoşa'da yapılmıştır. Avukat Bahaeddin Efendi'nin bürosunda yapılan toplantıya Ada'daki Türk kulüplerinin temsilcileri katılmıştır. Geniş katılımlı olan toplantı ile ilgili ilk bilgiler İngiliz yönetimi polisi tarafından Kıbrıs Ofisine gönderilen raporda yer almıştır. Raporda yer alan bilgilere göre²²; Baflı Dr. Eyüp Efendi, Mehmet Ratıp Efendi ve avukat Ahmet Rifat Efendi'nin, Kıbrıs Türklerinin Türkiye ile birleşme isteklerini tespit etmek (saptamak) amacıyla 14 Ekim 1922 Cuma gecesi Lefkoşa'ya geldikleri, toplantıya Lefkoşa'da faaliyet yürüten (çalışmalarını sürdüren) Osmanlı Kulübü'nü temsilen; avukat Bahaeddin Efendi, avukat Behar Efendi, avukat Fehmi Efendi ve Mehmet Rauf Efendi ile Dernek Kulübü'nü temsilen tüccar Mehmet Arif Efendi, Davul²³ dergisi editörü İhsan Efendi, Remzi Efendi ile Doğru Yol Gazetesi editörü Ahmet Raşit Efendi'nin katıldığı, bununla birlikte Müftü

20 FCO 141-2398- 8, From Togrou Yol of 14th of October 1922.

21 FCO 141-2398- 1, İngiliz arşiv görevlileri tarafından bilinmesi 121 yıl yasaklanan kişi tarafından Larnaka'daki ilgili kişiye el yazısı ile yazılan 12. 10.1922 tarihli gizli yazı.

22 FCO 141-2398- 11, From Nicosia Commissioner to Office of The Cyprus, Local Commandant of Office, Nicosia, No: S/C VII/22, Confidential, 15th October, 1922.

23 Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Turan, *Tarihten Günümüze Kıbrıs Türk Basını (1879-2009)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2013, ss.78-79.

İrfan Efendi ile Kıbrıs Kadı'sının toplantıya katılmadıkları belirtilmiştir. İlave (ek) olarak; İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmesi halinde bir politika tespit edilmesinin (saptanmasının) amaçlandığı, bu amaçla Türkiye ile temas edilmesinin uygun olup olmadığının tartışılması, Kıbrıs Türklerinin geleceklerine dair kararın Türkiye ile İngiltere öncülüğünde Lozan'da yapılacak konferansta gündeme getirilmesi, Lozan Konferansı'nda Kıbrıs Türklerini temsilen bir heyetin de iştirak etmesi (katılması) isteğinin Kıbrıs Hükümeti'ne bildirilmesi ifade edilmiş (belirtmiş), raporu yazan kişinin değerlendirmesine göre Mustafa Kemal Paşa ile temas edilme (görüşülmesi) yönünde bir isteğin dile getirilmediği vurgulanmıştır.

İngiliz polis teşkilatı görevlisinin 15 Ekim 1922 Cumartesi günü yapılan toplantı ile ilgili yazmış olduğu ilk rapora ait tamamlayıcı bilgiler sonraki gün yazılmıştır. Ulusal Toplantı ile ilgili tamamlayıcı raporda²⁴; avukat Bahaeddin Efendi'nin bürosunda yapılan toplantıda Türkiye ile birleşme isteği konusunda uzlaşıldığı, bunun olmaması halinde ise Ada'daki mevcut (varolan) İngiliz yönetiminin devam etmesine razı olacağı kararının alındığı, Hükümetin bilgisi dahilinde İslam Konseyi'nin kurulması, Evkaf delegelerinin Hükümet'in onayı ile İstanbul tarafından atanması, Evkaf hesaplarının ve harcamalarının denetlenmesi için bir kişinin görevlendirilmesi, Şer'i Mahkemelerinin yetkilerinin artırılması ve Şer'i Yüksek Mahkemesinin kurulmasının istendiği ifade edilmiştir (belirtilmiştir).

Ulusal Toplantı ile ilgili bilgiler sonraki günlerde de İngiliz raporlarına konu olmuştur. Lefkoşa Yerel Polis Komutan Vekilinin 19 Ekim 1922 tarihinde gönderdiği raporda²⁵; 15 Ekim Cumartesi günü toplantıda alınan kararların görüşülmesi amacıyla 22 Ekim Cumartesi günü bir toplantının daha yapılmasının planlandığı, önceki toplantıda alınan kararların tümüne henüz ulaşılmadığı ve bu konudaki çabaların devam edeceği bilgisi yer almıştır.

Kıbrıs Türklerinin, Ada'nın İngiliz yönetimine terk edildiği (bırakıldığı)1878 yılından itibaren

24 FCO 141-2398- 11, From Acting Local Commandant of Police to Office of The Cyprus, Local Commandant of Office, Nicosia, No: S/C VII/22, Confidential, 16th October, 1922.

25 FCO 141-2398- 13, From Acting Local Commandant of Police to Office of The Cyprus, Local Commandant of Office, Nicosia, No: S/C VII/22, Confidential, 19th October, 1922.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

(başlayarak) sosyal, siyasal, ekonomik ayrıcalıklarını yitirdiği ve geleceği ile kaygılar yaşadığı söylenebilir. Bu kaygı İngiltere'nin Kıbrıs'taki hâkimiyetinin geçici olduğu 1878-1914 yılları arasında kısmi olsa da Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Ada'nın İngiltere tarafından ilhaki sonrasında daha belirgin olmaya başlamıştır.

Kıbrıs Türklerinin kaygıları Anadolu'da 1919 yılında başlayan Milli Mücadele ile birlikte umuda dönüşmüştür. Milli Mücadele'nin başarılı olması halinde, Anavatan Türkiye'nin korumasına kavuşacakları beklentisi ile yaklaşık 40 yıllık endişeleri giderilen Kıbrıs Türkleri, tüm olumsuz şartlara (koşullara) rağmen (karşın) Kuvayı Milliye hareketini maddi ve manevi olarak desteklemiştir.

Kıbrıs Türkleri, kendi geleceklerine dair gelişmelere doğrudan etki etmek için özgün girişimlerde de bulunmuşlardır. Bunlardan ilki 1918 yılı aralık ayında Kıbrıs Müftüsü Ziyaeddin Efendi'nin öncülüğünde toplanan Meclis-i Milli'dir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanacak barış antlaşmasının esaslarının belirleneceği Paris Barış Konferansı'na gitmek ve orada Kıbrıs

Türklerinin geleceklerine dair gelişmelere müdahil olmak amacıyla yapılan bu toplantıda alınan kararlar İngiliz yönetimi tarafından dikkate alınmamıştır.

Kıbrıs Türklerinin bu amaçla yaptığı ikinci özgün girişim ise Milli Mücadele'nin askeri safhasını sonlandıran Mudanya Mütarekesi sonunda yapılmıştır. Ulusal Toplantı olarak (adlandırılan) bu toplantıda alınan ilk karar dikkat çekicidir: Kıbrıs Türkleri öncelikle Anavatan ile birleşmek istemektedir, şayet (ola ki) bu gerçekleşmez ise Ada'daki mevcut (varolan) İngiliz yönetiminin devam etmesine razı olunacaktır. Kıbrıs Türklerinin, Türkiye ile birleşmek isteği ilk kez bu kadar açık olarak ifade edilmiş (belirtilmiş) olması bakımından önemlidir. Lakin Kıbrıs Türklerinin önceki yıllarda buna benzer bir beklentisi ifade edilmemiştir (söz konusu olmamıştır.) Bununla birlikte Ulusal Toplantıyı planlayan ve katılan kişilerin "Kemalist Halkçı" felsefeyi benimsemeleri ve Kıbrıs Türklerinin sonraki yıllarda yaptığı *Var Olma Mücadelesinde* ön saflarda yer almaları da dikkat çeken bir başka ayrıntı olduğu ifade edilebilir (belirtilebilir).

Kıbrıs Haritası; The Colonial Office List For 1895, Harrison and Sons, London 1895.

KIBRIS TÜRKLERİNİN TÜRKİYE İLE BİRLEŞME KARARINI ALDIKLARI İLK TOPLANTI (15 EKİM 1922)

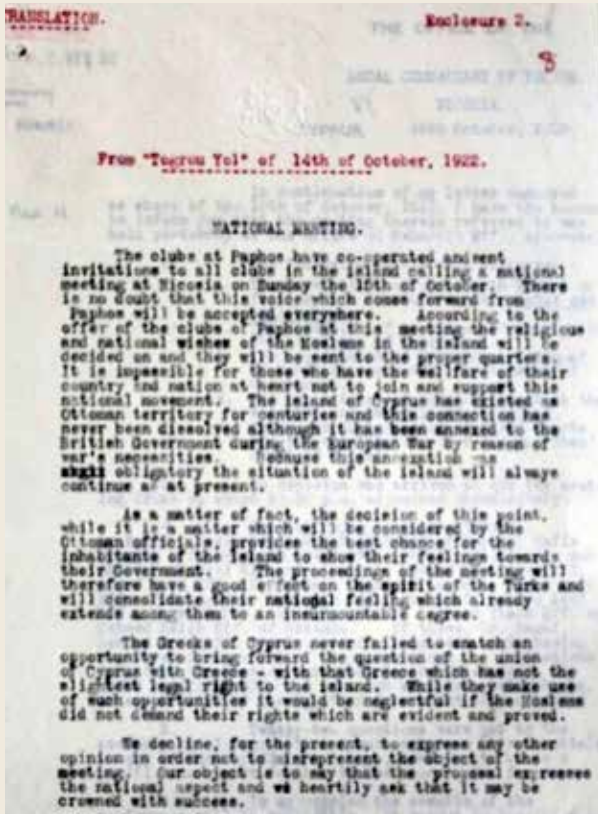
Ankebut Dergisi, 25 Teşrinievvel 1922,
Gazi Paşa'ya yazılan Şiir.

From "Sos" of 14th of October, 1922.

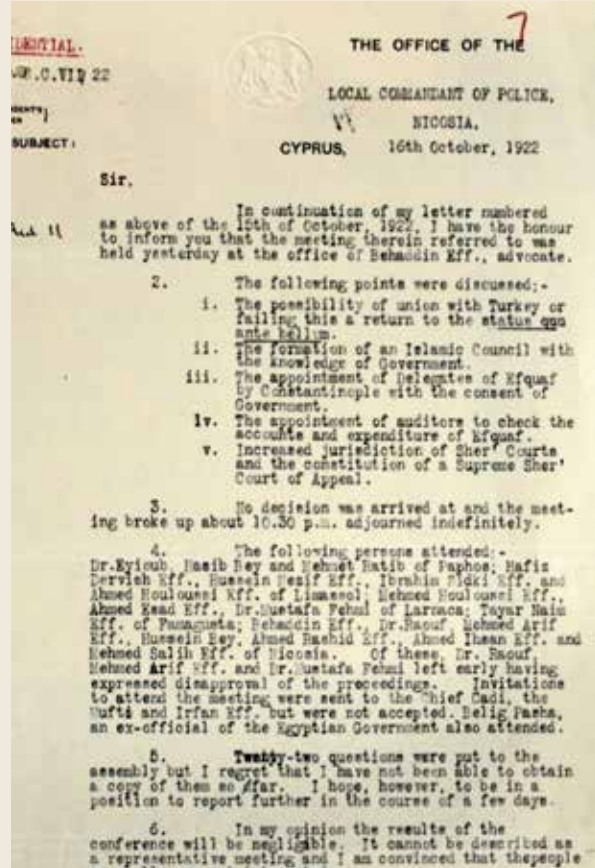
In our issue of last week we drew the attention of clubs in Nicosia and in the districts to the fact that the Moslem people must come to some decision while the question of the island is being brought to a settlement. We learn with pleasure that the Paphos Clubs are co-operating and have held a meeting where it was decided that a general meeting should be convened at Nicosia. It is possible that the meeting, which would be attended by members of the district and Nicosia clubs, will be held to-morrow, Sunday, the Nicosia clubs having been approached and having signified agreement.

We expect the meeting to come to such a decision which will lead the ideas of the people in the proper channel having regard to the present and future situation of the country.

Söz Gazetesinde 14 Ekim 1922 tarihinde
çıkan Ulusal Toplantı ile ilgili haberin
İngilizceye Çevrilmiş Metni.

Doğru Yol Gazetesinde 14 Ekim 1922 tarihinde çıkan Ulusal Toplantı ile ilgili haberin İngilizceye Çevrilmiş Metni.

Lefkoşa'da 15 Ekim 1922 tarihinde yapılan Ulusal Toplantı ile ilgili İngiliz yönetimine gönderilen rapor.

İLK ANKARA OTOMATİK TELEFON REHBERİ

Dr. Emine Kısıklı¹

İletişim, toplumları bir arada tutan, bireylerin birbiriyle ilişki kurmasını sağlayan bir birleştirici görevi görür. Tarihin ilk çağlarından itibaren (başlayak) çeşitli yöntemlerle iletişimini sağlayan insanoğlu teknolojinin gelişmesi ile birlikte modern (çağdaş) iletişim araçlarına yönelmiştir.

hizmetinden yararlanmaya başlayan Osmanlı Devleti, 1854'te Sultan Abdülmecit'in emri ile Dahiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı) bağlı bir Telgraf Komisyonu kurmuş, 1855'te İstanbul telgraf hattıyla Avrupa'ya bağlanmıştır. 1871'de de Posta Nezareti ile Telgraf Müdürlüğü, Posta-Telgraf Nezareti adı altında birleştirilmiştir.³

Telgraf, dünyada hızla yayılmaya devam ederken, 1876 yılında Amerikalı Graham Bell'in bulunduğu telefon, yeni bir iletişim aracı olarak insanlığın hizmetine girmiştir. Telefon kısa sü-

Dünyanın modern (çağdaş) anlamda ilk iletişim aracı sayılan ve 19. asırda keşfedilen telgraf, ² gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılsa da, 1854 Kırım Savaşına kadar Osmanlı Devleti'nde kullanılmamıştır. Kırım Savaşı'ndaki müttefiklerimizimizin desteği ile ilk kez telgraf

rede Osmanlı topraklarına ulaşmış ve bazı resmi kurumlarda kullanılmaya başlanmıştır. İlk telefon hattı, 1881 yılında Posta-Telgraf Nazirinin odası ile Telgraf Müdürlüğü arasında çekilen hattır. Aynı yıl Galata'daki Osmanlı Bankası'na bir başka hat çekilmiş, Karaköy'deki Liman Dairesi, Kilyos Tahlisiye Merkezi'ne telefonla bağlanmıştır. Ancak II. Abdülhamit, gizli işlerde kullanılacağı endişesi ile bu hatları söktürmüş, yalnız deniz emniyeti ve yabancı devletlere küçük düşme kaygısıyla Kilyos hattına dokunulmamasını kabullenmiştir.⁴ II. Meşrutiyetin ilanının ardından telefon yaygınlaşmış, 10 Mayıs 1909'da Sirkeci'deki Büyük Postane binasına

¹ Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER) Öğr. Gör.

² 1793 yılında Fransız Cladue Chappe tarafından icat edilen elektrikle çalışan bir cihaz sayesinde günümüzde pek de kullanılmayan telgrafın temelleri atılmıştır. Tarihte ilk iletişim teknolojisi olarak kabul edilen bu cihaz zamanla geliştirilmiş, 1835 yılında Samuel Morse, ilk elektromıknatıslı telgrafi icat etmiştir. Cihazın düzeneği elektromıknatıs ve başlı bir kalemden oluşmakta olup, bu kalem bir kağıt üzerine çizgiler çizmektedir. Başarılı olmayan bu yöntemin ardından Morse, eksikliklerini gidererek cihazın düzeneğini geliştirmeyi başarmış, kendi adıyla anılan, nokta ve çizgilerden oluşan Morse Alfabesini bulmuştur. Telgrafın icadından sonra bu cihazla haberleşebilmek için uzun bir süre sadece belirli bir yönde bir seferde tek bir ileti alabilmek ya da gönderebilmek mümkündü. Aynı anda birden fazla mesajın karşılıklı iletilmesini sağlayan elektrik devrelerinin 19. asrın ikinci yarısında bulunmasının ardından telgrafla iletişim kurmak daha kaliteli ve kullanışlı hale gelmiştir.

³ Emine, Kısıklı, "Millî Mücadele'de Telgraf-Telefon Haberleşmesi", Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Ansiklopedisi (1920-1938) Atatürk Dönemi, C.II, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yay.,2009, s.859.

⁴ Aliye, Önay, "Türkiye'de Telefon Teşkilatı'nın Kuruluşu", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C.X, 1972, s.7.

İLK ANKARA OTOMATİK TELEFON REHBERİ

50'lik bir santralin kurulması ile İstanbul halkı telefon hizmetinden yararlanmaya başlamıştır. İlk telefon santralini kurulması ve faaliyete geçirilmesine paralel olarak idari yapıda da değişim yaşanmıştır. O döneme kadar Posta ve Telgraf Nezareti (Bakanlığı) adı altında yürütülen haberleşme hizmetleri 1909'dan itibaren (başlayarak) Posta-Telgraf-Telefon Nezareti (PTT) tarafından yürütülmeye başlanmış, PTT rumuzu ilk kez Osmanlı Devleti'nde bir bakanlığa isim (ad) olarak verilmiştir. Telefonun yararlı bir hizmet olduğunun anlaşılmasından sonra kurulan ilk 50'lik telefon santrali yetersiz kalınca Fransa'ya bir 100'lük, iki adet 25'lik, bir adet 15'lik, bir adet 10'luk olmak üzere beş adet (tane) santral sipariş edilmiş, bu sayede Beyoğlu, Pangaltı, Maliye ve Mebusan telgrafhanelerine birer telefon santrali merkezi kurulmuştur. PTT, telefon işlerinin hükümet tarafından yürütülmesi, yerli ya da yabancı özel şirketlere telefon işletme imtiyazı (yetkisi) verilmesi hususunda (konusunda) ısrarcı davranışta, hükümet telefon işletmesi için ihale açmış, ihaleyi İngiliz iş adamı Herbert Lows Webbe'in, İngiliz-Amerikan-Fransız hissedarlardan oluşan şirketi kazanmıştır. 6 Nisan 1911'de 30 yıl süreyle telefon işletme imtiyazını alan bu şirket, İngiliz-Fransız ve Amerikalı iş adamlarının sermayesi ile *Dersaadet Telefon Anonim Şirket-i Osmaniyesi*'ni kurmuştur. Şirket 28 Şubat 1913'te İstanbul, Beyoğlu, Kadıköy telefon santrallerini hizmete açmıştır. Yeşilköy'den Rumeli Kavağına, Pendik'ten Anadolu Kavağına kadar telefon santral ve şebekelerini kullanma ve işletme hakkını elinde bulunduran şirket, 1914 yılında 9.600 hatlık Tahtakale, 6.400 hatlık Beyoğlu ve 2.000 hatlık Kadıköy santrallerini faaliyete geçirmiştir. 1935 yılında şirketin abone sayısı 11.000 civarına ulaşmıştır.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte güvenlik gerekçesiyle yabancı posta bürolarını kapatan, *Dersaadet Telefon Anonim Şirketi*'ne el koyan Osmanlı Devleti, PTT idaresinde çalışan yabancı personelin de işine son vermiştir. *Dersaadet Telefon Anonim Şirketi* Nisan 1919'a kadar Türk mühendisler tarafından yönetilmiş, 1 Nisan 1919'da İstanbul telefon işletmesini devralan şirket, tüm mal varlığının Türkiye Cumhuriyeti tarafından satın alınacağı 1935 yılına kadar faaliyetlerini (çalışmalarını) sürdürmüştür.

20 Mart 1919 ve 18 Aralık 1921 tarihlerinde

dönemin hükümetleri ile yaptığı iki sözleşme ile ilk imtiyaz (yetki) sözleşmesinde yer alan bazı (kimi) hükümleri kendi lehine değiştirmeyi başaran *Dersaadet Telefon Anonim Şirketi*, Bebek, Bakırköy, Yeşilköy, Kandilli, Erenköy, Büyükdere, Tarabya, Paşabahçe, Kartal ve Heybeliada santrallerini işletmeye açmıştır.

İstanbul'un ardından İzmir'in telefon hizmetinden yararlandırılması için çalışma başlatan yeni Türk Devleti, İzmir Belediyesi ile 1923 yılında bir anlaşma yapmış, İzmir şehri ile Karşıyaka, Bornova, Buca ve Balçova bölgelerine 300'lük otomatik telefon santrali kurulması için harekete geçmiştir. 1924 senesinde (yılında) İzmir Belediyesi'ne otuz yıl süreyle İzmir telefon işletme imtiyazı (yetkisi) verilmiş, 1928 yılında *Ericsson*⁵ firması ile İzmir Belediyesi'nin ortaklaşa kurduğu santral hizmete açılmıştır.⁶

Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanın ardından telefon hizmetlerini belli bir düzene oturtma mecburiyeti (zorunluluğu) hisseden Türkiye Cumhuriyeti, 4 Şubat 1924'te TBMM'nce kabul edilen Telgraf-Telefon Kanunu ile yurdun her tarafında telefon tesisi ve işletme yetkisini PTT Umum Müdürlüğü'ne vermiştir. 13 Ekim 1923 günü başkent ilan edilen Ankara'nın telefon ihtiyacını (gereksinimini) karşılamak için harekete geçen PTT Umum Müdürlüğü, Telgraf-Telefon Kanunu'nun verdiği yetki ile İstanbul'daki resmi şebekenin bir kısmını (bölümünü) Ankara'ya nakletmiştir (taşımıştır). Mustafa Kemal'in direktifleri doğrultusunda Avrupa ülkelerinde kullanılan otomatik telefon santralini benzeri bir sistemin Ankara'da kullanılması için açılan ihaleyi *Ericsson* firması kazanmış, 15 Eylül 1926'da Ankara'da, Balkanların ve Türkiye'nin ilk otomatik telefon santrali hizmete girmiştir. Ankara otomatik telefon santrali dört rakam üzerine kurulmuş, 1948 yılında beş rakama çıkarılmıştır. İlk kurulduğu yıl 651 abonesi olan santralin abone sayısı 1927 yılında 876'ya, 1930'da 1635'e, 1932'de 1833'e, 1934'te 2022'ye, 1936'da da 2734'e yükselmiştir.⁷

5 İsveç'in başkenti Stocholm merkezli çok uluslu ağ teknolojileri, telekomünikasyon ekipmanı ve hizmetleri şirketi olan Ericsson, 1876'da Lars Magnus Ericsson tarafından kurulmuştur. Şirket, 1970'li yıllara kadar Türkiye'de kurulan telefon hatların ve alt yapı hizmetlerinin %70'ini karşılamıştır.

6 Geçmişten Günümüze Posta, s.254.

7 Geçmişten Günümüze Posta, s.255.

1926 yılında telefon hizmetine kavuşan Ankara'nın İstanbul ile ilk şehirlerarası telefon görüşmesi gecikmeli başlamıştır.⁸ 15 Haziran 1929 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, *Ankara-İstanbul Telefonu Olduğu Gibi Yerinde Sayıyor* başlıklı haberinde; denemelerin sürdüğünü, seslerin iyi işitildiğini, İstanbul Telefon Başmüdürü Hüseyin Bey'in yakında görüşmelerin başlayacağını, ancak kendilerine henüz harekete geçme talimatı verilmediğini söylediğini yazmaktadır. Basının konunun sıkı takipçisi olması sayesinde iş hızlandırılmıştır. 27 Haziran 1929 tarihli Cumhuriyet, *Ankara-İstanbul Telefonu Bugünlerde Halka Açılacak* başlıklı haberinde üç dakikalık görüşme bedelinin 115 kuruş olarak belirlendiğini haber vermektedir. Geciken Ankara-İstanbul şehirlerarası telefon görüşmesi 1 Temmuz 1929 günü başlamıştır. Ancak gazete haberine göre İstanbul'daki abonelerin Ankara ile şehirlerarası telefon görüşmesi yapabilmesi için telefon abonesi olması yeterli değildir. Şirketle 20 lira karşılığında yeni bir sözleşme imzalaması lazımdır (gerekmektedir). Buna karşın Ankara'daki aboneler İstanbul'daki birçok numarayı rahatlıkla arayabilmekte ve sağlıklı görüşme yapabilmektedir. 2 Temmuz 1929 gününden itibaren (başlayarak) PTT Umum Müdürlüğü adına İstanbul'daki abonelerden 20 lira depozite ücreti alınmak suretiyle abone kayıtları yapılmaya başlanmış, İstanbul'daki abonelerin de Ankara ile görüşmeleri sağlanmıştır.⁹

İstanbul'dan sonra, Ankara'nın İzmir ile şehirlerarası telefon görüşmesi 1 Mayıs 1937'de, İstanbul-Bursa-M. Kemalpaşa-Balıkesir hattı üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır. PTT Umum Müdürlüğü daha sonra Ankara-İstanbul-Eskişehir irtibatını (bağlantısını) sağlayarak, diğer şehirlerarası görüşmeler için de hızlı bir çalışma temposu içine girmiştir. Türkiye'nin Avrupa ile ilk telefon görüşmesi ise 1932 yılında başlamıştır.¹⁰

Bir yandan halkı telefon hizmetinden yararlandırmaya çalışan genç Türkiye Cumhuriyeti, diğer yandan Osmanlı Devleti'nin yabancılara vermiş olduğu şirketleri millileştirme siyaseti uygulamıştır. Bu bağlamda 1935 yılında İstanbul Telefon Şirketi'nin elindeki tesisat, 1937 yılında da İzmir santralini satın alınarak millileştirilmiştir.

8 Cumhuriyet Gazetesi, 10 Haziran 1929, s.1.

9 Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1929, s.2.

10 Kısıklı, agm., s.867.

Cumhuriyetin ilk yıllarında telefon hizmetinden yararlanmak çok maliyetli olduğu için telefon gelirleri, posta-telgraf gelirlerine oranla düşük kalmıştır. 1925 yılında telgraf hizmetinden elde edilen gelir 3.708.000 TL iken, telefon geliri 130.000 TL'yi bulmuştur. Halkın alım gücünün artması ve yeni telefon santrallerinin hizmete girmesi ile bu farkın kapatılmasına çalışılmıştır.¹¹

Günümüzde insanların elinden düşürmediği, yaşamının vazgeçilmez parçası gördüğü telefon hizmetinden Türk Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'nın yararlanması kaçınılmazdır. Ancak telefon hizmetine kavuştuğu 1926 yılında Ankara'da bu önemli hizmetten yararlanacak insan sayısı hakkında elde sağlıklı bilgi de yoktur. 28 Ekim 1927 günü ülke genelinde yapılacak ilk nüfus sayımına hazırlık amacıyla Ankara'da 14 Ocak 1927 günü yapılan tecrübe (deneyim) amaçlı nüfus sayımında Ankara nüfusu 57.763 kişi olarak sayılmıştır.¹² 28 Ekim 1927 günü yapılan asıl nüfus sayımında ise Ankara nüfusu 107.581 kişi olarak çıkmıştır.¹³ Aradan dokuz ay geçmiş olmasına rağmen (karşın) iki sayım arasında ciddi bir fark olduğu görülmüştür. Gerçi tecrübe (deneyim) amaçlı Ankara nüfus sayımında %10'luk bir hata payı olduğu kabul edilmektedir. Başkent olması nedeniyle Ankara önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Ancak tüm bunlara rağmen (karşın) rakamlar sayılamayan nüfusun %10'un da üstünde olduğunu göstermektedir.¹⁴ Bu rakamlar ışığında 1926 yılında Ankara nüfusunun ne kadarı bu son derece maliyetli ve o dönem şartlarında (koşullarında) lüks sayılacak iletişim hizmetinden yararlanabilmiştir? *Hakimiyet-i Milliye* Matbaasında basımı yapılan, 15-20 sayfadan oluşan *1926 Ankara Otomatik Telefon Rehberi* (EK:1) bize bu konuda önemli ip uçları vermektedir. 651 abonesi olduğu belirtilen ilk Ankara telefon rehberinde yaklaşık 300 abonenin telefon kaydı yer almıştır. Bu telefonlardan 12'si Cumhurbaşkanlığı,

11 Reşat, Alşan, "Cumhuriyetin Kuruluşu ve İlk On Beş Yılında PTT İşletmesi", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.VI., Sayı:17, 1990, s.416.

12 Hayat Mecmuası, Sayı:24, s.14.

13 Umumi Nüfus Tahriri, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü 28 Teşrin-i Evvel 1927, Ankara, 1929, s.11.

14 Emine, Kısıklı, "1927 Ankara Tecrübe Amaçlı Nüfus Sayımı", Kültürel Mirasın İzinde Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay., 2016, s.286.

İLK ANKARA OTOMATİK TELEFON REHBERİ

15'i TBMM'si, 4'ü İstiklal Mahkemesi, 3'ü Başbakanlık, 6'sı Erkân-ı Harbiye-i Umumiye, 69'u Bakanlıklar, 7'si Divan-ı Muhasebat (Sayıştay), 10'u Ankara Valiliği, 4'ü Jandarma Genel Komutanlığı, 4'ü Diyanet İşleri Başkanlığı, 39'u Genel Müdürlükler, 3'ü Halkı Fırkası, 4'ü Hilali Ahmer'e (Kızılay) tahsis edilmiştir (ayrılmıştır). 1926 yılında hazırlanan ilk telefon rehberinde devletin üst düzey yönetimine ait 180, üst düzey yöneticilerin ikametgâhlarına ait 30 adet telefon kaydı mevcuttur (vardır). Yani 300 adet telefonun 210 adedi, devlet kurumlarında ve üst düzey yöneticilerin evlerindedir. Kapak kısmında (bölümünde) alfabetik sıraya göre hazırlanmış olan bu rehberin geçici olduğu, ikametgâhlar için henüz bir fihrist yapılmadığı belirtilmekte, rehberde sadece yönetim kademesinin iş, ikametgâh telefonlarıyla, elçiliklerin ve bazı iş yerlerinin numaralarının yer aldığı ifade edilmektedir (belirtilmektedir). Bu ifadeler (anlatımlar) Ankara'nın bir memur şehri (kenti) olarak doğduğu ve geliştiği kanaatini güçlendirmektedir.¹⁵

1926 Ankara Otomatik Telefon Rehberi'nde ilk dikkat çeken, *Telefonla yüksek sesle konuşulmaması rica olunur*, uyarısıdır.¹⁶ Bu uyarı genç Cumhuriyetin, bireylerini Cumhuriyet kültürüne uygun yetiştirme arzusunun yansımasıdır.

Rehberde Çankaya santral numarası 1960, Keçiören santral numarası 1966 olarak verilmiş, abonelerden bağlı oldukları santrali aramaları, görevli memura iletişim kuracakları numarayı bildirmeleri, problem yaşamaları halinde 1023 ya da 1024 numaralı telefonlara müracaat etmeleri (baş vurmaları) uyarısında bulunmaktadır. Ankara otomatik telefonu hakkındaki 30/5/1926-13/12/1926 tarih, 876 ve 937 numaralı kanunlar (yasalar) üzerinde yapılan değişikliklerle 18/12/1928'de yayımlanan 1366 numaralı kanunla (yasayla) abonelerden alınacak yeni ücret tarifeleri de belirlenmiştir. 1929 yılı Ocak ayı başında uygulamaya konan bu kanunla özel konut, apartman, hükümet tarafından hayır amaçlı faaliyet gösterdiği tescil edi-

len abonelerden 500 konuşmaya kadar 25 lira, 500'den fazlası için konuşma başına 5 kuruş; mağaza, ticari müesseseler (kuruluşlar) şeklinde faaliyet gösterenlerden (çalışanlardan) 500 konuşmaya kadar 27 lira 50 kuruş, fazlası için konuşma başına 5 kuruş alınması uygun görülmüştür. Tesisat masrafı olarak da merkeze doğrudan bağlı telefon abonelerinin en yakın kablo kutusundan, potanın konacağı noktaya kadar olan mesafe hesap edilmek suretiyle yüz metre hat için bir defaya mahsus olmak üzere 30 lira, 100 metreden fazlası için her 50 metre başına 7.5 lira ödemeleri kararlaştırılmıştır.¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve büyük önderimiz Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Çankaya Köşkü'nde şahsına (kendisine) tahsis edilen (ayrılan) 1525 ve 1526 numaralı telefonların yanı sıra, TBMM'ndeki özel odasında 1395 numaralı telefonu kullanmıştır. Cumhurbaşkanı Başyaveri Rusuhî Bey, Başkâtip Tevfik Bey, Yaver Muzaffer Bey, Özel Kalem Müdürü Hayati Bey Çankaya Köşkü'nde kendilerine tahsis edilen (ayrılan) telefonun yanı sıra, Ankara Gar'ında *Direksiyon Binası* olarak anılan binada ayrı bir numara kullanmışlardır. Rehberde yer alan telefon numaraları o dönem bürokrasisi hakkında bize ışık tutmaktadır. Rehberde TBMM'nden sonra İstiklâl Mahkemesi'ne tahsis edilmiş (ayrılmış) dört ayrı telefon numarası verilmiştir. Başbakanlık telefonlarının ardından rehberde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genel Kurmay Başkanlığı'na) makamına ait (ilişkin) telefon numaraları yer almakta, Erkân-ı Harbiye telefonlarının ardından bakanlıklara ait telefon numaraları verilmektedir. O dönemde rehberde on bir bakanlığa ait telefon kaydı mevcuttur (bulunmaktadır). Bahriye (Denizcilik) Vekili (Bakan) İhsan Bey 1560, Ticaret Vekili Rahmi Bey 1213, Hariciye (Dış İşleri) Vekili Tevfik Rüştü Bey 1325, Dahiliye (İç İşleri) Vekili Cemil Bey 1088, Ziraat Vekili Sabri Bey 1100, Sıhhiye (Sağlık) Vekili Refik Bey 1200, Adliye (Adalet) Vekili Mahmut Esat Bey 1175, Maliye Vekili Abdülhalik Bey 1078, Müdafaa-ı Milliye (Mili Savunma) Vekili Recep Bey 1500, Maarif (Eğitim) Vekili Necati Bey 1025, Nafia (Bayındırlık) Vekili Behiç Bey 1108 numaralı makam telefonlarını kullanmaktadır. Rehberde Divan-ı Muhasebat (Sayıştay) telefonlarının ardından Genel Müdürlüklere ait (ilişkin) telefon numaraları yer almaktadır. Sırasıyla İskan Genel

15 Uluslararası İstatistik Enstitüsü üyesi Belçikalı Uzman Camille Jackquart'a göre Ankara nüfusunun büyük kısmını yeni hükümet idaresinin kadrolarını oluşturmak üzere şehre gelen memurlar, askerler ve inşaat işlerinde çalışan işçiler oluşturduğu için Ankara bir memur şehri olarak doğmuştur. Camille Jackquart, "Ankara Nüfus Tahririnin Verdiği Dersler", *Hayat Mecmuası*, 1927, s. 14.

16 Ankara Otomatik Telefon Rehberi, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1926, s.1.

17 Resmî Malatya Gazetesi, 21 Mart 1929.

İLK ANKARA OTOMATİK TELEFON REHBERİ

Müdürlüğü, Evkâf (Vakıflar) Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü, İmalât-ı Harbiye Genel Müdürlüğüne tahsis edilen (ayrılan) telefon numaraları verilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait telefon numaralarının ardından Jandarma Genel Komutanlığı, Matbuat (Basın-Yayın) Genel Müdürlüğü, Ankara Vilayeti, Halk Fırkası, Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Genel Merkezine tahsis edilmiş (ayrılmış) telefon numaraları yer almaktadır.¹⁸ Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu), Tayyare Cemiyeti ve Ankara Belediyesine fihristte ismen yer verilmiş olmasına rağmen (karşın) ilk rehberde bu kurumlara ait telefon numaraları verilmediği için bu kurumlara henüz telefon tahsisi yapılmadığı düşünülmektedir.

Rehberde yönetim kademesi ve bürokratlara ait ev telefonlarında ilk sırayı Başbakan İsmet Paşa'nın telefon numarası almıştır. İsmet Paşa'nın ev telefonu 1540 olarak kayıtlıdır. İkinci sırada yer alan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa'nın ev telefon numarası 1541'dir. Sıhhiye Vekili Refik Bey'in 1542, Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in 1543, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'in 1544, Nafia Vekili Behiç Bey'in 1399, Bahriye Vekili İhsan Bey'in 1135, Maarif Vekili Necati Bey'in 1136, Müdafaa-ı Milliye Vekili Recep Bey'in 1133, TBMM Başkanı Kazım Paşa'nın 1134, Maliye Vekili Abdülhalik Bey'in 1571, Ziraat Vekili Sabri Bey'in 1212, Ticaret Vekili Rahmi Bey'in 1534, İstiklâl Mahkemesi Başkanı Ali Bey'in 1300, Dahiliye Vekili Cemil Bey'in 1545, Dahiliye Müsteşarı Sait Bey'in 1585, Posta-Telgraf Genel Müdürü Fahri Bey'in 1204, Evkâf Genel Müdürü Rüştü Bey'in 1569, Adliye Müsteşarı Reşit Bey'in 1220, Divan-ı Muhasebat Reisi Fuad Bey'in 1332, Müdafaa-i Milliye Müsteşarı Şefik Paşa'nın 1301, Kocaeli Milletvekili ve Halk Fırkası Umumi Kâtibi Saffet Bey'in 1207, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Hayati Bey'in 1533, Kütahya Milletvekili Nuri Bey'in 1589, Diyanet İşleri Başkanı Rifat Bey'in 1587, Maarif Müsteşarı Nafi Atıf Bey'in 1586, Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us) Bey'in 1068, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Necmettin Sahir Bey'in 1535, Gelirler Genel Müdürü Kamil Bey'in 1536,

¹⁸ Ankara Telefon Rehberi, s.8-9.

Otomatik Telefon Müdürü Niyazi Bey'in 1208 olarak verilmiştir.¹⁹

Rehberin özel aboneler kısmı (bölümü) o dönem Ankara'sının ekonomik yapısı hakkında fikir vermektedir. Rehberde; Ankara Utlu, Anadolu Utlu, Sebat Utlu, Cumhuriyet Utlu, Hasan Bey Utlu, Meserret Utlu olarak *Utlu* adına kayıtlı altı adet telefon numarası verilmiştir. Avunduk Zadedeler, Çubukçu Zade Mehmet Arif Efendi, Erzurumlu Nafiz Bey, Hamamcızade Mehmet Efendi, Hafnif Zadedeler, Giritli Ramazan Bey, Koç Zadedeler, Tayyar Tevfik Bey adlarına kayıtlı telefonlar, 1926 Ankara telefon rehberinde ticaret ile uğraşan eşraf ailelerini göstermektedir. Meslekler açısından bakıldığında Ankara'da 1926 yılında en fazla telefon hizmeti alan meslek gurubu eczacılardır. 1926 yılında Ankara'da ilk telefon hizmetini İstanbul, Sebat ve Şifa Eczaneleri almıştır. Telefon hizmetinden yararlanan iki hekim, Dr. Ali Vahit Bey ve Dr. Fahri Bey'lerdir. İktisat Terzihanesi, Mühendis Salih ve Cemal Beylerin Yazıhanesi telefonda yararlanan diğer meslek gurupları olarak görülmektedir. O dönem Ankara'da faaliyetini (çalışmalarını) sürdüren Anadolu Tuğla Komandit Şirketi, Elektro Radyo Şirketi, Kağıtçılık ve Matbaacılık Şirketi, Kantariye Şirketi, Milli İthalat ve İhracat Şirketi, Rella Türk Anonim Şirketi, Uhuvet Şirketi 1926 Ankara telefon rehberine kayıtlı ilk ticari abonelelerdir. Ankara'da ilk telefon rehberinde kayıtlı tek bir noter göze çarpmaktadır. 1926 yılında Ankara'da telefon abonesi iki bankadan biri İtibar-ı Milli Bankası, diğeri Osmanlı Bankası'dır. Hakimiyet-i Milliye ve Yenigün Matbaaları telefon hizmetinden yararlanan Ankara'daki ilk iki basın kuruluşudur. Ankara telefon rehberinde isimsiz tek bir otobüs şirketinin telefon numarası mevcuttur (vardır). Chevrolet Acentesi sahibi Avni Bey'in ve Ford Resmi Acentesinin de telefon aboneliği görülmektedir.²⁰

13 Ekim 1923'te Ankara'nın başkent ilan edilmesinden (olmasından) sonra o tarihe kadar İstanbul'da faaliyet gösteren elçiliklerin Ankara'ya taşınmaya başlamasıyla birlikte elçilikler de telefon hizmetinden yararlanmaya başlamışlardır. Ankara'da telefon hizmetinden yararlanan ilk elçilikler ise Almanya, Arnavutluk ve Rus elçilikleridir.

¹⁹ Ankara Otomatik Telefon Rehberi, s.11.

²⁰ Ankara Telefon Rehberi, s.13.

İLK ANKARA OTOMATİK TELEFON REHBERİ

Telefon Numarası	Kurum / Kişi
1200	Devlet Şişesi
1201	Devlet Şişesi
1202	Devlet Şişesi
1203	Devlet Şişesi
1204	Devlet Şişesi
1205	Devlet Şişesi
1206	Devlet Şişesi
1207	Devlet Şişesi
1208	Devlet Şişesi
1209	Devlet Şişesi
1210	Devlet Şişesi
1211	Devlet Şişesi
1212	Devlet Şişesi
1213	Devlet Şişesi
1214	Devlet Şişesi
1215	Devlet Şişesi
1216	Devlet Şişesi
1217	Devlet Şişesi
1218	Devlet Şişesi
1219	Devlet Şişesi
1220	Devlet Şişesi
1221	Devlet Şişesi
1222	Devlet Şişesi
1223	Devlet Şişesi
1224	Devlet Şişesi
1225	Devlet Şişesi
1226	Devlet Şişesi
1227	Devlet Şişesi
1228	Devlet Şişesi
1229	Devlet Şişesi
1230	Devlet Şişesi
1231	Devlet Şişesi
1232	Devlet Şişesi
1233	Devlet Şişesi
1234	Devlet Şişesi
1235	Devlet Şişesi
1236	Devlet Şişesi
1237	Devlet Şişesi
1238	Devlet Şişesi
1239	Devlet Şişesi
1240	Devlet Şişesi
1241	Devlet Şişesi
1242	Devlet Şişesi
1243	Devlet Şişesi
1244	Devlet Şişesi
1245	Devlet Şişesi
1246	Devlet Şişesi
1247	Devlet Şişesi
1248	Devlet Şişesi
1249	Devlet Şişesi
1250	Devlet Şişesi
1251	Devlet Şişesi
1252	Devlet Şişesi
1253	Devlet Şişesi
1254	Devlet Şişesi
1255	Devlet Şişesi
1256	Devlet Şişesi
1257	Devlet Şişesi
1258	Devlet Şişesi
1259	Devlet Şişesi
1260	Devlet Şişesi
1261	Devlet Şişesi
1262	Devlet Şişesi
1263	Devlet Şişesi
1264	Devlet Şişesi
1265	Devlet Şişesi
1266	Devlet Şişesi
1267	Devlet Şişesi
1268	Devlet Şişesi
1269	Devlet Şişesi
1270	Devlet Şişesi
1271	Devlet Şişesi
1272	Devlet Şişesi
1273	Devlet Şişesi
1274	Devlet Şişesi
1275	Devlet Şişesi
1276	Devlet Şişesi
1277	Devlet Şişesi
1278	Devlet Şişesi
1279	Devlet Şişesi
1280	Devlet Şişesi
1281	Devlet Şişesi
1282	Devlet Şişesi
1283	Devlet Şişesi
1284	Devlet Şişesi
1285	Devlet Şişesi
1286	Devlet Şişesi
1287	Devlet Şişesi
1288	Devlet Şişesi
1289	Devlet Şişesi
1290	Devlet Şişesi
1291	Devlet Şişesi
1292	Devlet Şişesi
1293	Devlet Şişesi
1294	Devlet Şişesi
1295	Devlet Şişesi
1296	Devlet Şişesi
1297	Devlet Şişesi
1298	Devlet Şişesi
1299	Devlet Şişesi
1300	Devlet Şişesi

EK: 1926
Ankara
Otomatik
Telefon Rehberi

Telefon Numarası	Kurum / Kişi
1301	Devlet Şişesi
1302	Devlet Şişesi
1303	Devlet Şişesi
1304	Devlet Şişesi
1305	Devlet Şişesi
1306	Devlet Şişesi
1307	Devlet Şişesi
1308	Devlet Şişesi
1309	Devlet Şişesi
1310	Devlet Şişesi
1311	Devlet Şişesi
1312	Devlet Şişesi
1313	Devlet Şişesi
1314	Devlet Şişesi
1315	Devlet Şişesi
1316	Devlet Şişesi
1317	Devlet Şişesi
1318	Devlet Şişesi
1319	Devlet Şişesi
1320	Devlet Şişesi
1321	Devlet Şişesi
1322	Devlet Şişesi
1323	Devlet Şişesi
1324	Devlet Şişesi
1325	Devlet Şişesi
1326	Devlet Şişesi
1327	Devlet Şişesi
1328	Devlet Şişesi
1329	Devlet Şişesi
1330	Devlet Şişesi
1331	Devlet Şişesi
1332	Devlet Şişesi
1333	Devlet Şişesi
1334	Devlet Şişesi
1335	Devlet Şişesi
1336	Devlet Şişesi
1337	Devlet Şişesi
1338	Devlet Şişesi
1339	Devlet Şişesi
1340	Devlet Şişesi
1341	Devlet Şişesi
1342	Devlet Şişesi
1343	Devlet Şişesi
1344	Devlet Şişesi
1345	Devlet Şişesi
1346	Devlet Şişesi
1347	Devlet Şişesi
1348	Devlet Şişesi
1349	Devlet Şişesi
1350	Devlet Şişesi
1351	Devlet Şişesi
1352	Devlet Şişesi
1353	Devlet Şişesi
1354	Devlet Şişesi
1355	Devlet Şişesi
1356	Devlet Şişesi
1357	Devlet Şişesi
1358	Devlet Şişesi
1359	Devlet Şişesi
1360	Devlet Şişesi
1361	Devlet Şişesi
1362	Devlet Şişesi
1363	Devlet Şişesi
1364	Devlet Şişesi
1365	Devlet Şişesi
1366	Devlet Şişesi
1367	Devlet Şişesi
1368	Devlet Şişesi
1369	Devlet Şişesi
1370	Devlet Şişesi
1371	Devlet Şişesi
1372	Devlet Şişesi
1373	Devlet Şişesi
1374	Devlet Şişesi
1375	Devlet Şişesi
1376	Devlet Şişesi
1377	Devlet Şişesi
1378	Devlet Şişesi
1379	Devlet Şişesi
1380	Devlet Şişesi
1381	Devlet Şişesi
1382	Devlet Şişesi
1383	Devlet Şişesi
1384	Devlet Şişesi
1385	Devlet Şişesi
1386	Devlet Şişesi
1387	Devlet Şişesi
1388	Devlet Şişesi
1389	Devlet Şişesi
1390	Devlet Şişesi
1391	Devlet Şişesi
1392	Devlet Şişesi
1393	Devlet Şişesi
1394	Devlet Şişesi
1395	Devlet Şişesi
1396	Devlet Şişesi
1397	Devlet Şişesi
1398	Devlet Şişesi
1399	Devlet Şişesi
1400	Devlet Şişesi

CUMHURİYET'İN BAĞIŞ UÇAKLARI: CEYHAN TAYYARESİ

Orhan KÖKSAL*

Türkiye Cumhuriyeti'nin harp sahasındaki tescilli ve bağımsızlığının nişanesi Büyük Taarruz, Türk askeri havacılık tarihinin zirvesidir. Ardından gerçekleşen takip ve imha harekâtına değin Türk ordusu, hava harp unsurlarıyla beraber koordineli çalışma prensibine sahip olmuştur. Havacıların, Milli Mücadele'deki rolü işgal altında yaşayan halkın bütünleşmesiyle ortaya çıkabilmişti. Erzurumlu Nafiz Bey orduya uçaklar hediye etmiş, bazı ganimet uçaklara ise şehir isimleri verilmişti. Bunların başında ise "Sakarya" ve "Eskişehir" uçakları gelmekte ve halk desteğinin hava gücüne yansması önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Hava gücünün bu denli etkin kullanımını, Dünya'da havacılığın yükselişiyle aynı doğrultuda ilerlemiş; şehirlerin havadan gelecek saldırılara karşı savunulması gündem olmuştur.

İşte bu şiarla, Cumhuriyet'in en önemli kazanımlarından biri olan Türk Tayyare Cemiyeti 1925 yılında kuruldu.² Günümüz itibariyle sivil havacılık faaliyetleriyle ön plana çıkmış olmasına rağmen kuruluş amaçlarından biri Türkiye Cumhuriyeti'nin hava gücü filosunu oluşturmaktı. Şehirlerden toplanan bağışlarla uçak satın almak hedeflenmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın belirlediği esaslara yönelik faaliyetler yürütülmekteydi; bu esaslar Cemiyet'in nizamnamesine de yansımıştı.³ Nitekim o dönemlerde Cemiyet'in fikir babası olan Cumhuriyet başkanı Mustafa Kemal Paşa sık sık hava gücünün önemine değinmekteydi:

"...Memleket savunmasından bahsederken askerlik aleminde mühim ve etkili bir âmil mahiyetinde bulunan hava gücüne Yüce Meclisin bilhassa alakasını ve dikkatini celp ederim..."⁴

* Havacılık Tarihi Araştırmacısı, orhankoksal00@gmail.com

1 Milli Mücadele'de Türk askeri havacılığı için bkz. Erdal Korkmaz, Mili Mücadele'de Hava Gücü'nün Kullanılması, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2022.

2 Oktay Verel, İstikbal Göklerin Gökler Bizimdir, C. 2, Türk Hava Kurumu Yayınları, İstanbul 1985, s. 81-82.

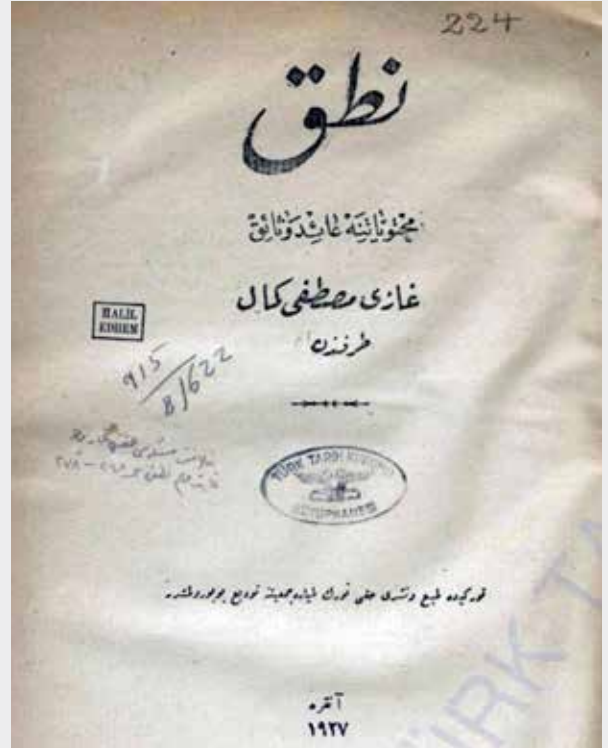
3 *Türk Tayyare Cemiyeti Nizamname-i Esâsisi*, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 1926, s. 2; Mahmut Akdoğan, Türk Tayyare Cemiyeti, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s. 30.

4 Metin sadeleştirilmiştir. Bkz. *TBMM Zabut Ceridesi*, X/2, 1.11.1340, s. 2.

Paşa bu sözleri 1 Kasım 1924 tarihinde Meclisin açılış konuşmasında dile getirmişti. Hava savunmasına dair dikkat çektiği bu sözlerinin karşılığını Milli Mücadele'de görmüş ve tatbik etmiş olan Mustafa Kemal Paşa, ilerleyen süreçte de benzer sözler sarfetmişti:

"Tabiata egemen olmasını bilmeyen yaratıklar, varlıklarını koruyamamışlardır... Yaşadığımız bu çağda artık, insanlar, yalnız karada ve denizde kalmadılar. Tabiatın hava varlığının da içine daldılar."⁵

Bu sözlerin yanı sıra Atatürk'ün havacılığa desteği, irat ettiği nutkunda da görülmektedir. Eserinin bütün telif hakları ve gelirleri Türk Tayyare Cemiyeti'ne bırakılmıştır. Eserin basım ve yayın hakları da kanatlı gençlik yetiştirmeyi hedefleyen Cemiyete ait olmuştur. "*Gazi Mustafa Kemal tarafından Türkiye'de tab ve neşri hakkı Türk Tayyare Cemiyeti'ne tevdi buyurulmuştur.*" ibaresi Nutuk'un bütün baskılarına yerleştirilmiştir. "*Gazi Mustafa Kemal tarafından...*" notu Cemiyetin geleceği ve ortaya koyduğu vizyon açısından büyük ehemmiyet taşımaktaydı.⁶

1927 yılında yayınlanan, basım ve yayın hakları Türk Tayyare Cemiyeti'ne devredilen Nutuk. (Türk Tarih Kurumu Dijital Arşivi)

5 Muhterem Erenli, Atatürk ve Havacılık, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 2, S. 4, Kasım 1985, s. 223.

6 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Ankara 1927.

CUMHURİYET'İN BAĞIŞ UÇAKLARI: CEYHAN TAYYARESİ

**Ankara semalarında Ceyhan tayyaresi
(Tayyare Mecmuası, "Ceyhan Tayyaresi", 7 Temmuz 1341, No. 9, s. 7)**

Cemiyetin, önemli bir gelir kaynağı, yazımızın da konusu olan halkın bağışları oluşturmaktaydı. Türk savunma sanayisini Avrupa'yla yarışır hale getirmek, yurt savunmasında etkili bir hava gücü envanteri oluşturmak ve dönemin en yeni harp unsurunu halka tanıtmak amacıyla toplanan bu bağışlar, Cevat Abbas Bey'in bulduğu bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirler arasında rekabet oluşturup bağış oranını yükseltmek amaçlanarak, cemiyete 10.000 TL bağış yapan her şehir, kasaba ve köyün kendi adında bir tayyaresi olacaktır. Bu pratik çözüm neticesinde ilk tayyare Ceyhanlılar tarafından alınmış ve *Ceyhan* adı ile envantere dahil edilmişti. 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın yanında kutlanan Tayyare Bayramı ile yürütülen propaganda dahilinde birçok şehir ve kasaba Türk ordusuna tayyare bağışında bulunmaktaydı. Bu hususta öne çıkan şehir Adana olmuş ve toplam bağış 220 bin TL'yi geçmişti. Bağışları teşvik etmek amacıyla Mustafa Kemal Paşa tarafından 10.000 TL ayrıca cemiyete bağışlanmıştı.⁷ Bağış kampanyasının amacını Vecihi Bey'den aktaralım:

⁷ Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl, Der. Turgut Gürer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 304-305.

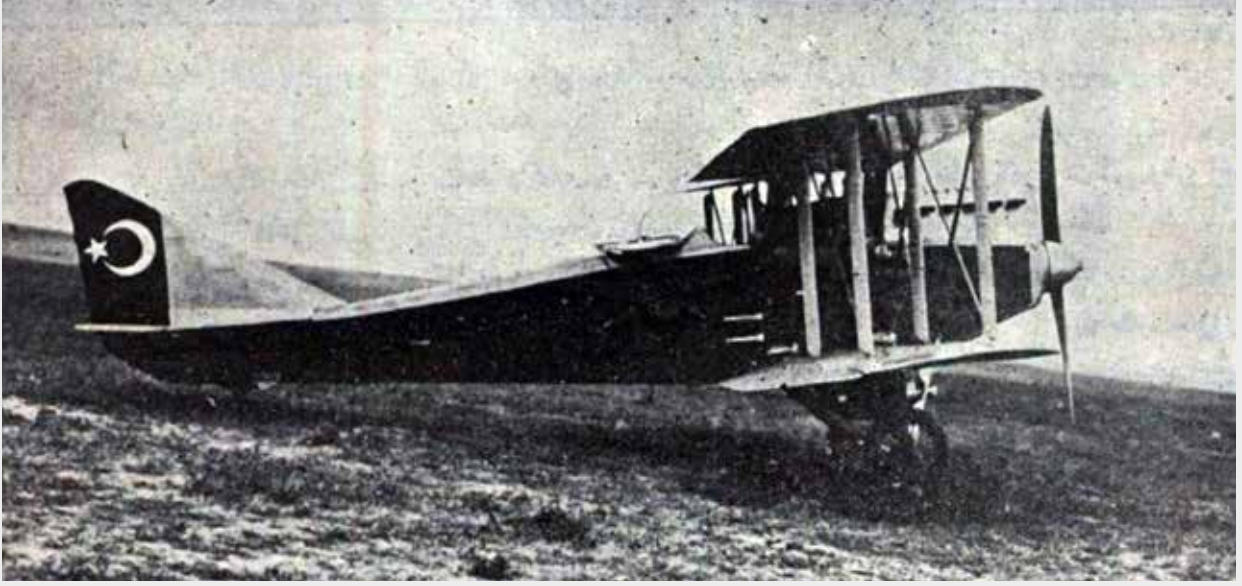
"Milletin cemiyetle alakasını temin etmek ve halkımızın yardımına dayanacak olan bu varlığa seve seve bağışta bulunacak yurttaşları teşvik etmek için bir Madalya Nizamnamesi kaleme almıştım. Bronz, gümüş, altın ve murassa olmak üzere dört kalite olan madalya, bröve şeklinde, 5 cm. çapında oval bir çelenk ve içinde bir tayyare görülüyordu. Bu tayyareyi milli bir varlık olan ilk Türk tipi tayyarenin resmi ile süslemiştim. Bu duruma göre 100.-TL bronz, 500.-TL gümüş, 1.000.-TL altın, 5.000.-TL bağış yapan, murassa madalya alacaktı. Şehirler arasında bir rekabet tesis olunarak, 10.000 TL toplayıp cemiyete gönderen her şehir, kasaba ve köy kendi adına bir tayyareye sahip olabilecek ve hatta bir vatan daş bile bundan yararlanıp, kendi adını taşıyan bir tayyareyi görmek şerefine kavuşacaktı."

Yurt savunması amaçlanarak ortaya çıkan bu kampanya, Türk halkının ordu ile bütünleşmesini sağladığı gibi, Türk tayyarecilerinin gökteki zaferlerine büyük bir katkısını oluşturacaktı. Bu sebeple toplanan her bağış önemliydi. Ceyhan halkının öncülüğü ise daha da önemliydi. Nitekim bu bağıştan sonra çoğu şehir, orduya uçak hediye etmek için sıraya girecekti.⁸

⁸ Hulusi Köse, *Türk Havacılık Tarihinde 'Türk Tayyare Cemiyeti' ve Vecihi Hürkuş; Faaliyetleri ve Önemi*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2024, s. 70.

CUMHURİYET'İN BAĞIŞ UÇAKLARI: CEYHAN TAYYARESİ

**Ankara tayyare meydanında Ceyhan tayyaresi
(Tayyare Mecmuası, "Ceyhan Tayyaresi", 7 Temmuz 1341, No. 9, s. 6)**

Ceyhan tayyaresi, bu şekilde ortaya çıkmıştı. Toplanan bağış neticesinde derhal hazırlıklara başlandı ve Vecihi Bey bu iş için görevlendirildi. İtalyan Ansaldo firmasından bir tayyare sipariş edildi. Vecihi Bey, İstanbul'dan teslim aldığı uçağın hazırlıklarını tamamladıktan sonra Ankara'ya uçtu. 17 Haziran 1925 günü Ankara'da bir gösteri uçuşu tertip edildi. Davetliler arasında; Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, vekiller heyeti, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, devlet erkânı, Hava Müsteşarı ve Ankara eşrafı bulunmaktaydı.⁹

İlk uçuşu İtalyan tecrübe pilotu Lovadina yaptı. Ardından Vecihi Bey kokpite geçti ve uçuşa başladı. Vecihi Bey'in ilk kez bindiği uçağı rahatlıkla kullanması İtalyan pilotun dikkatini çekmişti. Cemiyet başkanı Cevat Abbas Bey'e şu sözleri söylemişti: *"Dünyada hiçbir pilot, ilk uçtuğu yeni tip bir tayyareye bu kadar hâkim olsun ve tayyareyi elinde bir kalem gibi oynatsın"*.¹⁰

Böylelikle Vecihi Bey'e, Ceyhan tayyaresini hakkıyla uçurduğu için "Baş Tayyareci" unvanı verilmişti. Ceyhan tayyaresinin pilotu Vecihi Bey ve makinisti İrfan Bey, 20 Haziran'da Konya üzere

rinden Ceyhan'a hareket etmişlerdi. Uçak, nihayet Ceyhan'a varmış ve yoğun bir halk kitlesiyle karşılaşmıştı. Uçak mürettebatı halkı selamladıktan sonra inişe geçmiş ve ardından Ceyhan halkından bazı kişiler uçurulmuştu. Vecihi Bey, hiç yorgunluk hissetmeden akşam vakitlerine kadar halktan bazı kimseleri göklere çıkarmıştı: *"Bu coşkuya ben de katıldım, uçmak isteyen birçok vatandaşa uçuş zevkini tattırmak ve cemiyetimizin şükranlarını yürekten duyurmak azmiyle uçuşlara başladım. Birçok uçuştan sonra güzel bir gösteri uçuşu yapıp Ceyhan'lıları selamlayarak yine üç arkadaş tayyareye atladık ve Adana'ya döndük."*¹¹

Türk havacılığının en güzide tayyarelerinden biri olan Ceyhan, Türk Tayyare Cemiyeti'nin başlattığı kampanyanın ilk ürünü olması sebebiyle ön plana çıkmıştı. Baş Tayyareci Vecihi'nin kontrolünde Ceyhan'a varıldığında karşılaşılan yoğun ilgi ve sevgiyle beraber; ahali tarafından pilot ve makiniste birer altın saat hediye edilmişti. İşte o altın saat yıllar sonra bir mektebin açılışında mühim bir görev üstlenecekti. Türkiye'nin ilk Sivil Havacılık Mektebi'nin kuruluşunda Vecihi Bey, o saati rehine vermiş ve okulu tamamlamıştı.¹²

9 Tayyare Mecmuası, "Ceyhan Tayyaresi", 7 Temmuz 1341, No. 9, s. 6.

10 Vecihi Hürkuş, *Bir Tayyarecinin Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2023, s. 180-188; Osman Demir, *Türk Havacılığında Vecihi Hürkuş ve Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2016, s. 89.

11 Köse, a.g.t., s. 70; Vecihi Bey'in detaylı anlatımı için bkz. Hürkuş, a.g.e., s. 180 vd.; <https://tayyarevecihi.com/ilk-bagis-ucak-ceyhan-tayyaresi-ve-vecihi-hurkusun-ceyhanda-ilk-ucusu/> (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

12 <https://tayyarevecihi.com/ilk-bagis-ucak-ceyhan-tayyaresi-ve-vecihi-hurkusun-ceyhanda-ilk-ucusu/> (Erişim Tarihi: 17.09.2024)

ATATÜRK'ÜN TÜRK HALK MÜZİĞİNE İLGİSİ VE BEDİA AKARTÜRK*

Tolgahan VURGUN**

Atatürk, her türlü müziği sever ve keyifle dinlerdi. Müziği eğlence olarak görmez, hayatın kendisi olarak görürdü. 14 Ekim 1925'te İzmir Kız Öğretmen Okulu ziyaretinde öğrencilerin sorduğu "Hayatta musîki lazım mıdır?" sorusuna verdiği cevap (yanıt) Ulu Önder'in müzik hakkındaki görüşlerine çok iyi bir örnektir.

*" Hayatta musiki lazım değildir, çünkü hayat musikidir. Musîki (Musiki) ile alakası olmayan mahlûkat insan değildir. Eğer mevzubahis olan hayat insan hayatı ise musiki behemehal (mutlaka) vardır. Musîkisiz hayat zaten mevcut olamaz. Musîki hayatın neşesi, ruhu, süruru (sevinci) ve her şeyidir."*¹

Atatürk hiç müzik eğitimi görmemişti. Buna rağmen (karşın) Türk Musîkisi makamlarını biliyor; bazı şarkı ve türküleri başarı ile söyleyebiliyordu. Falih Rıfki Atay Çankaya adlı eserinde (yapıtında) Atatürk'ün şarkı ve türkü söyleyişini şu şekilde anlatıyor: "Mustafa Kemal yalnız Rumeli Türkülerini mat sesi ile güzel ve tatlı söylemekle kalmaz, Klasik alaturka musikisi makamlarını da bilirdi. Bilhassa Rumeli türkülerini söylerken derin ve onulmaz bir gurbet ve sıla acısı gözlerinde yaşarırdı. O vatani unutmaz, kaybettiğimiz Rumeli ve Makedonya topraklarının kır kokularını alır gibi, su ve çingirak seslerini duyar gibi, bakışları uzaklaşa uzaklaşa sislenir, bizim içinde olmadığımız hatıralar içine karışır giderdi. " Ses sanatçısı Mualla Gökçay Ulu Önder'in müzik zevki konusunda şunları aktarır: "Ata umumiyetle (genellikle) Türk musikisini severdi. Ama Rumeli türkülerini her şeye tercih ederdi (yeğlerdi). Rumeli türkülerini bize bizzat kendi-

* 04.02.1942 İzmir doğumlu, 67 yıldır aralıksız yurtiçi ve yurtdışı konserler veren, sayısız albüm çalışmaları bulunan Türk Halk Müziği sanatçısı.

** Yazar, Kültür Bakanlığı Geleneksel El Sanatları Sanatçısı Nuray Tezcan, *Atatürk'ün Müzik Anlayışı ve Yaşadığı Dönemde Türk Müziğindeki Değişim*, I (2010), 160-166

si meşketmişti. Arada bir : "Konuşur gibi tane tane okuyun " diye ihtar ederdi. En sert hocalardan daha titizdi. Musikiden çok anlar en ufak bir falso ya da hatayı hemen yakalardı. "²

Atatürk bilhassa (özellikle) Türk Halk Müziği'ne çok önem vermiştir. Ülkesindeki her vatandaşın Batı Müziğinden evvel kendi öz müziğimizi bilmelerini istemiştir. Füreya Koral ve Macar misafirlerin bulunduğu bir toplantıda Atatürk hanımlardan türkü okumalarını istemiştir. Füreya Koral ve diğer Türk hanımlar türkü bilmediklerini söylemişlerdir. Fakat Macar misafirlerden bir hanım kendi ülkesine ait bir türküyü çok güzel söylemiştir. Bu manzara karşısında Atatürk yanındakilere sitemle; " Türkü söylemeyen millet bağımsız olamaz." demiştir.³

Türk halk müziği üzerine ilk çalışmalar Cumhuriyet ile birlikte 1920'li yılların ortalarına doğru başlamıştır. O yıllarda ülkedeki tek müzik okulu *Darû'l-Elhân* idi. Okulun o dönemki müdürü Musa Süreyya Bey ve yardımcısı Yusuf Ziya Demirci'nin katkılarıyla 14 soruluk bir anket hazırlanmış ve Anadolu'daki müzik öğretmenlerine iletilmiştir. Bu anket ile amaç Anadolu'daki türkülerini ve türleri tespit etmek, (saptamak), kayıt altına almaktır. *Üç yıl süren bu anketin sonucunda Anadolu'dan Darû'l Elhân'a* 100 kadar nota gönderilir. Bu notalardan 85 tanesi 1926 yılında 2 defter halinde yayımlanır. Anketin devam ettiği sıralarda ilk derleme gezisine de çıkmıştır. Seyfettin Asaf ve Mehmet Sezai 1925 yılında ilk derleme çalışmalarını yapmak için Batı Anadolu'ya gönderilirler. Bu gezilerden derlenen türkülerin 75 tanesi 1926 yılında "Yurdumuzun Nağmeleri" adı ile yayımlanır. Anket ve derleme gezisi sonucu 161 türkü derlenmiştir. Bu derleme çalışmaları fonograf adı verilen ses kayıt ve dinleme cihazı kullanılmadan yapılmıştır. Derleme çalışmalarında fonograf gerekliliği tespit edilince (saptanınca) Yusuf Ziya Demirci belediyenin sağladığı ödenek ile o sıra Paris'te bulunan Cemal Reşit Rey'den plakları ile bir-

2 <https://www.turkuler.com/yazi/ataturkvemusik.asp> Erişme Tarihi: 17.07.2024

3 Füreya Koral'ın anılarından.

ATATÜRK'ÜN TÜRK HALK MÜZİĞİNE İLGİSİ VE BEDİA AKARTÜRK

likte bir fonograf (sesyazar) göndermesini ister. 1926 yılının ortalarında ulaşan fonograf ile birlikte Adana, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri ve Sivas'ı kapsayan birinci derleme gezisine çıkılır. Bu gezi sonucunda 250 kadar türkü fonograf ile kayıt altına alınmıştır. Bu gezide derleme heyeti Sivas'ta milli kültürümüz için çok önemli çalışmaları olan Muzaffer Sarısözen ile tanışmış ve İstanbul'da konservatuvar okuması için ikna etmişlerdir. Bu tarihte İstanbul'a giden Muzaffer Sarısözen 3 yıl konservatuvarda okuduktan sonra Sivas'a dönmüştür.⁴

1927 yılında Konya, Ereğli, Karaman, Alaşehir, Manisa, Ödemiş ve Aydın'ı kapsayan ikinci derleme gezisine çıkılmış ve 250 kadar türkü derlenmiştir. 1928 yılında İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa'yı kapsayan üçüncü derleme gezisi yapılmış ve 200 kadar türkü derlenmiştir. 1929 yılında Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Giresun ve Sinop'u kapsayan dördüncü deneme gezisine çıkılmış ve 300 kadar türkü derlenmiştir. Bu gezide ilk kez sinema kamerası kullanılmış ve bazı halk oyunları kayıt alınmıştır.

Atatürk yapılan bu derleme çalışmalarını bilimsel temellere oturtmak için 1936 yılında Macar Müzikbilimci Bela Bartok'u *Türkiye'ye davet etmiştir*. Bartok Adana yöresinden 90 adet türkü derlemiştir. Derlediği bu ezgilerin önce Budapeşte'de daha sonra Amerika'da yayımlanması, *Türk Halk Müziği'nin uluslararası alanda tanıtılmasını sağlamıştır*.⁵

1936 yılında kurulan *Musîki Muallim Mektebi* ile Atatürk'ün "Milli Musîkiye önem verilmesi" ilkesi yerine getirilmeye başlanmıştır. Okul bünyesinde kurulan Müzik Arşivi bölümünün şefliğine Sivas'tan çağırılarak Muzaffer Sarısözen getirilmiştir. Musîki Muallim Mektebi ilk derleme gezisini 1937 yılında gerçekleştirmiştir. Konservatuvar adına başlatılan bu derleme gezileri 1953 yılına kadar devam etmiş, bütün iller gezilerek

toplamda 10.000 türkü derlenmiştir. Bu türkülerin yaklaşık 2000 tanesi bizzat Muzaffer Sarısözen tarafından notaya alınarak *Yurttan Sesler* programı ile radyo aracılığı ile tüm yurda yayılmıştır.⁶

*İlk defa 1927 yılında yayınlarına başlayan İstanbul Radyosu'nda önceleri Türk Halk Müziği yayınları çok azdı. Radyonun yayın saatlerinde klasik ve türküler çeşitli sanatçılar tarafından canlı çalınır, icra ediliyordu. 1941'den sonra yaptığı önemli programlarla öne çıkan, Türkiye'nin her yerinden dinlenebilen Ankara Radyosu'nda önceleri ayrıca Türk Halk Müziği bölümü yoktu. Klasik yayınlar içerisinde bazen (kimi zaman) mahalli (yerel) sanatçılara yer veriliyor, türküler yayımlanıyordu. Atatürk'ün milli musikiye verdiği önem doğrultusunda radyo müdürü Vedat Nedim Tör ve müzik yayınları müdürü Mesut Cemil'in önerisi ile konservatuvarda folklor arşiv şefi olan Muzaffer Sarısözen halk müziği yayınlarında görevlendirildi. Muzaffer Sarısözen'in radyoda göreve başlaması ile birlikte halk müziği üzerine ilk program yayın hayatına başlamış oldu. *Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz*. Bu programdaki amaç radyoda hali hazırda Klasik Türk Müziği icra eden sanatçılara Türk Halk Müziği'nin usullerinin öğretilmesiydi. Bu programa ek olarak kısa bir süre sonra *Yurttan Sesler* programı başladı. Önceleri iki haftada bir yayımlanan programlarda Türk Sanat Müziği sanatçıları Türk Halk Müziği'nden örnekler seslendiriyordu. Muzaffer Sarısözen Türk Sanat Müziği icracılarının Türk Halk Müziği icra etmesinin, türkünün otantik karakterine ters olduğu gerekçesiyle bağımsız bir Türk Halk Müziği korusu kurulmasını teklif etti (önerdi). Bunun üzerine 1947 yılında mevcut ses ve saz sanatçılarından bir koro oluşturularak bağımsız bir Türk Halk Müziği korusu kuruldu. Bu koro ile türküler Anadolu'dan derlendiği şekli ile icra ediliyor ve dinleyicilere sadece Türk Halk Müziği sunuluyordu. Ankara Radyosu'ndaki bu oluşum ile birlikte Yurttan Sesler topluluğu bölgesel olarak dinlenen İstanbul, İzmir ve Erzurum'da da oluşturulmaya başlandı. Sınav aracılığı ile seçilen ses*

4 Süleyman Şenel, *Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları, Folklor ve Edebiyat*, XVII (1999), 99-128

5 Süleyman Şenel, *Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları, Folklor ve Edebiyat*, XVII (1999), 99-128

6 Süleyman Şenel, *Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları, Folklor ve Edebiyat*, XVII (1999), 99-128

ATATÜRK'ÜN TÜRK HALK MÜZİĞİNE İLGİSİ VE BEDİA AKARTÜRK

ve saz sanatçıları her bölgedeki radyoda kadrolara alınmaya başlandı. "Yerel ezgiler ile yerel bir kimlik oluşturma" amacı ile kurulan *Yurttan Sesler* ile türküler ciddi ve bilimsel bir boyutta ele alınarak ulusal ve uluslararası boyutta tanınmaya başladı. Atatürk'ün çok önem verdiği Türk Halk Müziği artık onun istediği şekilde ilerliyordu.⁷

Yurttan Sesler ile tanınan pek çok sanatçı milli musikimizi uluslararası platformlarda başarı ile icra ederek Atatürk'ün isteğini yerine getirmişlerdir. Bu sanatçılardan birisi de Bedia Akartürk'tür.

İzmir'de dünyaya gelen Bedia Akartürk'ün türkülerine ilgisi çok küçük yaşlarda başlamıştır. Annesinin güzel ud çalması, sesinin güzelliği kendisine ilham olmuştur. Bedia Akartürk'ün dedesi Tahsin Bey, Kurtuluş Savaşı'ndaki Aydın baskınında Yunanlılar tarafından şehit edilmiştir. Aynı baskında annesi Emine Hanım ağır yaralanmış, 1 yıla yakın hastanede tedavi görmüştür. Bedia Akartürk'ün dayısı Tefik Bey Atatürk'ün emrinde savaşta düşmanla çarpışan bir askerdir. Savaş sonrası gördüğü tahribattan ötürü

erken yaşta hayatını kaybetmiştir. Düşman işgalini bu kadar derinden yaşayan aile Atatürk'e, Atatürk'ün ilke ve inkılaplarına (devrimlerine) *gönülden bağlıdır. Emine Akartürk ud çalmaya başladığında sadece türküler icra etmiş, gittiği yerlerde pek çok mahalli (yöresel) türkü öğrenmiştir. Öğrendiği bu türküler evlendikten sonra yerleştiği Ödemiş'te yerli kadınlara ve kızı Bedia'ya aktarmıştır.*⁸

Bir yaşındayken yerleştiği Ödemiş'te ilk profesyonel çalışmalarına başlamıştır Bedia Akartürk. İlkokula başlamadan babası ile *Ödemiş Musiki Cemiyeti'*ne kayıt olmuştur. Cemiyette önceleri sadece klasik Türk Müziği eğitimi verilirken, Muzaffer Sarısözen'in Ankara'da başlattığı *Yurttan Sesler* etkisi ile Türk Halk Müziği eğitimi de verilmeye başlanmıştır. Akartürk cemiyetteki derslerine başladığında klasik müzik ile birlikte aldığı halk müziği derslerine ayrıca bir önem vermiştir. Sesinin güzelliğini herkesin bildiği küçük Bedia resmi ve dini bayramlarda belediyenin hoparlöründen ilçe halkına türküler söylüyordu.⁹

1953 yılında İzmir'de kurulan *Yurttan Sesler* topluluğu kadro oluşturmak amacı ile sık aralıklarla sanatçı alımı yapıyordu. Bedia Akartürk ilk olarak 1955 yılında İzmir Radyosu'na başvurdu. *Yurttan Sesler* Şefi Mustafa Hoşsu, Akartürk'ün sesini çok beğendiğini fakat yaşının çok küçük olduğunu sonraki yıllarda gelmesini söylemiştir. Ertesi sene (yıl) *işini şansa bırakmayan Bedia Akartürk mahkeme ile yaşını 5 yaş büyütmüş, böylelikle İzmir Radyosu Yurttan Sesler* topluluğuna katılmıştır. Sadece Ege Bölgesi'nde dinlenen İzmir Radyosu aracılığı ile sesini tüm Ege'ye duyuran Akartürk, Muzaffer Sarısözen ile sadece bir kez bir araya gelebilmiştir.

Bedia Akartürk'ün o günkü heyecanını kendisinin sözlerinden öğrenebiliriz:

"İzmir Radyosu'nda görevime başlayalı 1-2 yıl olmuştu. Muzaffer Sarısözen ve o dönem eşi Neriman Altındağ Sarısözen bir vesile (nedenle) ile İzmir'e gelmişler. Muzaffer Sarısözen yeni alınan sanatçıları bir sınav yapalım demiş.

7 Eray Alpyıldız, *Yurttan Sesler (Ankara Radyosu'ndan Türkiye'ye Açılan Pencere)*, Milli Folklor, 122 (2019), 124-127

8 Tolgahan Vurgun, *Bedia Akartürk: Turnanın Türküsü*, Mona Kitap, 2020

9 Tolgahan Vurgun, *Bedia Akartürk: Turnanın Türküsü*, Mona Kitap, 2020

ATATÜRK'ÜN TÜRK HALK MÜZİĞİNE İLGİSİ VE BEDİA AKARTÜRK

O iki yıl içinde vazifeye (göreve) başlayan sanatçıları bir ara sınava tabii tuttular, biri de benim. Türk Halk Müziği için yaşamını ortaya koymuş Muzaffer Sarısözen'in önünde türkü söylemek o kadar heyecan verici bir şey ki... Diyebilirim ki radyoya giriş sınavında bu denli heyecanlanmadım. Sıra bana geldiğinde heyecanla girdim odaya, bir Fethiye türküsü okudum: Beş Parmaktan İnmem Ben. Türkü bittiğinde Muzaffer Sarısözen tekrar dedi, bir daha okudum. Bu 5 defa tekrarlandı. Ben olmadı sandım, meğerse beni çok beğenmiş Muzaffer Hoca. Ankara'ya gittiğinde Osman Özdenkçi'ye anlatmış beni. İzmir'de bir kız var, çok yaman; icrası, sesi fevkalade demiş. Ben bunu Ankara Radyosu'na nakil olduğumda (atandığımda) duydum. Muzaffer Sarısözen ile ilk ve son karşılaşmamız bu oldu, 1963 yılında kaybettik hocamızı. Hep derim Türk Halk Müziği sanatçılarının sırtındaki ceket bile Muzaffer Sarısözen'indir. Onun çizdiği bu yoldan şaşmadan yürümek biz Yurttaş Sesler sanatçılarının vazifesidir."

İzmir Radyosu'ndaki 9 yıl hizmetinden sonra Ankara Radyosu'na nakil olur (atanır) Bedia Akartürk. Ankara Radyosu tüm yurttan dinlenebilen yegâne (tek) istasyondur. Burada sesini daha geniş mecralara duyuran Bedia Akartürk'ün adı artık her yerde duyulmuştur. Gittiği her konserde, aldığı her sahnede, okuduğu her plakta sadece türküler okuyan Akartürk türkülerin orijinal (özgün) çizgisini bozmamaya gayret eder. Bir uzun havaya 6 ay çalıştığını söyler Bedia Akartürk. Türkülerine son derece titizdir. Bu çalışmanın gayreti ile kendi bölgesi olmayan yerlerin türkülerini de başarı ile okuyan Akartürk, 7 yerden fahri hemşerilik unvanına layık görülmüştür.

67 yıldır aralıksız aktif sanat hayatına devam eden Bedia Akartürk yüzlerce albüm çalışması, 7 film çalışması yapmıştır. 1970'li yıllarda Paris'in meşhur Olympia Sahnesi'nde konser veren sanatçı, o müzikholde sadece türküler ile solo konser veren ilk sanatçı olmuştur:

"Paris Olympia herkesin malumu, çok önemli bir sahnedir. Aslında küçük bir mekandır ama o atmosfer sizi alıp gökyüzüne ulaştırıyor. Bu sahne için teklif (öneri) geldiğinde

çok heyecanlandım. Dünyaca ünlü bir salonda sadece türküler okumak uluslararası camiada (toplulukta) halk müziğimizin tanınması için çok önemli. Yaklaşık 2 saat sadece türküler ile mükemmel bir konser verdim. Üzerime Anadoluzun bindallısından esinlenerek yaptırdığım kaftan giydim. Türkülerim de kostümüm de çok ilgi gördü. Konser bittiğinde yanımda imzalı fotoğraf kalmamıştı, hepsini yabancılara dağıttık. Atatürk'ün o konserden haberi olmasını çok isterdim. Çünkü halk müziğimizin ciddiye alınması, uluslararası olması için çok önem vermişti. Bunu başarabildiğim için çok gururlu ve mutluyum."

Başarılı sanat yaşamında altın taçtan altın bağlamaya, altın kaşıktan altın plağa, onur ödülllerinden yüzlerce plakete sahip olan Bedia Akartürk'ün, yetiştiği İzmir-Ödemiş ilçesinde adına açılmış olan Bedia Akartürk Sanat Müzesi vardır. Sanatçının ödülleri, kostümleri, yöresel bebek sergisi, fotoğrafları, şahsi (kişisel) eşyaları bu müzede sergilenmektedir.

67 yıllık sanat yaşamı boyunca Türk Halk Müziği'nden dışarı çıkmayan, sadece türküler ile var olan Bedia Akartürk, Atatürk'e ve Cumhuriyete olan borcunu ödediğini düşünüyor. Yazının sonunda yine Bedia Akartürk'ün sözlerine kulak verelim:

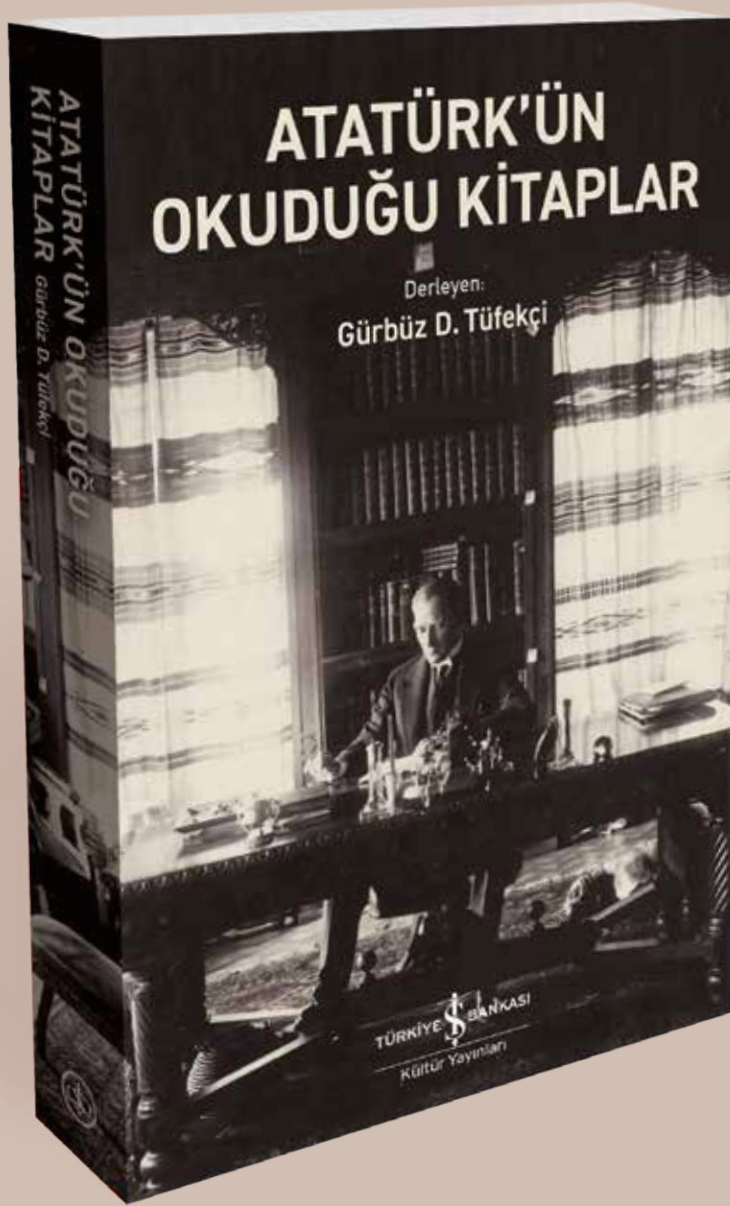
"67 yıldır sahnelerde var oluyorsam, kadın olarak sesimi herkese duyurabiliyorsam bunu Atatürk'e ve cumhuriyete borçluyum. Kadının ikinci plandan çıkıp erkekle eşit mertebeye gelmesi, toplumda var olabilmesi Atatürk ve Atatürk inkılapları (devrimleri) sayesinde. Atılan temelin üzerine inşa etmek, geçmişten aldığımızı geleceğe aktarmak her Türk vatandaşının vazifesidir. Ben bu konuda üzerime düşeni yapmaya gayret ettim. Sanat yaşamımda Türk Halk Müziği'nden dışarı çıkmadım. Türk Halk Müziği'ni kaidesini (kuralını), aslını bozmadan okumaya gayret ettim, elimden geldiğince repertuvara yeni türküler kazandırmaya gayret ettim, uluslararası platformlarda en köklü türkülerini okumaya gayret ettim. Bundan sonra da türkülerini anlatmak, yaşatmak vazifem. Allah sağlık verdiği müddetçe bu vazifemi yerine getirmeye gayret edeceğim."

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar

Gürbüz D. Tüfekçi'nin 1980'li yıllarda derlediği *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*, asıl nüshaları Anıtkabir'deki Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi özel arşivinde bulunan Fransızca ve eski harfli Türkçe kitapların yeni çevirileriyle yeniden yayına hazırlandı. Atatürk'ün kitaplarda dikkatini çeken bölümlere düştüğü notlar, özel işaretler ve uyarılar dipnotlar halinde kitaba konuldu. Bu yeni edisyona Prof. Dr. Afet İnan, Prof. Dr. Zafer Toprak, Sadi Borak ve Atatürk'ün kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Gazi'nin kitaplığıyla ilgili yazılarından bölümler eklendi.

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Mustafa Kemal Atatürk'ün entelektüel kimliğinin izini sürmek için önemli bir kaynak niteliği taşıyor.

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar
Gürbüz D. Tüfekçi
328 sayfa

ATATÜRK'TEN ANILAR*

Hikmet BAYUR**

Atatürk Adı

Bunu *Atatürk Hayatı ve Eseri* adlı kitabımın öz-sözünde kısaca ele almıştım. Sonra karşılaştığım sorular dolayısıyla işin gerektiği gibi anlaşılma-dığını gördüğümden daha açık yazmayı doğru buldum.

Bir akşam Atatürk, bu adı almaya karar verdi-ğini söyledi ve düşüncemi sordu.

“Mustafa Kemal adıyla parlak zaferler ka-zandınız, ün saldınız, çürümüş bir imparator-luktan dipdiri bir cumhuriyet çıkardınız, büyük devrimler yaptınız; bu adı bırakmak doğru ol-maz.” dedim.

Atatürk yalnız şu karşılığı verdi: “İbn-i Sina’ya neden kızılıyorsun?” Ben işi anlamış ve “Doğru.” demiştim.

Bunun anlamı şuydu :

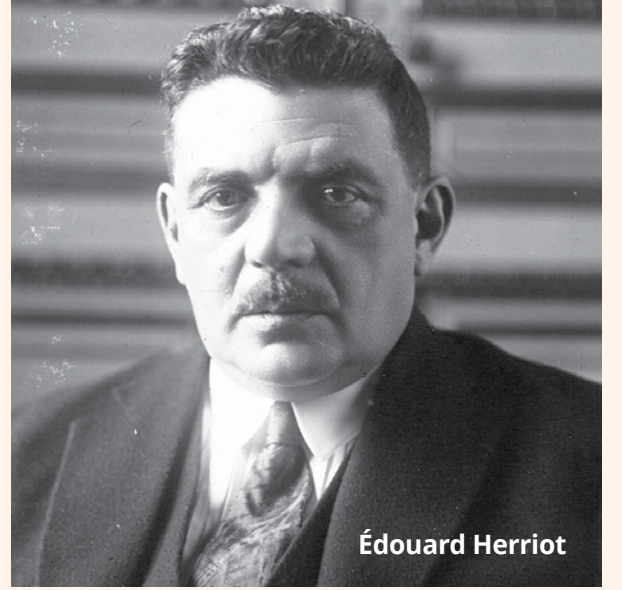
İbn-i Sina diye anılan Ebu Ali el-Hüseyin İbn-i Abdullah, Buhara yakınlarında Afşana’da doğ-muştur. O sırada Mâveraü’n-Nehr bir Türk ül-kesiydi. Orada doğanların Türklüğü değil, Türk olmadığı savı ortaya atılırsa bunun kanıtlanması gerekirdi. Ancak, hemen bütün Türk ünlülerinin Arap adları taşıması yüzünden karışıklıklar do-ğaelmektedir.

Bir karşılaştırma, durumu daha iyi anlamaya yarar.

Farabî de Mâveraü’n-Nehridir, ancak dede-sinin adı Tarhan’dır tam adı Muhammed ibn-i Tarhan Ebu Nasır el-Farabî’dir). Bu yüzden Türk-lüğü kabul edilmektedir.

Eğer Farabî’nin dedesi de “Ahmet”, “Mu-hammed” gibi bir ad taşıyorsa hiç kuşkusuz o da İbn-i Sina gibi Arap veya Fars sayılacaktı.

Atatürk bu adı almakla Türklerin de genellik-le Türk adları taşımalarının gerektiğini belirtmek istemiştir.

Édouard Herriot

Herriot İle Bir Görüşme¹

1933 yazında Atatürk’ün İstanbul’da bulundu-ğu sırada eski Fransız başbakanlarından Herriot oraya gelmişti. Atatürk onu Dolmabahçe Sarayın-da kabul etti. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras da orada bulunuyordu. Genel Sekreter sıfatıyla tercümanlığı ben yaptım. Herriot çok saygılıydı ve her sözünde büyük bir yakınlık duygusu se-ziliyordu. Türlü devlet İşleri ve layiklik üzerinde konuşulurken, eski Fransız Başbakanı: “Size nasıl hayran olmayayım? Halifeyi sınır dışı ettiniz; hal-buki Papanın Paris temsilcisi (nonce apostolique) benim hükümetimi düşürdü.” dedi.

Bir Savaş Bağlaşması Önerisi

Atatürk’ün İstanbul’da bulunduğu bir sırada Rusya’ya komşu devletlerden birinin elçisi Ata-türk tarafından kabul edilmek istemiş ve görüşme Dolmabahçe Sarayında olmuştu. Kabulde Genel Sekreter sıfatıyla ben tercümanlık yaptım. Elçi Rus-ya’daki düzenin kötülüğü, milyonlara varan top-tan öldürmeleri ve öldürücü yerlere sürmeleri söz konusu ettikten sonra, Hitler’in bu düzeni yıkmaya

* Belleten, Atatürk Özel Sayısı, TTK Basımevi, Ankara, 1988 (sf. 939-952) alıntıdır.

**Yusuf Hikmet Bayur, Türk siyasetçi ve tarihçi. Türk devrim tarihi konusundaki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1933–1934 yılları arasında İsmet İnönü tarafından kurulan hükümette Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanı olarak yer almıştır.

1 Bir ara “Bursa nutku” hikâyesiyle ün yapmış olan R.R. Yücer, aynı risalede “Tütülesko’nun enfiyesi ve Herriot’nun piposu” başlığı altında, Atatürk’ün Herriot’yu kabulünde, önüne birçok pipo ser-diğini anlatmıştır. Oysa, bunun gerçekte hiç ilgisi yoktur. Tütüles-ko’nun kabulünde bulunmadım, ancak ona ait hikâyenin de uydur-ma olduğunda kuşku yoktur. Öyle bir şey olmuş olsaydı duyardım.

ATATÜRK'TEN ANILAR

azimli olduğunu, olayın bütün Rusya komşularını ilgilendirdiğinden alınacak tedbirler üzerinde görüşüp anlaşılmasının çok yararlı olacağını söyledi. Bu beklenmedik öneri bizleri şaşırttı.

Atatürk uzun bir öğüt vermeye koyuldu ve âdeta karşısında bulunan bir öğrenciye siyasal ders veren bir profesör gibi konuştu. Savaşların hiç umulmadık çok değişik talihler gösterdiğini, hiç yoktan bu gibi nedenlerle savaşa atılmanın sırf bir macera olacağını, Birinci Dünya Savaşı'nın yenilenleri de yenilenler kadar yıpratıldığını, barışın en büyük nimet olduğunu, bizim barış içinde gelişmekten başka bir amacımız olmadığını ve "yurtta barış, dünyada barış" parolasının siyasamızın ilkesi olduğunu, kendi ülkesi de bu ilkeye uyarsa çok iyi edeceğini söyledi.

Elçinin, bu öğütlerin ne ölçüde yerinde olduğunu anlamış bulunduğu kuşkuludur. Yüzünde, görevini başaramamış olmanın üzüntüsünden başka bir belirti yoktu.

Benito
Mussolini

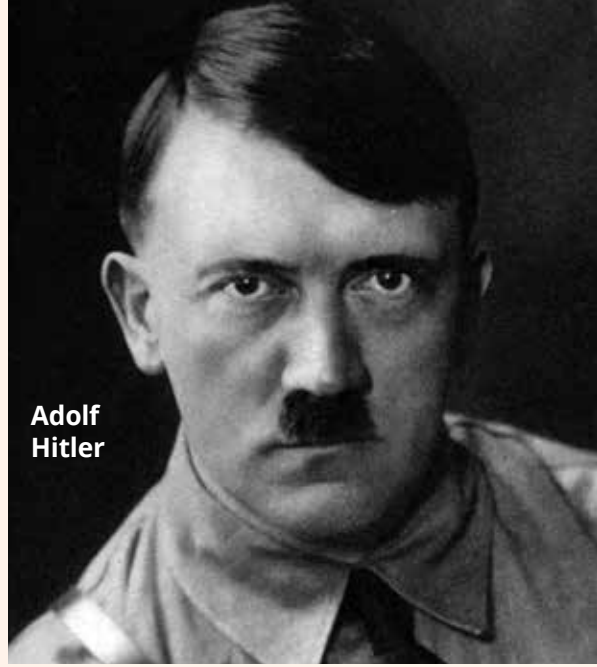
Mussolini'nin Atatürk Hakkında Bir Görüşü

Belgrad'ta elçi bulunduğum sırada orada General Bodrero adında bir İtalyan elçisi vardı. Arnavutluk ve türlü sorunlar dolayısıyla Faşist Hükümet, Belgrad'a hep önemli kimseleri atardı. Doğal olarak Bodrero da bu partidendi ve Mussolini ile teması çoktu. Bir gün bana bu diktatör'ün Atatürk hakkındaki şu sözlerini nakletti:

"Rusya'ya karşı güdülmesi gereken siyasaı yalnız Mustafa Kemal ve ben anladık: dış siyasaı onulla dost olmak ve içeride komünistleri ezmek."

Bunu kendisine anlattığımda Atatürk, "Doğrudur." dedi.

O, genel olarak Mussolini'nin demeç ve sözlerine bakarak, "Bunlar bir delinin ağzından çıkmışa benziyor, ancak dış siyasaı davranışları hesaplı görülüyor, sonrasını bekleyelim." derdi. Bu konuşma 1928 yılında olmuştu.

Adolf
Hitler

Atatürk'ün Hitler Hakkındaki Görüşü

Atatürk, Hitler'in gerçek bir başarıya ulaşabileceğine inanmazdı ve durmadan yeni sorunlar ortaya atmasının kendisini bir gün yıkıma götürebileceğini söylerdi.

Bununla birlikte, Versailles Antlaşmasının kısıtlayıcı hükümlerini ortadan kaldırmak yolundaki çabalarını, Avusturya'yı Almanya ile birleştirmek istemesini doğal bulurdu. İki ülkede de aynı ulus aynı dili konuşuyordu ve Viyana'nın Germen İmparatorluğunun başkenti olduğu sıralarda ortak bir yaşantıları olmuştu. Çekoslovakya'nın sınırları üzerinde yaşayan ve Südet diye anılan Almanlar'ın geleceği konusu ortaya çıktığı zaman Atatürk çok hastaydı ve eski tertip sofrası kurulmuyordu, bu konudaki düşüncelerini öğrenmek fırsatını elde edemedim.

Atatürk, Hitler'in tutumunun Genel Savaşı yakınlaştırdığını görmüştür. Ancak o yoldaki başlıca adımlar, yani Almanya'nın Çekoslovakya'ya ve İtalya'nın Arnavutluk'a el koymaları onun ölümünden sonra olmuştur.

Atatürk'ün Harbiye Nazırı Olmak İstemesi

1918'de Osmanlı Devleti bırakışma istemek zorunluğunda kaldığında, Atatürk, Harbiye Nazırı (Millî Savunma Bakanı) olmak istemiş ve bu makamın ona verilmesi, gerek Padişah, gerekse Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ca uygun görülmemiştir.

Türk Devletinin Dış Siyaseti adlı eserimi yazarken kendisinden sormuştum: "Harbiye Nazırı olsaydınız ne yapardınız?" Karşılığı şu olmuştur: "İlk olarak Padişahla Hükümeti Eskişehir'e götürmek ve Mondros'taki bırakışma görüşmelerini oradan yönetmek."

Hava Kuvvetlerini Teftiş

Bir gün Atatürk Hava Kuvvetlerini teftiş etmiş, onların havada yaptıkları cambazlıkları ve toplu manevralarını seyretmiş, birçoklarıyla kendi usulüyle konuşmuş, pek çok şey öğrenmiş ve hükümler çıkarmıştı. O akşam iyi bir rastlantıyla ben de sofrada bulundum.

"Havacıları teftiş ettim, bunlar müthiş adamlar, ben korkmam, benden sonra gelecek olanlar düşünsün." dedi.

Kimse bir şey sormadı ve iş daha vuzuha kavuşamadı.

Atatürk ve Devlet İşleri

Eleştirici yaradılıştan olduğumdan Genel Sekreterliğim sırasında bu "hastalığım" çok tepirdi. Sabırlı olan Atatürk bu işlerdeki ilkesini şöyle özetlemiştir:

"Ben işleri sorumlusuna bırakır ve elde edilen sonuca göre hüküm veririm. Eğer bir işin behermehal yapılması gerektiği halde yapılmadığını görürsem işe karışır ve yol gösteririm. Normal olarak hükümet işleri iyi gitmezse Başbakanı, ordu işleri iyi gitmezse Genelkurmay Başkanını değiştiririm."

Atatürk Önem Verdiği Bir Olayın Bütün Yönlerini İncelemeden Geçmezdi

Buna iki örnek vereceğiz:

1932 yazında Dolmabahçe'deydik. O sırada İstanbul'da bulunan Yedek Subay Okulu öğrencilerinin bir kısmı Park'ta gösteri yapmışlardı.

Yemeklerin kötü ve disiplinin aşırı sert olmasından yakınıyorlardı. O sırada Genel Sekreterdim. Atatürk olayı duyunca: "Galiba bana İstanbul'da rahat bir yaz geçirtmek istemiyorlar." dedi.

Toplantı yapan yedek subay adayları dağıtıldı. Atatürk elebaşlarının ilk soruşturmasının Dolmabahçe'de yapılmasını istedi. Çok ustaca sorular hazırlayıp gençlere bunların sorulmasını buyurdu. Kendisi de bitişik bir odadan söylenenleri dinliyordu. Bilmek istediği şeydu: Bunlar gerçekten yemek ve disiplinden mi sızlanıyorlar, yoksa eski muhaliflerce iş çıkarmak için mi kışkırtılmışlardı?

Sorulara verilen karşılıklardan böyle bir olasılık bulunmadığına hükmederek, gösteri yapmak suçu dolayısıyla gerekenin yapılması için işin Savunma Bakanlığına bırakılmasını buyurdu.

Aynı yılda, Atatürk'ün yine ne denli önemsiz görülürse görülsün dikkatini çeken her işin derinliğine inmeğe verdiği önemi gösteren bir olayla karşılaşıldı.

Meclis ve Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Tekçe son derece cesur, atılgan, disipline bağlı ve Atatürk'e âşık denecek kadar onu seven bir subaydı ve birliğini iyi yettirirdi.

1932 yılında İstanbul'a geldiğimizde subayların üst rütbede olanlara selâm vermekte pek titiz olmadıklarını, nice teğmen ve yüzbaşının, binbaşı olan kendisine selâm vermediklerini görerek içerlemişti.

İstanbul'da Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa çok çetin bir savaşçı olduğunu İstiklâl Savaşında kanıtlamıştı. Ancak anlaşılan bu selâm işinde pek titiz değildi.

İsmail Hakkı Tekçe tutup Şükrü Naili Paşa'ya olayı anlatan ve disiplin eksikliğini belirten bir mektup yazar ve altına ad ve görevini belirten imzasını atar. Bir alay komutanının bir kolordu komutanına o yolda mektup yazması asker disiplinine hiç mi hiç sığmazdı. Bundan alınan Şükrü Naili Paşa, Dolmabahçe Sarayına gelip "Kimdir bu İsmail Hakkı Bey², bana nasıl böyle şeyler yazar?" yolunda konuşur.

Olayı öğrenen Atatürk, işi İsmail Hakkı Tekçe'nin aşırı gayretine vererek ona tembihlerde bulunmakla yetinebilirdi. Ancak O, bununla yetinecek bir kimse değildi. Akıllı bir noktaya takılmış,

2 O tarihte henüz soyadı kanunu çıkmamıştı.

ATATÜRK'TEN ANILAR

kendi kendine: “Acaba İsmail Hakkı'nın arkasında bir destekleyici kuvvet var da ona güvenerek mi bu derece disiplin dışına çıktı?” diye sormuştu. Bu düşünceyle onun hakkında hiç bir şey belirtmeyecek M.A.H. (şimdiki M.İ.T.) yoluyla incelemeler yaptırmıştı. Bir şey çıkmayınca, Atatürk'ün içi rahatladı; çünkü Tekçe'yi çok severdi ve ona çok güvenirdi.

Atatürk'ün Devrim İşlerindeki Tutumuna Bir Örnek: Şapka Kanunu

Atatürk bir devrimi gerçekleştirmeyi düşününce konuyu ve onun yaratabileceği tepkileri inceden inceye araştırır, sezdirmeden yoklamalar yapar, onu tepkisiz veya en az tepki ile halka kabul ettirmek için gereken her tedbiri alırdı.

Atatürk özel hayatında olduğu gibi, toplum hayatında ve siyasette de büyük bir ruhbilim ustası idi. Konuştuğu kimsenin sorularına karşılık verirken, gösterdiği ilgi, duraksama veya tepkiler, başkaları için ne denli belirsiz olurlarsa olsunlar, onun için anlam taşırdı. Bir topluluk karşısında konuşurken de böyle yapardı. Dinleyenlerin yüzlerinden duygu ve düşüncelerini sezerdi.

O, bir devrime girişmeden önce bu konudaki olağanüstü yeteneğinden yararlanırdı. Ankara'da, İstanbul'da ve seçtiği illerde sofrasına çağırıldığı kimseler ve görüştüğü halktan, onlara hiç sezdirmeden, yapacağı devrime karşı olanın tepkilerini büyük bir isabetle sezerdi.

Ondan sonra devrimin stratejisini saptardı ve “eşref saati” iyi seçerdi.

Şapka devrimi bu yolda iyi bir örnektir.

Esasa bakılırsa kavuğun, sarığın, fesin ve şapkanın dinle hiç bir ilgisi yoktur. Agel ile kefiyeyi bırakıp kavuk ve sarık kullanmış olanlar nasıl “kâfir” olmamışlarsa, onların yerine fesi ve daha sonra şapkayı geçirenler de “kâfir” olmamışlardır.

Ancak şu var ki, gelenekleşmiş bir tutuma bağlı inançlar ne ölçüde dinle ilgisiz, hatta saçmanın saçması olurlarsa olsunlar, bir kere kütlenin kafasında kutsal diye yer aldılar mıydı onu söküp atmak son derece güç ve tehlikeli olabilir. Şapka giyen kimsenin “kâfir” ve halk diliyle “gâvur” olacağı inancı bu gibi saçmalar arasında yer tutmuş bir inançtı.

“Eşref saat”, 1925' te çalar. Türkiye'de Kurtuluş Savaşı yapmış olanlar iki takıma ayrılmış-

lardır. Esas kütleden ayrılanlar tutucu kuvvetleri yanlarına almaya çalışmaktadırlar, gerici kuvvetler ise kendilerine bir baş aramaktadırlar. Türklerin zaferini hazmedememiş olup onun sömürgelerdeki gitgide gelişen etkilerini önlemek için Türkiye'nin başına bir belâ getirmeye çalışan birtakım İngiliz sömürgeci çevreleri de, Kürtler arasında kışkırtıcı davranışlarını sürdürmektedirler. Şeyh Sait olayı, gericilik ve Kürtçülük akımlarıyla tutuculuk akımının bir kısmını³ bir çığır içine şokmuş, Cumhuriyet Türkiye'sini yıkmayı bile ummuş, ama çarçabuk ezilmiştir.

Şapka kanunu bu zaferin ürünlerinden biridir.

O sıralarda Ankara'daki havayı belirtecek bir iki örnek vermek yararlı olur.

Ankara'da şapka giyileceği yolunda haberler dolaşmaya başlamış, birtakım genç gazete muhabirleri de şapka giymeye koyulmuşlardı. Şeyh Sait ayaklanması üzerine kurulmuş olan Ankara İstiklâl Mahkemesine de ünlü Ali Çetinkaya başkanlık ediyordu. Bu türlü şapka giyenlerin tümünü mahkemedan sert bir şekilde kovduruyordu.

Dışişleri Bakanlığının gardrobunda birkaç gündün beri asılı bir şapka görüyordum. Kapıcıya kimin olduğunu sordum: “Bilmem beyim, birkaç gündür buraya bir gâvur dadandı.” dedi. Sonra öğrendim, İran'dan yeni gelmiş Müşfik Selâmi adında birininmiş.

Bunlar havayı belirtir.

Atatürk, hareketin stratejisini şöyle düzenler:

Önce Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Tekçe'ye yeni hazırlattığı bir er başlığını gösterek: “Bunu askerine giydirebilir misin?” diye sorar. O, “Giydiririm efendim.” karşılığını verince, Atatürk: “Bundan yaptır ve hazır ol!” der.

Daha sonra, ağustos ayı içinde eski Konya Çelebisi, Mevlâna Celâleddin soyundan Türk ve İslâm bilgini Velet Çelebi'yi yanına alır, ikisi de başlarında şapka Kastamonu ve çevresine gidip halka türlü konular ve bu arada şapka üzerinde demeçler verirler. Ankara'ya döndüğünde bütün Kurtuluş Savaşı boyunca kendisini desteklemiş olan Diyanet İşleri Başkanı ünlü Rifat Hoca (Börekçi) kendisini büyük bir kalabalıkla hepsinin başı açık olarak karşılar, Atatürk onu arabasına alır ve başkente girer. O gün, muhafız birliği subay ve erleri şapka giymişlerdir.

3 Doğal olarak, K. Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Adnan Adıvar ve Refet Bele gibi uzkişilerin bu macera ile ilgileri yoktu. Belleten CLII, 60

Böylelikle şapkanın “küfür” olduğu kavramı ortadan kalkmış olur. Ancak bu yeterli değildi. Atatürk'ün sözleri ve verdiği örnek, Halk Partisi mebusları ile memurlar için şapka giymeyi zorunlu kılıyordu. Esasen bunlar için bir Bakanlar Kurulu kararı da çıkarılmıştı. O vakit şu sorun ortaya çıkar: Şapka giymeyenler arasında bazı kişiler kendilerini “Müslüman”, giyenleri “gâvur” gösterip ulus arasında bir ayrılık doğmasına yol açmazlar mıydı?

Bunu önlemek için şapka giymeyi zorunlu kılan kanun çıkarılır (28 Kasım 1925).

Kadınların Başlarını Açmaları

1928 yılında Afganistan Emiri Amanullah Han, eşi, iki kızkardeşi ve kalabalık bir kurulla Avrupa'ya dolaştıktan sonra Ankara'ya gelmişti. Bu bayanların tümünün başı açıktı. Oysa, kendi ülkelerinde “çadır” denilen bir giysileri vardır ki, çadır gibi baştan aşağı vücudu kaplar, alt kısmı da ayakkabılarının içine girer. Bu giysinin yüz kısmı kafeslidir ve kafesin arkasında beyaz bir tülbent vardır. Öyle ki, ne göz ne ağız ne de bir şey görünür.

O yıla değin Ankara'da “Sosyete Hanımları”, denilen takım, başlarına sarık sararlardı ve buna sarığın Fransızca karşılığı olan “türban” adını verirlerdi. Böylelikle saçları kısmen örtülürdü.

T.B.M.M. Başkanı Kâzım Paşa (Özalp)'nın Amanullah Han ve yanındakilere bir çay daveti vardı. Biz Türk davetliler ev sahibi sayılmamız dolayısıyla az önce gelmiştik. Atatürk sarıklı bayanları gözden geçirdikten sonra bu giymeyi doğru bulmadı. Havanın sıcaklığından, başı saran kumaşların sıkıcılığından söz ederek bunların çıkarılmasının daha iyi olacağını söyledi. Bayanlar sarıklarını çıkardılar, ayrı odalara giderek birbirlerinin saçlarını düzelttiler ve Afganlar gelince onları başları açık olarak karşıladılar.

Önce Ankara'da, sonra İstanbul'da, daha sonra başka yerlerde, bayanların baş açık ya da şapka ile sokağa çıkmaları böylelikle başlamış ve yayılmıştır.

Atatürk'ün Amanullah Han'a Öğütleri

Amanullah Han, Atatürk'ten kendisine bir çeşit danışmanlık edecek birini istemiş, o da beni seçmişti. Kâbil'e büyükelçi atanmıştım ve Amanullah Han'ın başkentine varmasından az sonra yola çıkacaktım.

Amanullah Han

Yol hazırlıklarıyla uğraşırken, Amanullah Han'ın çarşıda kadınların çadırlarını polise yırttırmakta olduğunu ve bu yüzden mollaların (İleri derecede bulunan din adamlarının) kendisini görüp sızlandıklarını gazetelerde okuduk. Oysa, Atatürk ona güvenebileceği çağdaş bir ordu kurmadan başına iş açacak denemelerde bulunmak öğüdünü vermişti.

Gazetelerde görülen haber üzerine Atatürk bana: “İnsan başını kayaya çarpmamalıdır, ona bunu anlat.” dedi.

Kâbil'e vardığımda türlü konular üzerinde konuşurken Amanullah Han'a “Ağabeyim” dediği Atatürk'ün bu yoldaki öğüdünü de uygun biçimde bildirdim : “Yazınız Ağabeyim'e, hiç endişe buyurmasınlar, bütün millet avucumun içindedir.” dedi ve yumruğunu havaya kaldırarak avucunu sıktı.

Sonradan duydum ki kendi vezirlerine (bakanlarına): “Türkler korkuyor, bakın ben neler yapacağım ve onları şaşırtacağım.” demiş.

Bir iki hafta sonra birkaç gün süren uzun bir söylev verdi. Kordiplomatik de çağırılmıştı. Eşi Süreyya Hanım da vardı. Başındaki büyük şapkanın üzerinden geçen birkaç kat muslin, yüzünü örtüyordu. Bir ara Amanullah Han bağırdı: “Süreyya, çıkar o yüzündekini!” Muslin çıkınca Süreyya Hanım bir Avrupalı bayan kılığında göründü.

Yine söylevinin bir yerinde yirmi kadar kız ve kalabalık erkek çocukları önümüzden geçtiler ve

ATATÜRK'TEN ANILAR

Amanullah Han: "Bunları kardeşim Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya gönderiyorum, okutsun ve yetiştirsin..." dedi. Kızlar pek çocuk değillerdi, 16-18 yaşları arasında görünüyorlardı. Göreneğe göre "çadırı" giymeleri gerekiyordu, bunun yerine dizlerine gelen etekleri ve başlarında ufak bir bereleri vardı.

Bu kızlar bu kılıkla bir otobüsle Hindistan'a ve oradan Türkiye'ye gönderilirler. Sınır üzerinde Abdülgaffar adında İngiliz uyruklu bir memur bu kızlar onuruna bir ziyafet düzenler; sınırın her iki yanında yaşayan Afgan oymaklarının ileri gelenlerini de çağırır ve bir söylevle işi pohpohlayarak ve överek anlatır. Amaç, kızları teşhir ve oymakları kıskırtmaktır.

Bir iki ay sonra Amanullah Han'ı kaçmak zorunda bırakacak olan ayaklanma bu sınır üzerindeki oymaklar arasında başlar ve yayılır. Durumla başedemeyeceğini anlayan, daha doğrusu ürken Amanullah Han dışarı kaçmaya karar verir. Ancak sınır subaylarının kendisini bırakmalarından korktuğu için kardeşi İnanetullah Han'ı görevle Hindistan'a gönderdiği yolunda bir ferman yazar ve yasaklamış olduğu çadırılardan birini giyip kardeşinin eşi ve kızları arasına karışarak yurttan çıkar.

Trabzon Valisinin Bir Başvurması

Maarif Vekili (Millî Eğitim Bakanı) bulunduğum sırada eski Emniyet Genel Müdürlerinden olan Trabzon Valisi Rifat Bey, vilâyetindeki bayan öğretmenler arasında bir kısmının başörtü ile okula geldiklerini bildirip bunu bir emirle yasaklamamı istedi.

Mektubu Atatürk'e gösterdim. Şu yolda konuştu:

"Bu işe karışma, zamanla kültür ilerledikçe bunlar hep olacaktır; bu sırada bize düşen başörtü giymeye zorlayanlar varsa onlarla mücadeledir. Başörtü işi fes işi gibi kör bir taassubun sonucu değildir; insanlarda pek canlı olarak var olan ayrı bir duygunun, kıskançlık duygusunun da etkisi altındadır. Onunla mücadele apayrı bir konudur."

Valinin mektubunu karşılıksız bıraktım.

Atatürk'ün Fransızcası

Atatürk Fransızca'yı hele okurken iyi anlardı, karşısındaki çabuk konuşursa anlamadığı yönleri tekrarlatırdı, Konuşmaya gelince, pratiği olma-

dığından tam gereken sözcüğü bulmakta güçlük çekerdi. Bu nedenle yabancılarla görüşürken tercüman kullanmayı daha uygun görürdü.

Genel Sekreterliğim sırasında, Armstrong'un The Grey Wolf (Bozkurt) adlı eseri gelince, kendisine en ilginç parçalardan birkaçını Türkçeye çevirerek okudum. Eser saçmalarla, yalan-yanlışlarla doluydu, ama ilgi çekiciydi. "Bunun çevirisini yaptırırım." dedim. "Uzun sürer, sen okuyarak çeviremez misin?" dedi. "Cümle kuruluşu büsbütün başka iki dil arasında sözlü çevirme çok güçtür, denersem sizi sıkar, derseniz, Fransızca'ya çevirmeyi deneyeyim." karşılığını verdim. "İyi öyleyse, başla." dedi ve hemen o akşam başlayarak birkaç gün içinde çeviriyi sofraya başında bitirdik.

Atatürk'ün genel görüşü, eserin kendisiyle alayı kapsamakla birlikte daha çok Türk ulusunu pek küçültücü olduğu ve kendisinin didinmelerine acıdığı yolundaydı.

Atatürk Ve Alafranga Müzik (Batı Müziği)

Atatürk'ün müziğe çok merakı vardı ve keyiflenince türkü, şarkı, gazel söylemeyi ve söyletmeyi severdi. Ancak çocukluğundan beri hep alaturka müziği duymuş ve ona bağlanmıştı. Alafranga havalardan pek hoşlanmazdı. Saffet Arıkan, Edip Servet Tör, Dr. Rasim Ferit Talay ve ben, ona operanın pek üstün bir zevk olduğunu anlatırdık.

Bir gün Stalin'den en iyi opera şarkıcılarından birkaç tanesini kısa bir süre için Ankara'ya göndermesini istedi. O da, en üstün ve her türlü sesi kapsamına alan kadın-erkek 7-8 kişilik bir kurul gönderdi.

Çankaya köşkündeki yemek odasına bir piyano kondu ve birkaç gün orada New-York Metropolitan veya Paris'in ünlü operaları ayarında müzik ve şan'ın en yüksek doruklarına çıkan bir ziyafetler dizisine tanık olduk.

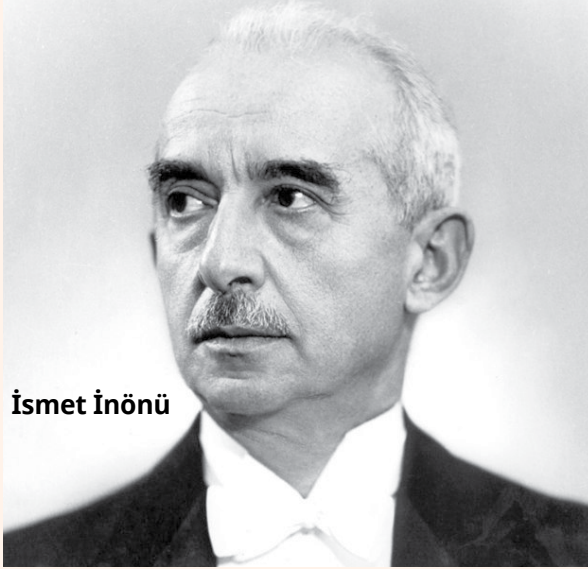
Bunun üzerine Atatürk, "Şimdi alafranga müziğin ne demek olduğunu anladım." dedi ve radyolarda alafranganın çoğaltılmasını buyurdu. Ancak kendisi eski zevkenden ayrılmadı. Nasıl olsa gelen artistler ayarında dinleyecek kimseyi bulamıyordu.

Teknik Öğe (Unsur) Eksikliği

Zafer ve barıştan sonra kalkınma çabalarımızı köstekleyen en büyük nedenin her kolda teknik öğe eksikliği olduğunu Atatürk söylerdi. Kendi başına gelen bir olayı şöyle anlattı:

“Yeni edindiğim çiftliğin bir tarlasını sürdürüyordum. İş de sözde bilenlere havale etmiştim. Bir köylü, sürme işine bakarak gülümser bir durum takınmıştı. Ona, neden güldüğünü sordum. “O tarlada ekin bitmez.” dedi. “Neden?” dedim. “Biz bir tarlanın verimli olup olmadığını anlamak için oraya gecedem su dolu bir testi gömeriz, eğer sabah testide su kalmamışsa toprak verimli demektir, kalmışsa onu işe yaramaz sayarız. Ben vaktiyle bunu burada denemiş ve olumsuz sonuç almıştım.” karşılığını verir. Gerçekten de o yıl o topraktan bir şey alınamaz ve emekle tohum boşuna gider. Hiç kuşkusuz, teknik öğeler toprağın verimliliğini testi ile denemezler, daha güvenilir bilimsel usulleri vardır. Bunları bilmeyince, köylüler kadar bile olamıyorlar.”⁴

İsmet İnönü

İsmet Bey (İnönü)'ün Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Olması

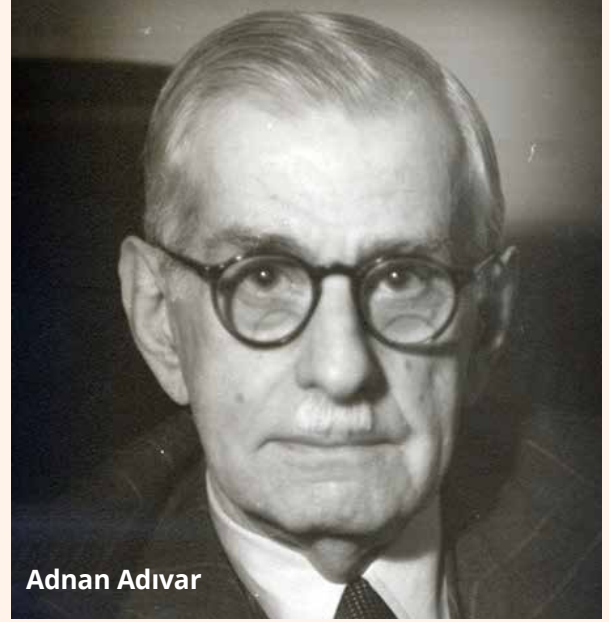
1920 nisan sonlarında T.B.M.M. toplanınca hükümet kurma işine girilir. Atatürk, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisinin (Genelkurmay Başkanı) Bakanlar Kurulu üyesi olmasını ve bu göreve Albay İsmet Bey'in atanmasını kararlaştırır.

Bunu öğrenen Ali Fuat Paşa (Cebesoy) ile Albay Refet Bey (Bele) Atatürk'ü görüp sorarlar: “Bu makam Osmanlı'da olduğu gibi Harbiye Nazirinin (Millî Savunma Bakanının) buyruğu altında mı, yoksa imparatorluk Almanya'sındaki gibi ondan bağımsız bir makam mı olacaktır?”

Atatürk “Bağımsız olacaktır.” karşılığını ve-

4 Bu çiftlik, Atatürk için tarım işlerine nüfuz etmek yolunda bir araç olmuştur.

“Biz daha kıdemliyiz ve Millî Mücadeleye daha önce atıldık.” derler. Atatürk'ün karşılığı şu olur: “Üçünüz de aynı çapta birliklere komuta ettiniz. Ben aranızdan onu seçtim.”

Adnan Adıvar

Atatürk Ve Dr. Adnan Adıvar

Bir akşam sofrada eski muhalifler üzerinde konuşulurken Dr. Adnan Adıvar'ın adı geçti. Dedim ki: “Onu çok yakından tanırım; uzun zaman bir evde kaldık. Bir süre de aynı odayı bölüştük. Kurtuluş Savaşı boyunca onun hep sizin yanınızda olduğuna ve siyasanızı desteklediğine tanık oldum. Evdeki konuşmalarında da tutumu buydu.”

Atatürk şöyle dedi: “O karısı olmasaydı, Adnan benden ayrılmazdı.”

Bilindiği gibi Dr. Adnan Adıvar'ın eşi Halide Edip Hanım, Atatürk'e çok muhalefet etmişti. Uzun süreceği belli olan Sakarya vuruşması başlamadan önce Atatürk onu “Halide Onbaşı” olarak karargâhına götürmüştü. Amaç, arkada çetin bir muhalif bırakmamaktı.

Refet Paşa'nın Bir Sözü

Bilinen nedenler dolayısıyla “Terakkiperver Cumhuriyet Partisi” nin kurucularıyla Atatürk arasına giren “küskünlük” diyelim, oldukça uzun sürmüş, sonunda bazılarıyla barış olmuştu. Atatürk'ün son yıllarında Refet Paşa (Bele) da barışanlar arasındaydı. Atatürk bu konuda bir konuşmayı bana anlatmıştır: ‘Refet’e, “Sizler bana isyan ettiniz” dedim; o da şu karşılığı verdi: “Biz, size isyan etmedik; birini kıskandık.”

Rafet Paşa

Atatürk'ün Adliyeye Saygısı ve Ali Saip Ursavaş'ın Suikast İş

Kurtuluş Savaşında Urfa bölgesinde önemli hizmeti görülmüş olan Ali Saip Ursavaş'ın Suriye sınırına yakın bir çiftliği vardı. 1935 yılında haber alma örgütleri o çiftliğe Suriye'den birtakım kuşku kimselerin gelip gittiğini ve bunlar arasında Atatürk'e suikast yapmak istediklerinden kuşku lanılanların bulunduğunu bildirirler. İşin bir kaçakçılık sorunu olasılığı üzerinde de durulur. Atatürk geniş haritalar üzerinde bölgeyi inceler ve A. S. Ursavaş'ı çağırıp sorguya çeker. O, gelip gidenlerin iş amacı güden kimseler olup, ne kaçakçılık ne de suikastla ilgili bir şey olmadığına direnir.

Atatürk'ün edindiği kanı, suikast olasılığının ağır bastığıydı. "Çünkü," derdi, "bu gidiş gelişlerde mutlaka gizli bir neden olmalıdır. Eğer kaçakçılık olsaydı, Ali Saip bunu bana söyler ve af dilerdi. Bunu yapmayıp tüm inkâra sapsa suikast kuşkusunu pekiştiriyor."

Bununla birlikte Atatürk adliyeye hiç karışmadı. Urfa Mebusu olan A.S. Ursavaş'ın dokunulmazlığı Meclisçe kaldırıldı ve Ursavaş mahkemede beraat etti.

Bu sonuç karşısında, Atatürk'ün tek sözü: "Böyle bir dava bu çocuk savcının eline bırakılır mıydı?" olur.

La Takrebü's-Salâte⁵

Türk Tarih Kurumu, benim Kâbil elçiliğim sırasında kurulmuş ve ilk eser olarak *Türk Tarihinin*

5 "Namaza varmayın" anlamında olup âyetin tümü "Namaza varmayın, eğer sarhoş iseniz"dir. Güya Bektaşiler, âyetin yalnızca birinci kısmını okuyarak "Tanrı namazı yasaklıyor" bahanesiyle namaz kılmazlarmış.

Ana Hatları adlı bir kitabı yalnız yüz nüsha olarak bastırıp gerekli gördüğü kimselere dağıtmıştı. Bunlar arasında ben de vardım. Eseri bana göndermiş olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bıyıklıoğlu, düşünce ve eleştirilerimi bildirmemi de istemişti.

Kitabın amacı, her çağda kurulmuş olan uygarlıklarda ve devletlerde Türk etkisini ve Türklerin payını belirtmekti; bu konuda, benim görüşüme göre, aşırı gayret gösterilmişti. Şu da var ki, eser bir denemeydi; daha doğrusu ilerideki çalışmalarına yön verecek çıkış noktalarını belirliyordu. O noktalardan başlayıp araştırmaları sürdürecekteler elbette kesin kanıtlar ya da çok kuvvetli olasılıklarla karşılaşmadan hüküm vermeyeceklerdi.

Tevfik Bıyıklıoğlu'na yazmış olduğum karşılığın müsveddelerini bulamadığım için olaya genel çizgileriyle değineceğim:

L'EvoIution de l'Humanite adını taşıyan eserler dizisinin eski çağlara ait bir cildinde, bir ulus hakkında "Filanca yazar bu ulusa Türk (veya Turan) asıllı demektedir ise de, böyle olmayıp..." gibi bir fıkra bulunuyordu. *Ana Hatları* yazarları, bunun bir kısmını alıp: "Filan yazar bu ulusa Türk (veya Turan) asıllı diyor" diye kesip atmışlar ve fıkrayı aldıkları eserin adını ve sayfasını belirtmişlerdi.

O eser Kâbil'de, bende de vardı, gösterilen yere baktım ve ikinci kısmın çıkarılmış olduğunu gördüm. Verdiğim uzun karşılığın, türlü görüşlerim arasında bu olayı da andım ve "La takrebü's-salâte" biçiminde nakiller yapıldığını imledim.

T. Bıyıklıoğlu'ndan Atatürk'ün yazımdan memnun olduğu yolunda bir karşılık geldi.

Aradan iki yıl kadar geçti; yeniden Genel Sekreter oldum. Bir gün tarih üzerinde bir çalışma sırasında Atatürk, "Sen benim La takrebü's-salâte tarzında nakil yaptığımı yazmıştın." dedi. "Ben onu sizin için değil, kitapta yazar olarak adları geçenler için yazdım." karşılığını verince: "Yok, yok hitap banadır." diyerek "L'Evolution de l'Humanite'nin o cildini açarak fıkrayı şu biçimde ele aldım: "Mademki bir tarihçi, o ulus için Türk (veya Turanlı) demiştir; her halde kanıtları vardır. Onun bu konu ile ilgili yazıları ele alınıp incelenmelidir ve onun düşüncesini beğenmeyenlerin yazılarıyla karşılaştırılıp bir hükme varılmalıdır. Benim istediğim bundan ibarettir." dedi.

Bu olay, Atatürk'ün iki güzel huyunu belirtmektedir: içtenlikle yapılan eleştiriye kızmamak ve çalıştırdığı kimseleri bilinçsiz birer araç gibi değil, inanmış arkadaşlar gibi kullanmaya önem vermek.

21.04.2024
Pazar

Sevgili Atam ;
Siz bize vardığınız emeklerden dolayı çok
tesekkür ediyorum. Bu anda hayatta olmanız çok
istirdim. Sizi görmek benim için çok büyük bir
maddululuktur. İyi ki sizin gibi bir liderimiz
olmuş. Bizim için kendi canınızın kaybolmasını
göze alınız. Türkiye'yi kurtardınız. Atam siz bu
millebi ve biz çocukları çok severdiniz.
Siz bize çok güzel hastaneler, okullar, kıyafetler
buna neler neler verdiniz.
En güzelde böyle güzel bir okul bıraktınız.
Merak etmeyin biz sizi özlemeyeceğiz. Okuyacağız
çalışacağız elimizden gelenin fazlasını yaparak
bu vatana faydalı bireyler olup size layık
olmaya çalışacağız. Türkiye'yi koruyacağız
ve daha modern bir ülke olması için çalışacağız.
Bizden sonraki gelecekte olan nesillerde sizi
anlatıp daha iyi bir ülke haline getireceğiz.
Sizi saygıyla ve minnetle anıyoruz. Ne Mutlu
Türkmün Diyene.

Ejmen AROS
AKTAR

♥ CANIM ATAM ♥

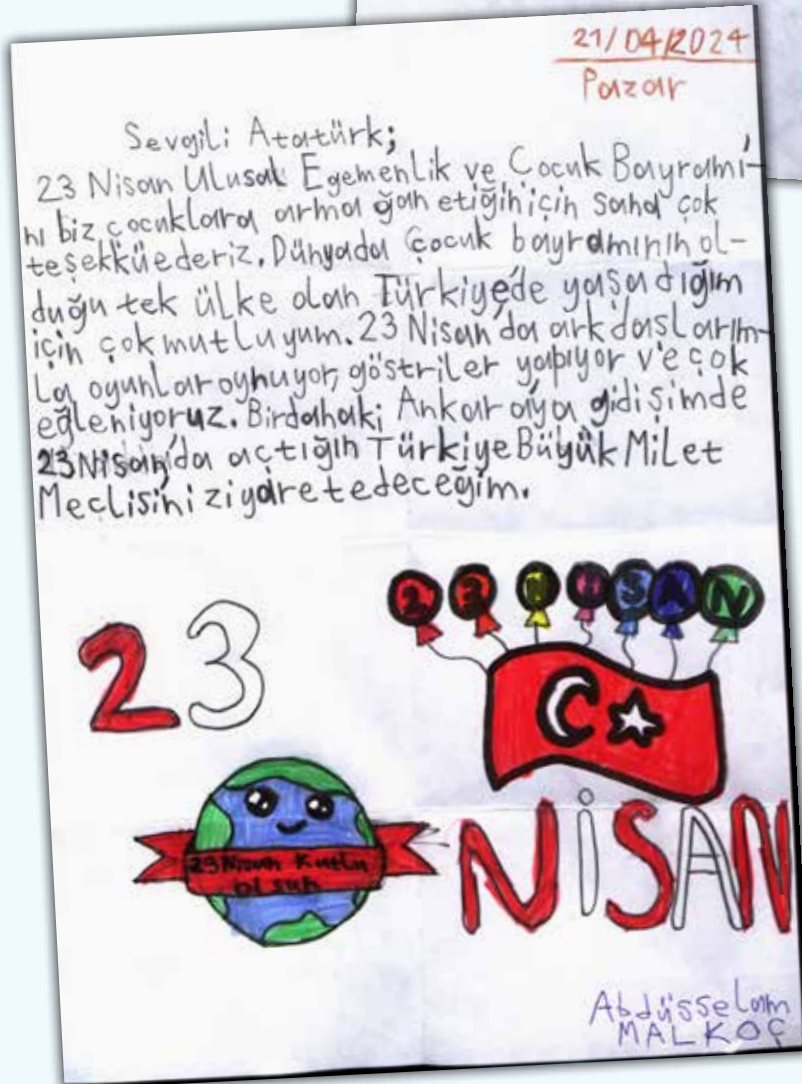
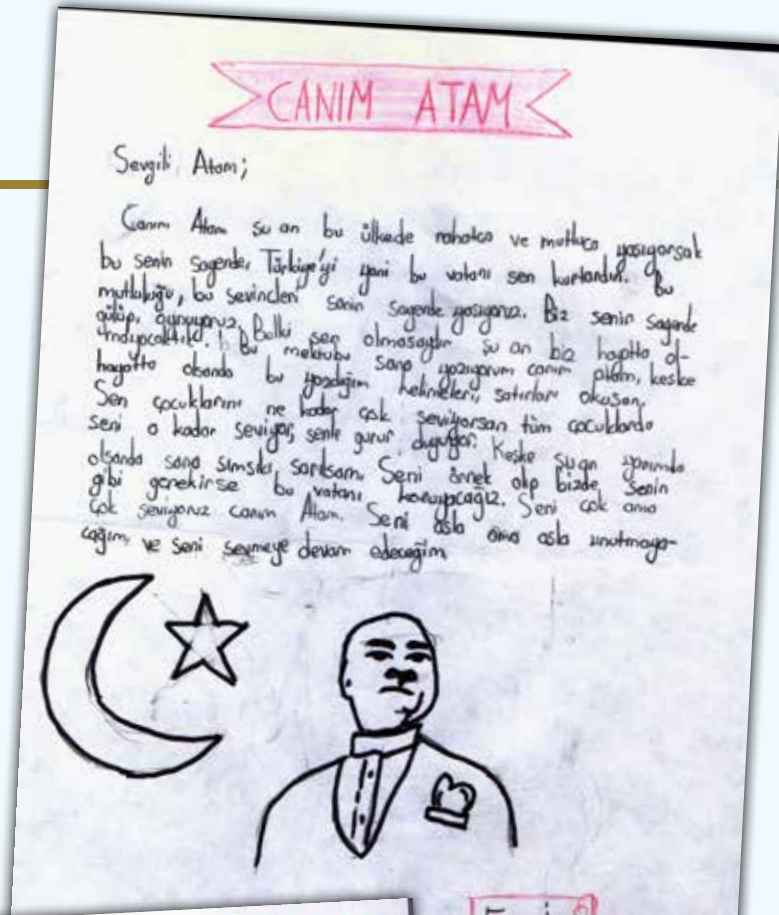
Canım Atam,
Seni dünyalar kadar seviyorum. İyi varsa Gök iyi kalpli, cesur-
tur, fedakar, vatansever ve merhametli birisin. Bir başkası ile seni aıla
değışim. Çünkü yapışın fedakarlığına kadar fazla ki anılatamam. Mesela
sen vatanın için birçok savaşa girdin. Hepende de kazandın. Atam
Senin kahınlığından belkiyiz bir kahraman olacağız. Birde sen bizi
bayramları armağan ettin. Şimdi bize o bayramları kutluyoruz. Ve çok
egleniyoruz. Sen doğduğun an sanki bir güneş doğmuş. Seni anarken sevin-
çin ama bizlerde seni okuyor çok seviniz. Sana ne yapacak
hakkını ödeyemiyoruz. Seni çok hayretlerim. Sen vatansever bir
kahramansın. Dünyada eş bulunmaz bir lidere. ♥♥♥
Hıra İnci

En Büyük Türk ATATÜRK

ATATÜRK VE ÇOCUK

OBJEKTİFE TAKILANLAR

OBJEKTİFE TAKILANLAR

Dekovill Hattı'nın Açılış Töreni - 16 Haziran 1922

1. Anadolu-Bağdat ve Uşak Demiryolları Komutanı (Tümen Seviyesinde) **Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Behiç (ERKİN) Bey**, 2. Batı Cephesi Erkânîharbiye Reisi (Kurmay Başkanı) **Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Asım (GÜNDÜZ, Orgeneral) Bey**, 3. Müdafaa-ı Millîye (Millî Savunma) **Vekili Mirîva (Tuğgeneral) Kazım (ÖZALP, Orgeneral) Paşa**, 4. Batı Cephesi Komutanı **Mirîva (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa**, 5. 5'inci Süvari Kolordusu Komutanı **Mirîva (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa**, 6. Konya Valisi **Abdülhalik (REDA) Bey**, 7. İsmet Paşa'nın yaveri Süvari Yüzbaşı **Mehmet Sabri (ARTUÇ (1327(1911)- Sv.30) Efendi**, 8. Müdafaa-ı Millîye (Millî Savunma) **Vekâleti Sevkiyat ve Nakiliyat Genel Müdürü Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Mehmet Kazım (DİRİK, Korgeneral) Bey**, 9. Batı Cephesi Karargâhı İstihbarat Şube Müdürü **Erkânîharp Binbaşı (Kurmay Binbaşı) Tahsin (ALAGÖZ, Yarbay) Bey**.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

SAKARYA Pamukova Mekece Köyü - 22 Haziran 1922.

1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve **Başkumandan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) (Mareşal) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa**, 2. Kocaeli Grup Komutanı (13.09.1921'de atanmıştır.) **Piyade Miralay (Albay) Eyüplü Halit (KARŞILAN, Tümgeneral) Bey**, 3. Kocaeli Grubu 18'inci Fırka (Tümen) Komutanı **Erkânîharp Kaymakam (Kurmay Yarbay) Mehmet Hulusi (CONK, Kurmay Albay, 30.08.1921) Bey**, 4. Erkânî Harbiye (GeneKurmay) **İrîbat Subayı Erkânî Harp Binbaşı (Kurmay Binbaşı) Mehmet Şükrü Ali (ÖGEL, Kurmay Albay (Millî Emniyet Hizmeti Reisi (MIT-Millî İstihbarat Teşkilatının ik başkanı) 25.12.1926-07.07.1941) Bey**, 5. Fotoğrafçı **Kenan Bey**, 6. Tasvir-i Efkar Gazetesi Başyazarı **Velid Ebuziya Bey**, 7. İstanbul Matbuat Cemiyeti Reisi **Hakkı Tarık (US) Bey**.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100.Yılı Anısına

Akşehir - 27/28 Temmuz 1922

1. TBMM Reisi ve Başkomutan **Müşir (Mareşal) Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa**, 2. Birinci Ferik (Korgeneral) **Fevzi (ÇAK-MAK, Müşir, 03.09.1922) Paşa**, 3. Mirîva (Tuğgeneral) **İsmet (İNÖNÜ, Orgeneral) Paşa**, 4. Mirîva (Tuğgeneral) **Nurettin (SAKALLI, Korgeneral) Paşa**, 5. Mirîva (Tuğgeneral) **Yakup Şevki (SUBAŞI, Orgeneral) Paşa**, 6. Mirîva (Tuğgeneral) **Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa** (Yanında köpeği Grey), 7. **Erkânîharp Miralay (Kurmay Albay) Asım (GÜNDÜZ, Orgeneral) Bey**, 8. Mülazimievvel (Üsteğmen) **Muzaffer (KILIÇ, Yüzbaşı) Efendi**, 9. Binbaşı **Salih (BOZOK, Yarbay) Bey**, 10. 1'inci Süvari Tümeni Komutanı **Süvari Albay Mürsel (BAKÜ, Tümgeneral) Bey**, 11. Yüzbaşı **İbrahim Şükrü (Kurmay Binbaşı SÖK-MENSUR) Efendi**, **Fahrettin Paşa'nın Can Dostu Grey**.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Akşehir - 27/28 Temmuz 1922
1. TBMM Reisi ve Başkomutan Müşir (Marşal) Mustafa Kemal (ATATÜRK) Paşa, 2. Birinci Ferik (Korgeneral) Fevzi (ÇAKMAK, Müşir, 03.09.1922) Paşa, 3. Miriwa (Tuğgeneral) İsmet (İNÖNÜ, Orgeneral) Paşa, 4. Miriwa (Tuğgeneral) Nurettin (SAKALLI, Korgeneral) Paşa, 5. Miriwa (Tuğgeneral) Yakup Şevki (SURAŞI, Orgeneral) Paşa, 6. Miriwa (Tuğgeneral) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral) Paşa (Yanında köpeği Grey), 7. Erkâniharp Miralay (Kırmay Albay) Asım (GÜNÜZ, Orgeneral) Bey, 8. 4'üncü Kolordu Komutanı Erkâniharp Miralay (Kırmay Albay) Kemalettin Sami (GÖKÇEN, Korgeneral 1935) Bey, 9. Binbaşı Salih (BOZOK, Yarbay) Bey, 10. Yazbaşı İbrahim Şükrü (Kırmay Binbaşı SÖKMENSÜER) Efendi, 11. Atatürk'ün Refakat (Konuma) Subayı (1920-1923) Binbaşı (15.10.1921) Mahmut Nedim (SOYDAN) Bey, 12. Erkân Harbiye (Genelkurmay) İrtibat Subayı Erkân Harp Binbaşı (Kırmay Binbaşı) M.Şükrü Ali (ÖGEL, Kırmay Albay) Bey, 13. Fahrettin Paşa'nın Can Dostu Grey, Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

Kordonboyu, İzmir - 10 Eylül 1922

1. TBMM Reisi (24.04.1920-29.10.1923) ve Başkomutan (05.08.1921) Müşir (19.09.1921) Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK, Marşal) Paşa, 2. Erkân Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay) Vekilli Müşir (03 Eylül 1922) Fevzi (ÇAKMAK, Müşir) Paşa, 3. Seryaver (Başyaver) Yarbay Salih (BOZOK) Bey.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

İzmir - Eylül 1922

1. 5'inci Süvari Kolordu Komutanı Ferik (Tuğgeneral, 30.08.1922) Fahrettin (ALTAY, Orgeneral 1935) Paşa, 2. Esir 1'inci Kolordu Komutanı ve Yunan Orduları Başkomutanı General Nikolaos TRIKOPIS, 3. 1'inci Süvari Fırkası (Tümeni) Komutanı Miriwa (Tuğgeneral 31.08.1922) Mürsel (BAKU, Tuğgeneral 1935) Paşa, 4. Esir Yunan 13'üncü Tümen Komutanı Albay Vandalis (Vandalis), 5. Esir Yunan 2'nci Kolordu Komutanı General Dighenis (Diyenis), 6. Erkâniharp Miralay (Kırmay Albay, 30.08.1922) Halit (AKMANSÜ) Bey, 7. İzmir Polis Müdürü Eyüplü Ziya Bey, 8. Batı Cephesi Karargâhı Harekat Şubesi Müdürü Erkâniharp Binbaşı (Kırmay Binbaşı) İbrahim Şükrü (SÖKMENSÜER- Mânevâki, Hattay'ın İk Vâlisi (24.07.1939 - 08.02.1942), 1946-47 İçişleri Bakanı, 1949-50 Türk Hava Kurumu Başkanı) Bey, 9. İzmir Merkez Komutanı Miralay (Albay) Reşit (İrumsuz Reşit adıyla anılan) Bey.

Kurtuluş Savaşı(1922-2022)'nin 100. Yılı Anısına

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

Serap - Fırat

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

- Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ve Anıtkabir başta olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile ilgili ya da ilişkilendirilen araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.
- Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.
- Yayın Kurulunca yazılarda düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır. Eğer yazar olur vermez ise yayımlanmaz.
- Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.
- Özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 1.500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

- Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 10 (on) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.
- Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.
- Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.
- Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.
- Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfki Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.

G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ
RESMİ İNTERNET SİTESİ

ONLINE ALIŞVERİŞ
www.anitkabir.com.tr

ANITKABİR HATIRA EŞYA SATIŞ YERİ

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

kendimizi geçince

herkesi
geride
bıraktık

**Başarımızı bu yıl daha da ileri taşıdık,
“Türkiye'nin en değerli akaryakıt
markası” olarak başarımızı bir kez
daha taçlandırdık.**

Dünyanın önde gelen bağımsız marka değerlendirme kuruluşu Brand Finance'in itibar, inovasyon, güven, duygusal bağ, tavsiye, kalite, farkındalık kriterleri üzerinden yaptığı araştırmaya göre hem akaryakıt sektörünün en değerli markası hem Türkiye'nin en güçlü dördüncü markası Opet.

Bu gurur hepimizin.

